

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI

SUÇ ÖNLEME VE ANALİZİ BİLİM DALI

**İŞİTME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN RİSKLİ İNTERNET
DAVRANIŞLARI VE GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMINA DAİR
ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİ**

AHU DİLBER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Zekai GENÇ

İSTANBUL-2021

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
BAĞIMLILIK VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI
SUÇ ÖNLEME VE ANALİZİ BİLİM DALI

İŞİTME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN RİSKLİ İNTERNET
DAVRANIŞLARI VE GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMINA DAİR
ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİ

AHU DİLBER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Zekai GENÇ

İSTANBUL-2021

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: 61351342/ 2020-495

29/10/2020

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Zekai GENÇ
(Ahu DİLBER)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 28/10/2020 Tarihinde Yapılan 13 No.lu Toplantısında “İyitme Engelli Öğrencilerin Riskli İnternet Davranışları ve Güvenli İnternet Kullanımı İle İlgili Öğretmen Ve Yönetici Görüşleri” adlı araştırma projenizin kurum izni getirmek koşulu ile şerhli olarak etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cankar TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**İşitme Engelli Öğrencilerin Riskli İnternet Davranışları ve Güvenli İnternet Kullanımına Dair Öğretmen ve Yönetici Görüşleri**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01.04.2021

Ahu DİLBER

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımlarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak incelenmesidir.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmaya Ataşehir Yeditepe Özel Eğitim Meslek Lisesi ve Büyükçekmece Özel Eğitim Meslek Lisesinde en az iki yıldır çalışan 41 yönetici ve öğretmen katılmış olup, veriler tümevarım tekniği ile analiz edilmiştir. Görüşme formu maddeleri analiz edildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu öğrencilerin evde ve okulda boş kaldıkları her an internet kullandıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin interneti en fazla anlık mesaj yollamak, sosyal ağlarda zaman geçirmek ve fotoğraf paylaşmak amacıyla kullandıkları, bu amaçlar dışında sırasıyla müzik klipi/film izlemek, yeni arkadaşlıklar kurmak, oyun oynamak ve alışveriş yapmak amacıyla kullanımın geldiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili risklere dair bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu düşündüklerini, son iki yıl içinde internet kullanımı kaynaklı fiziksel, psikolojik ya da ekonomik zarar gördüklerini ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan katılımcıların tamamı ebeveynlere ve öğrencilere medya okuryazarlığı ve güvenli internet kullanımı ile ilgili eğitim verilmesini öneri ve beklenti olarak ifade etmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: İşitme Engelli, Güvenli İnternet, Riskli İnternet Davranışı

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the risk of hearing impaired internet behaviors and safe internet usage according to teachers opinions.

In the study in which the qualitative research method was used, the data were obtained using a semi-structured interview form. 41 administrators and teachers working at Ataşehir Yeditepe Special Education Vocational High School and Büyükçekmece Special Education Vocational High School participated in the study and analyzed by induction. When the interview form was analyzed, the majority of the participants stated that students used internet all the time at home and at school. When students use the internet to send instant messages, spend time on social networks and share photos, they stated that they wanted to watch movies, make new friends, play games and shop. Participants stated that they think that students level of knowledge about the risks related to internet use is insufficient and that they have suffered physical, psychological or economic damage due to internet use in the last two years. Participants in the interview suggested that should be given training to parents and students on media literacy and safe internet use.

Keywords: Hearing Impaired, Safety Internet, Risky Internet Behaviour

TEŞEKKÜR

Fikirleriyle bizi aydınlatan ve destek olan çok değerli hocam T.C. Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü Müdürü ve Adli Bilim Dalı başkanı Sn. Prof. Dr. Sevil Atasoy’a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam süresince, beni sürekli motive eden; birikimiyle, yol göstericiliğiyle ve içtenliğiyle her türlü desteği sunan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zekâi Genç’e sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince her türlü sorumu sabır ve özveriyle yanıtlayan, daima bilgisiyle rehberlik ederek yolumu aydınlatan kıymetli hocam Ümit ERTEM’e en derin sevgi, saygı ve şükranlarımı sunarım.

Yüksek Lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca yardımsever ve sıcakkanlı tavrıyla beni rahatlatan ve motive eden, daima yol gösteren Sayın Seher EREN’e sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Yoğun çalışma süresince iş yerimde desteklerini esirgemeyen mesai arkadaşlarım ve kıymetli dostlarıma en derin sevgilerimle teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde olduğu gibi bu süreçte de her konuda anlayış ve sabır gösteren, her zaman desteklerini ve güvenlerini hissettiğim, annem, babam ve eşim Erdi DİLBER’e minnet, teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Ahu DİLBER

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: İşitme Engelinin Ortaya Çıkış Tarihi

Tablo 2: İşitme Engelliliğinin Nedenleri

Tablo 3: İşitme Engellilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 4: Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Tablo

Tablo 5: Katılımcıların Mesleki Deneyimlerine İlişkin Tablo

Tablo 6: Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Katılımcı Gözlemleri

Tablo 7: Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tablo 8: Öğrencilerin İnternet Kullanım Amacına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tablo 9: Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı Farkındalıklarına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tablo 10: Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı Sonucu Yaşadıkları Olumsuz Durumlara İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tablo 11: Öğrencilerin Engellilik Durumunun Güvenli İnternet Kullanımına Etkisi

Tablo 12: Güvenli İnternet Kullanımı İçin Rehberlik ve Eğitim Programlarına İlişkin Katılımcı Önerileri

Tablo 13: Güvenli İnternet Kullanımı Eğitiminin Öğrencilerin Korunmasına Etkisine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Tablo 14: Güvenli İnternet Kullanımı İçin Ebeveynlere Uygulanabilecek Rehberlik ve Eğitim Programlarına İlişkin Katılımcı Önerileri

Tablo 15: Öğrencilerin Çevrimiçi Ortamlarda Yaşadığı Olumsuz Durumlarla Başa Çıkma Konusunda Eğitimci Desteğine İlişkin Katılımcı Görüşleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Dünya Dijital Raporu

Şekil 2: Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımına İlişkin Temel Göstergeler, 2009-2020

Şekil 3: 2009-2020 Yılları Arası Türkiye’de Hane, Bireysel İnternet Kullanım Oranı ve Elektronik Ticaret Katılım Durumu

Şekil 4: Avrupa Ülkeleri İnternet Kullanıcı İstatistikleri

Şekil 5: Çevrimiçi Risklerin Sınıflandırması

EKLER DİZİNİ

EK 1: Görüşme Formu

EK 2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

EK 3: Etik Kurul Onayı

EK 4: MEB Araştırma İzin Belgesi

EK 5: Özgeçmiş

KISALTMALAR DİZİNİ

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

TCP: Transmission Control Protocol

IP: Internet Protocol

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

NSFNET: National Science Foundation Network

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

BTK: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

TİB: Türkiye İletişim Başkanlığı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

INHOPE: International Association of Internet Hotlines

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

IWS: Internet World State

WAS: We Are Social

INSAFE: European Safer Internet Network

COP: Child Online Protection

ITU: International Telecommunications Union

İBDÖ: İnternette Bilişsel Durum Ölçeği

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

WTO: World Trade Organization

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development

İÇİNDEKİLER

ETİK KURUL ONAYI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
TABLolar DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
EKLER DİZİNİ.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Araştırmanın Hipotezleri	5

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. İnternet Kavramı ve Dünyada Kullanımı	6
2.1.1. Türkiye’de İnternetin Kullanımı ve Gelişimi	7
2.1.2. İşitme Engelli Öğrencilerin İnternet Kullanımı	10
2.1.2.1. İşitme Engelli Bireyler ve Toplumda Yaygınlığı	10
2.1.2.2. İşitme Engelli Bireylerin İnternet Kullanımı.....	12
2.1.2.3. İşitme Engelli Bireylerin İnternet Kullanımıyla Karşılaştığı Riskler.....	14
2.2. Siber Mağduriyet.....	17
2.3. Riskli İnternet Davranışları	19

2.3.1. Çevrimiçi İçerik Riskleri	20
2.3.2.İletişimden Kaynaklanan Riskler.....	20
2.3.3.Ticari Kaynaklı Riskler.....	21
2.3.4.Cinsel Kaynaklı Riskler.....	22
2.3.5.Sosyal Ağlar ve Riskler	24
2.4.Güvenli İnternet Kullanımı	25
2.5.Dijital Okuryazarlık	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM	
3.1.Araştırma Deseni.....	29
3.2.Araştırma Evren ve Örneklemi.....	30
3.3.Veritoplama Araçları.....	31
3.4. Verilerin Toplanması	32
3.4.1.Katılımcı Kabul Kriterleri	33
3.5.İşlem ve Verilerin Analizi	33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR	
4.1. Katılımcıların Demografik Bulguları	36
4.1.1. Demografik Bilgiler	36
4.1.2. Mesleki Bilgiler	37
4.2. Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımına Ait Bulgular	39
4.2.1. Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Durumuna İlişkin Bulgular.....	39
4.2.2. Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığına İlişkin Bulgular	40
4.2.3. Öğrencilerin İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Bulgular	42
4.2.4. Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı Farkındalıklarına İlişkin Bulgular.....	44
4.2.5. Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı Nedeniyle Yaşadığı Olumsuz Durumlara İlişkin Bulgular	46
4.3. Güvenli İnternet Kullanımına Dair İşitme Engelli Çocuklar ve Ebeveynlere	

Yapılacak Rehberlik Konusundaki Katılımcı Önerilerine İlişkin Bulgular	49
4.3.1. Öğrencilerin İşitme Engelli Oluşunun Güvenli İnternet Kullanımıyla İlişkisine Dair Bulgular.....	50
4.3.2. Öğrencilere Güvenli İnternet Kullanımı ile İlgili Yapılabilecek Rehberlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular.....	51
4.3.3. Güvenli İnternet Kullanımı Eğitiminin Öğrencilerin Korunmasına Etkisine İlişkin Bulgular	53
4.3.4. Ebeveynlere Yönelik Eğitim Çalışmalarına İlişkin Bulgular	54
4.3.5. Öğrencilerin Çevrimiçi Olumsuz Durumlarla Başa Çıkma Konusunda Öğretmen Desteğine İlişkin Bulgular.....	56

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç	59
5.1.1. Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Sonuçlar	59
5.1.2. Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığına İlişkin Sonuçla	60
5.1.3. Öğrencilerin İnternet Kullanım Motivasyonuna İlişkin Sonuçlar	61
5.1.4. Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı ve Yaşadıkları Mağduriyete İlişkin Sonuçlar	63
5.1.5. Öğrencilere Yönelik Güvenli İnternet Kullanımıyla İlgili Eğitim ve Rehberlik Çalışmalarına İlişkin Sonuçlar	67
5.1.6. Ebeveynlere Yönelik Rehberlik Çalışmalarına İlişkin Sonuçlar	68
5.2. Öneriler	71
KAYNAKÇA	74
EKLER	84
Ek 1: Görüşme Formu	84
Ek 2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	89
Ek 3: Etik Kurul Onayı.....	91
Ek 4: Meb Araştırma İzin Belgesi	92
Ek 5: Özgeçmiş.....	93

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problem durumu ve araştırmanın amacı anlatılmış, çalışmanın öneminden bahsedilmiş, sayıtlılar ve sınırlılıklara yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Kişiliğin bebeklik döneminde gelişmeye başladığı, dilin gelişimine ve eğitime çok sıkı bir şekilde bağlı olduğu bilinmektedir. İşitme engelli çocuğun kişilik gelişimi ve duygusal uyumunda iletişim yoksunluğu belirleyici olmakta, çocuğun yaşı ilerledikçe, çocukta yalnızlaşma başlamaktadır. İşitme engelli çocuk açık ve anlaşılır konuşmadığı için düşüncelerini ifade etme ve başkalarının düşüncelerini anlamada sorunlar yaşamakta, işitme kaybı kişilerarası iletişim kurmayı engellemekte ve sosyal yaşamla ilgili tutum ve rollerin öğrenilmesinde bazı güçlükler yaratmaktadır (Aral, Gürsoy, 2007).

573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) işitme yetersizliği, işitme duyarlılığının kısmen veya tamamen işlevini yitirmesinden dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanmada ve iletişimde güçlük nedeniyle bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesi durumu olarak belirtilmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, işitme kaybı bireylerin iletişim kurma yeteneklerini olumsuz etkileyerek sosyal uyumlarını bozmaktadır. Lise öğrencileri yaşları nedeniyle kendine ve çevreye uyum sağlayabilme, toplum içinde yer edinebilme, kendi kimliğini bulabilme ve davranışlarının, içinde yaşadığı çevre tarafından onanması gibi birçok durumu daha yoğun bir şekilde yaşamaktadır (Ören, Gençdoğan, 2007).

2017 Dünya Çocuklarının Durumu Rapor “Dijital Bir Dünyada Çocuklar” başlığını taşıırken, çocukların “çevrimiçi” alanı kullanmasında görülen kitlesel artışın sayısını, dünyadaki her üç internet kullanıcısından biri çocuktur şeklinde vermektedir (UNICEF, 2017).

UNICEF, 6 Şubat 2018 tarihinde yaptığı açıklamada her gün 175 binden fazla sayıda çocuğun ilk kez internetle tanıştığını, bunun her yarım saniyede yeni bir çocuk anlamına geldiğini belirtti. Dijital erişim bu çocuklara büyük yararlar ve fırsatlar sunduğu gibi bir dizi risk ve sakıncayı da beraberinde getirmektedir. Bu risk ve sakıncalar arasında zararlı içerik, cinsel sömürü ve istismar, siber zorbalık ve özel bilgilerin kötüye kullanımı da yer almaktadır. UNICEF Data Direktörü Laurence Chandy’nin ifadesiyle:

“Her gün binlerce çocuk ilk kez internet kullanmakta ve bu durum onları henüz yeni farkına vardığımız bir dizi tehlikeye açık hale getirmektedir. Hükümetlerin ve özel sektörün çevrimiçi risklerin en büyüklerini ortadan kaldırmaya yönelik politika ve yaklaşımların geliştirilmesinde belirli bir ilerleme sağlamasına rağmen, çocukların çevrimiçi yaşamını tam olarak anlamak ve onları korumak için daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir” (UNICEF, 2020).

Sosyal medya ve çevrimiçi platformların kullanımının çocuklar üzerinde iletişim becerilerini kuvvetlendirme, sosyal bağ kurma, konuşarak bilgi edinme, kişisel gelişim, fikir paylaşımı yapma gibi olumlu etkileri olduğu söylenebilirken; çevrimiçi alanlarda saldırgan içerikli cinsel davranışlara maruz kalma, uygunsuz içeriklere karşı savunmasız kalma, mahremiyetin ihlal edilmesi ve edilgen kalma gibi olumsuz durumlarla karşılaşma ihtimalinin olduğu da söylenebilir (Ulusoy ve Bostancı, 2014).

İşitme engelli ergen bireyler gelişim dönemine bağlı olarak yüksek düzeyde görünür olmayı ve sosyalleşmeyi istemektedirler. Gerçek hayatta iletişim kurmakta yaşadıkları zorluktan ötürü sosyalleşme ihtiyaçlarını, yazılı ve görsel araçlar kullanarak çevrimiçi platformlar üzerinden gidermeyi seçmektedirler.

Bu düşünce doğrultusunda bu çalışmanın problemi işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımlarının işitme engelli okullarında eğitim veren öğretmenlerin ve yöneticilerin görüşlerine dayalı olarak incelenmesi şeklinde belirlenmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımı davranışlarının öğretmen ve yönetici görüşlerine dayalı olarak incelenmesidir.

Bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İşitme engelli öğrencilerin internet kullanım sıklığı nedir?
2. İşitme engelli öğrencilerin internet kullanım amaçları nedir?
3. İşitme engelli öğrencilerin internet kullanımının riskleriyle ilgili farkındalıkları nedir?
4. İşitme engelli öğrencilerin son iki yıl içinde internet kullanımı nedeniyle yaşadıkları mağduriyet durumları nedir?
5. İşitme engelli çocukların riskli internet kullanımı konusunda farkındalıklarını artırmak için neler yapılabilir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Teknolojinin gelişmesiyle yaşamımızın önemli bir unsuru haline gelen internet; gündelik yaşantımızda her türlü ihtiyacımızı karşılamak için kullandığımız bir alan haline gelmiştir. Kullanıcılar; özellikle internetin telefon, tablet gibi mobil araçlarda yaygın kullanımının artması ile bilgiye hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir (Karabulut, 2015). Ancak, internet bireylere sunduğu fırsatların yanında birtakım riskleri de barındırmaktadır. Özellikle internetten gelen örtük mesajları doğru algılayamayan çocuklar bu gibi risklerle karşılaştığında doğru davranış sergileyememektedir.

İnternetin mobil cihazlarda kullanımının kolay ve yaygın olması, Türkiye’de çocukların bilgiye internet üzerinden hızlı ulaşmayı seçmesine neden olmaktadır (Ekici ve Uçak, 2012). İnternetin hızla gelişmesiyle, her geçen gün üretilen içerik sayısı artmış, bu durum özellikle bilinçli internet kullanıcısı olmayan bireyler için güvenli internet kullanımı konusunda farkındalığın arttırılmasını önemli hale getirmiştir (Wallerstein, 2000).

Çalışılan araştırma konusu, işitme engelli öğrencilerin güvenli internet kullanımına ait farkında oluşları, karşılaşacakları tehdit ve fırsatları doğru değerlendirebilme, dijital okuryazarlık gibi çalışmaya özgü noktaları içermektedir. Bu konuda yapılmış çalışmaların yeterli ve ihtiyacı karşılayacak kadar olmadığı fark edilmiştir. Bu çalışmayla bu ihtiyacın giderilmesi, işitme engelli öğrencilerin güvenli internet kullanımına dair yönelimleri, alanda çalışan eğitimcilerin bununla ilgili gözlemleri ve rehberlik çalışmasına dair önerileri ile ilgili verilerin literatüre kazandırılması amaçlanmaktadır. Çalışma sonucu elde edilecek veriler işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışlarının anlaşılması ve interneti güvenli kullanmalarını sağlamak adına öğretmenleri, okul yönetimini, devlet kurumlarını ve diğer paydaşları bilinçlendirmesi ve konuyla ilgili eğitim programı geliştirilmesi çalışmalarına katkı sağlayacak olması nedeniyle önemli ve araştırılmaya değer görülmektedir.

1.4. Sayıtlar

Araştırma verileri katılımcı öğretmen ve yöneticilerin sorulara verdiği cevaplardan oluşmaktadır. Katılımcıların kendilerine yöneltilen soruların tamamına kendileri için en uygun cevapları verdiği varsayılmıştır.

Çalışmaya katılan öğretmen ve yöneticiler, çalışmaya gönüllü katılmıştır. Katılımcıların veri toplama araçlarındaki sorulara samimi ve tarafsız cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, belirli bir evren ve bu evrenden oluşturulmuş bir örneklemden toplanan görüşme formu verileriyle hazırlanmıştır. Dolayısıyla araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçların araştırmaya özgü sınırlılıkları vardır. Bunları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür;

1. Araştırma, İstanbul ili Ataşehir ve Büyükçekmece İlçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı “İşitme Engelliler Meslek Lisesinde” çalışan öğretmen ve yöneticilerin gözlem ve önerileriyle sınırlıdır. Katılımcılar çalıştıkları kurumlarda öğrenim gören öğrencilere dair gözlemleri üzerinden sorulara yanıt vermiştir.
2. Öğrencilerin tümünün İstanbul'da yaşıyor oluşu ve İstanbul ilinin kendine ait sosyoekonomik ve demografik özelliklerinin Türkiye'nin diğer illerinden anlamlı şekilde farklı oluşundan dolayı çalışma bulgularının genellenmesi yanlış sonuçlara yol açacaktır.
3. Çalışmada sadece ortaöğretim kademesindeki öğrenciler göz önüne alınmıştır, farklı gelişim döneminde olan öğrenciler için sonuçlar farklı olacaktır.
4. Araştırma İstanbul'da İşitme Engelliler Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilere ait gözlemlerle sınırlı olup, farklı illerde yaşayan farklı gelişim döneminde olan işitme engelli öğrencilere genellenemez.

1.6. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın ana hipotezleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir;

- H 1: İşitme engelli öğrenciler zamanlarının büyük kısmında internet kullanmaktadır.
- H 2: İşitme engelli öğrencilerin internet kullanımının riskleriyle ilgili farkındalıkları düşüktür.
- H 3: İşitme engelli öğrenciler riskli internet davranışları nedeniyle çeşitli mağduriyetler yaşamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İŞİTME ENGELLİLERİN RİSKLİ İNTERNET KULLANIMLARI İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu kısmında, araştırma yapılan konu kapsamında internet kavramı ve dünyada internet kullanımı, Türkiye’de internet kullanımı, işitme engellilerin internet kullanma eğilimleri, siber mağduriyet, riskli internet davranışları, güvenli internet kullanımı ve Türkiye’de yapılan çalışmalara dair alanyazın taraması yapılmış, bu konularla ilgili araştırmalar ve sonuçları üzerinde durulmuştur.

2.1. İnternet Kavramı ve Dünyada Kullanımı

İnternet, genel kabul gören tanımıyla, birçok bilgisayarın TCP/IP protokolü ile aralarında iletişim kurduğu, dünya genelinde yaygın kullanılan ve sürekli büyüyen bir ağ yapısı olarak adlandırılmaktadır (Gençer, 2011). İnternet, tek bir devlete ait olmayan, sınırları olan ama görünmeyen, merkezi olmayan evrensel en büyük ağıdır (Akdeniz ve Altıparmak, 2008). Karasar (2004) interneti, dünyanın farklı yerlerindeki farklı bilgisayar ağlarında bulunan insanların, aynı ağdaymış gibi paylaşım yapmaları ve iletişim kurmalarını sağlayan bir teknoloji olarak ifade etmiştir (Karasar, 2004).

Teknolojinin gelişim hızı bugün dünyayı yeniden şekillendirmektedir. Bireylerin sosyal yaşama aktif katılımlarını gerektiren faaliyetlerin uygulanması şekil ve yer değiştirerek gerçek fiziki ortamdan sanal ortama taşınmaktadır. Alışveriş yapmak, film izlemek, kitap okumak, bilgi edinmek, sosyal kimlik edinmek, diğerlerinin tepkilerini görebilmek, sohbet etmek, finansal işlemleri gerçekleştirmek, eğitim faaliyetlerine katılmak gibi sosyal ve kültürel yaşama dair tüm etkinlikler artık çevrimiçi platformlarda gerçekleştirilebilmektedir.

“Dijital 2020” raporunda Dünya nüfusunun %59’unun (4.54 milyar) internet kullanıcısı olduğu, %67’sinin (5.19 milyar) cep telefonu kullandığı ve %49’unun (3.80 milyar) sosyal medya kullanıcısı olduğu belirtilmiştir.

Şekil 1: Dünya Dijital Raporu 2020

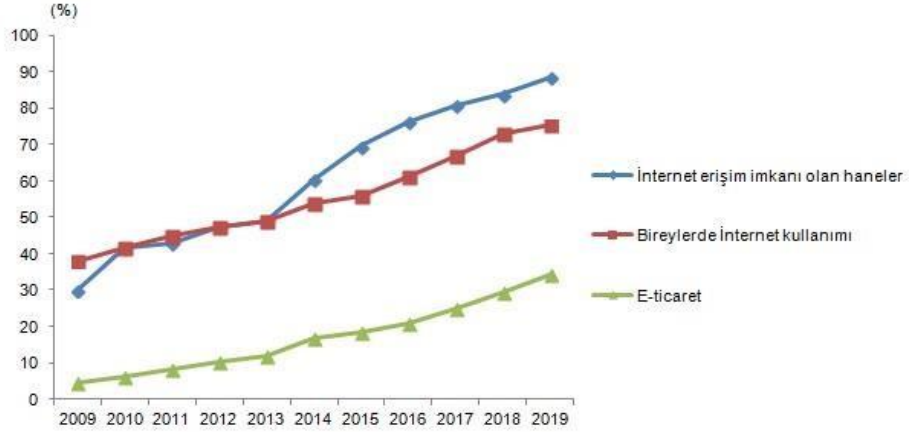

Kaynak: Dünya Dijital Raporu 2020, Digital Around The World In 2020. Erişim Tarihi: Mart 27,2021. <https://wearesocial.com/blog/2020/01/digital-2020-3-8-billion-people-use-social-media>,

2.1.1. Türkiye’de İnternetin Kullanımı ve Gelişimi

Türkiye’de internet bağlantısı ilk olarak 1986 yılında Ege Üniversitesi ile Avrupa Akademik ve Araştırma Ağı arasında kurulan Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Enstitüleri Ağıdır (Dede, 2002). 12 Nisan 1993 tarihinde, Türkiye’nin ilk 64 Kbps kapasiteli internet bağlantısı ODTÜ’den (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) ABD’de NSFNET’e TCP/IP haberleşme protokolü ile gerçekleştirilmiştir (Altun, 2003; Bölükbaş 2005). Öncelikle üniversitelerde yaygınlaşan internet bağlantısı sırasıyla, 1994 yılı başlarında Ege Üniversitesi’nde, 1995 yılı Ekim ayında Bilkent Üniversitesi’nde, aynı yıl Kasım ayında Boğaziçi Üniversitesi’nde ve 1996 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’nde (İTÜ) gerçekleştirilmiştir (Sabancı, 2005). İnternet 1999 yılına kadar sadece üniversitelerde kullanılmış, bu tarihten sonra ticari bir kimlik kazanmıştır (Arısoy, 2009).

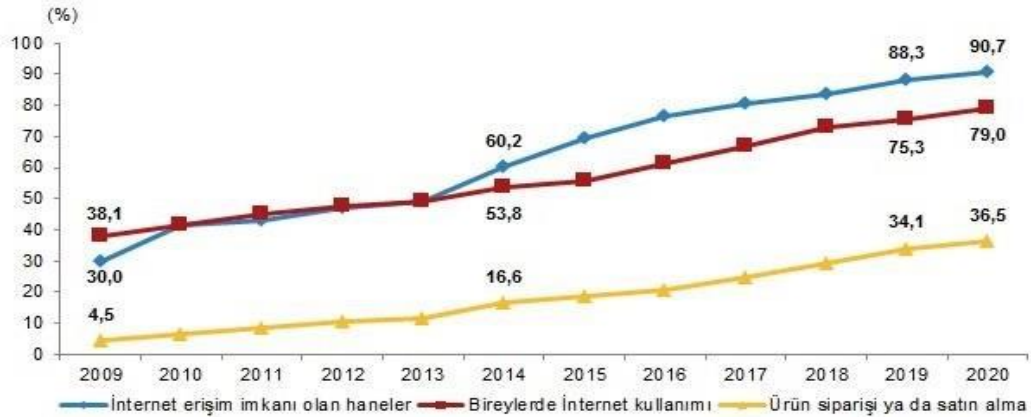
Şekil 2: Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımına İlişkin Temel Göstergeler, 2009- 2019

Kaynak: Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2019, Erişim Tarihi: Mart 26,2021. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574)

Türkiye’de internet kullanımının yıllar arasında değişimini görmek amacıyla, (TÜİK), Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” raporları incelenmiştir. Şekil 2’de yıllık değişimlere bakıldığında; 2009 yılında internet erişim imkânı olan hane oranı %30 iken, 2019 yılında bu oranı %87,9’a yükselmiştir (TÜİK, 2009; TÜİK, 2014; TÜİK, 2019).

Şekil 3: 2009-2020 Yılları Arası Türkiye’de Hane, Bireysel İnternet Kullanım Oranı ve Elektronik Ticaret Katılım Durumu

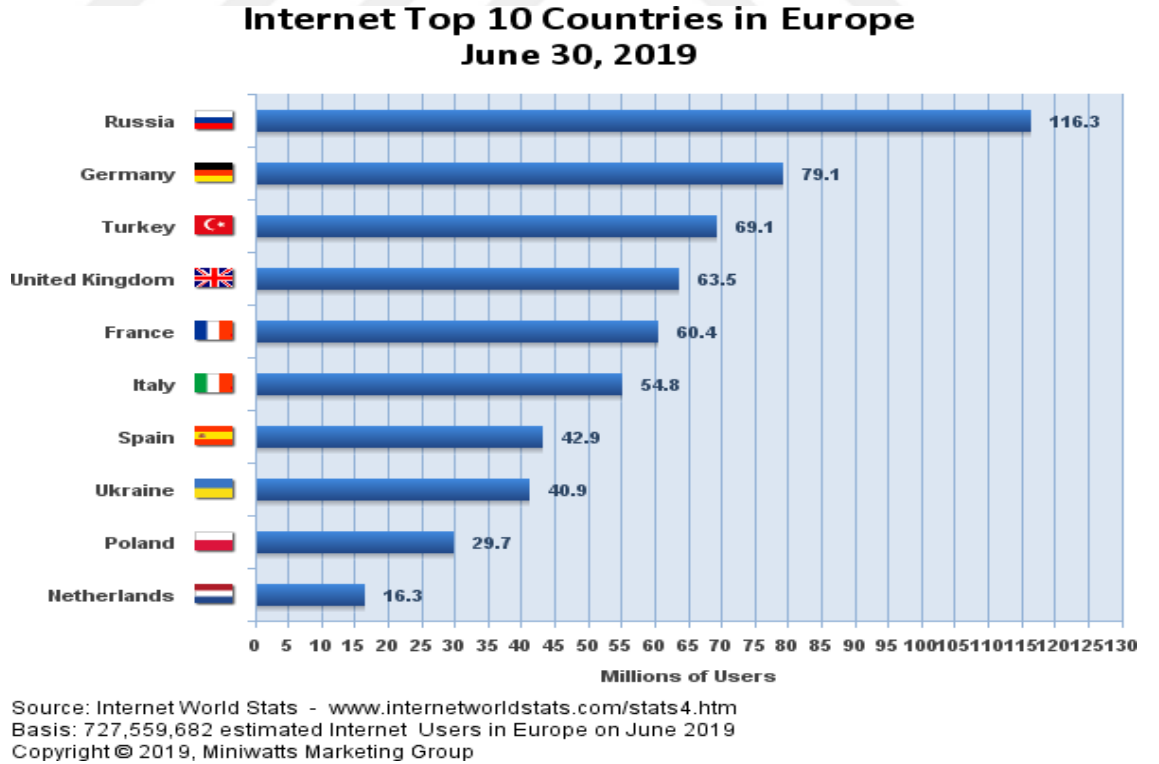

Kaynak: Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2020, Erişim Tarihi: Mart 26,2021. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574)

Hanelerin internet erişim imkânları, bireylerin internet kullanımları ve elektronik ticaret katılım durumlarının 2009-2020 yılları arasındaki değişimi şekil 3'te gösterilmektedir. Bireysel kullanım %38,1'den %79'a çıkmıştır. Hanelerin erişim imkânı %30'dan %90,7'ye çıkmıştır. Elektronik ticarete katılım ise %4,5'tan %36,5'a yükselmiştir (TÜİK, 2009-2020).

Internet World Stats (IWS- İnternet Dünya İstatistikleri) Haziran 2019 verilerine göre Türkiye'de internet kullanım ortalaması, Avrupa ortalamasının altında, Dünya ortalamasının ise üzerinde bulunmaktadır. İnternet kullananların sayısına bakıldığında, Rusya 116.3 milyon kullanıcı ile Avrupa'da birinci sırada, Türkiye ise 69.1 milyon kullanıcı ile Avrupa'da üçüncü sırada yer gelmektedir. En az kullanıcı sayısına sahip ülkenin ise 16,3 milyon kullanıcı ile Hollanda olduğu görülmektedir (Internet World Stats, 2019).

Şekil 4: Avrupa Ülkeleri İnternet Kullanıcı İstatistikleri

Kaynak: 2019'da İnternet Kullanımında Avrupa'da İlk 10 Ülke, *Internet Top 10 Countries in Europe on 2019*. Erişim Tarihi: Mart 25, 2021.
<https://www.internetworldstats.com/stats4.htm>

2.1.2. İşitme Engelli Bireylerin İnternet Kullanımları

2.1.2.1. İşitme Engelli Bireyler ve Toplumda Yaygınlığı

573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) işitme yetersizliği, “*işitme duyarlılığının kısmen veya tamamen işlevini yitirmesinden dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanmada ve iletişimde güçlük nedeniyle bireyin eğitim performansının ve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesi durumu*” olarak belirtilmektedir. Tüfekçioğlu (2013) işitme engelini “doğuştan ya da daha sonradan yaşanan sorunlar nedeniyle işitme duyusunda ya da işitme sinirlerinde meydana gelen bir hasar sonucunda ortaya çıkan ve işitme testleri neticesinde normal kabul edilmekte olan sınırlardan daha yüksek olan sapmalar ile oluşan işitme kaybı” olarak ifade etmektedir (Tüfekçioğlu, 2003).

İşitme kaybının derecesinin kategorize edilmesinde alanyazında farklı sınıflamalar mevcuttur. En fazla kabul gören sınıflama Goodman tarafından kullanılan sınıflamadır (Goodman, 1965; Hall ve Mueller, 1997). Goodman'ın sınıflamasına göre; 0-26dB işitme kaybı normal işitmeyi, 27-40dB kayıp çok hafif derece işitme kaybını, 41-55dB kayıp hafif derece işitme kaybını, 56-70dB kayıp orta derece işitme kaybını, 71-90dB kayıp ileri derece işitme kaybını ve 91dB üzeri kayıp ise çok ileri derece işitme kaybını ifade etmektedir.

Tablo 1: İşitme Engelinin Ortaya Çıkış Zamanı, (TÜİK Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010)

Çıkış Zamanı	%
Doğum Öncesi (Gebelikte)	26,9
Doğum Sırasında	13,9
1 Yaşından Önce	22,0
1 Yaşından Sonra	34,9
Bilinmiyor	4,4

Kaynak: Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması 2010, Erişim Tarihi: Mart 25, 2021.
https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017

TÜİK'in 2010 yılında yaptığı engellilerin sorun ve beklentileri araştırma bulgularına göre 1 yaş ve daha erken dönemde işitme kaybının ortaya çıkma ağırlığı %50'den fazladır. Bu kadar erken dönem kayıplar sözel dil becerilerinin gelişimini olumsuz etkilemekte, ifade edici dil gelişimini engellemektedir.

Tablo 2: *İşitme Engelliliğin Nedenleri, (TÜİK Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010)*

Engel Nedeni	%
Kaza	4,6
Hastalık	46,2
Genetik / kalıtsal bozukluk	27,5
Doğum öncesi ve esnasında yaşanan problemler	1,3
Bilinmiyor	18,5
Diğer	2,9

Kaynak: Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması 2010. Erişim Tarihi: Mart 25,2021. https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017

Tablo incelendiğinde işitme engelliliğin başlıca sebebinin %46,2 ile kişilerin geçirdiği hastalıklar olduğu görülmektedir. Diğer nedenler genetik/kalıtsal bozukluklar (%27,5), kaza (%4,6), gebelik döneminde yaşanan problemler (%1,8) ve diğer (%2,9) sebepler takip etmektedir. %18,5 gibi oldukça büyük bir çoğunluktaki katılımcının işitme engelliliğinin nedeni bilinmemektedir.

Tablo 3: *İşitme Engellilerin Cinsiyete Göre Dağılımı, (TÜİK Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010)*

Cinsiyete	%
Kadın	42,5
Erkek	57,5
Toplam	100

Kaynak: Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması 2010. Erişim Tarihi: Mart 25,2021. https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017

Cinsiyete göre dağılım durumuna bakıldığında işitme engelliler içinde erkeklerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından, Avrupa Birliği üye ülkeleri ile eş zamanlı olarak idari kayıtlara dayalı geniş kapsamlı bir örneklem araştırması şeklinde planlanan Nüfus ve Konut Araştırması 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre Türkiye'de İşitme Engelli sayısının genel

nüfusa oranı %1.1 (836.000) olarak tespit edilmiştir. Bu sayıya engelli olduğunu herhangi bir resmi kuruma bildirmeyen, kayıtlarda engelli olarak görünmeyen bireyler dahil edilmemiştir. Kayıt dışı kişilerle birlikte işitme engelli sayısının daha fazla olduğu tahmin edilmektedir (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Bülteni, 2020).

Konuşmak taklit yoluyla ilerleyen bir süreçtir. İlk aylardan itibaren bireyler duydukları sesleri taklit ederek konuşmaya başlarlar. Doğuştan işitme engeli olan ya da erken dönemde işitme yetisini kaybeden bireyler konuşmanın öğrenilmesi için gereken kritik yaşları geçirmiş olacaklarından işiten bireylerle aynı düzeyde sözel iletişim kuramamaktadırlar. Erken dönem kayıp yaşayan bu bireyler ağız okuma, el ya da kalemle iletişim kurma ya da işaret dili gibi yollarla diğer kişilerle iletişim kuramaktadırlar (OmuzOmuz, 2015). Engelsiz bireyler sözel ve ifade edici dil ile iletişim kurarken, işitme engelli bireyler parmak alfabesiyle yazarak ya da işaret diliyle iletişim kurmaktadır. İletişim insanların sosyalleşmesini, bilgi aktarımı yoluyla kültürlenmesini, toplumla bütünleşmesini ve aidiyet duygusu geliştirmesini sağlamaktadır. İşitme duyusunda yaşanan her problem, kişinin çevresiyle iletişim kurma becerisini olumsuz etkileyeceği için sosyalleşmesini de olumsuz etkileyecektir (Başkonak, 2019).

Özel gereksinimli bireyler, bedensel, bilişsel, duygusal ve sosyal özellikleri bakımından akranlarından farklı gelişim gösteren ve farklı gereksinimleri olan bireylerdir. Özel gereksinimli bireyler sınıflandırmasında yer alan işitme engelli bireyler işitme kaybının olduğu zamana ve derecesine göre farklı düzeylerde eğitim gereksinimi olan dezavantajlı bireylerden olup, özel önlemler ve düzenlemelerle eğitim olanaklarından yararlanabilmektedirler (Kargın, 2004).

2.1.2.2. İşitme Engelli Bireylerin İnternet Kullanımı

Engelliler dışlanma, toplumla bir bütün oluşturamama, kamusal alanların ve hizmetlerin kendilerine uygun olarak kurgulanmamış olması gibi nedenlerle yaşamsal faaliyetlerini sürdürürken bazı zorluklara maruz kalmakta ve yaşamlarını kolaylaştıracak etkinlik arayışına girmektedirler. Çevrimiçi alanlar barındırdıkları farklı olanaklar sayesinde

engelliler için uygun alanlar oluşturmaktadır. Böylelikle engelliler, bireysel olarak tatmin oldukları gibi sosyal çevreleriyle güçlü bağlar kurabilmektedirler. Çevrimiçi alanlar sunduğu bu fırsatlardan ötürü bazen engelliler için kullanımı zorunlu alanlar olabilmektedirler, oysaki engelsiz bireyler için kullanımları tercihe bağlı olmaktadır (Köten ve Erdoğan, 2014).

İşitme engelli ergenlerin engelsiz akranlarına kıyasla interneti daha yoğun kullandığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Aynı çalışmada işitme engelli ergenlerin sosyal hayatlarını sürdürmek, yeni ilişkiler kurmak ve arkadaş edinmek için interneti ve sosyal iletişim alanlarını daha yoğun kullandıkları buna karşılık arama motorlarını aynı düzeyde kullandıkları ifade edilmiştir. Çevrimiçi alanda iletişim kurmak işitmeyi kolaylaştıracak ek bir araca gerek olmadan, etkili iletişim kurmaya olanak tanıdığı için tercih edilmektedir. Yüz yüze kurulan iletişimde işitme cihazı, implant gibi yardımcı araçların sunduğu kolaylığı çevrimiçi alanlarda sosyal iletişim yazılımları sunmakta böylece işitme engelliler gerçek hayatta yararlandıkları kolaylıklardan çevrimiçi alanlarda da faydalanmaktadır (Barak, Sadovsky, 2008).

İşitme engelli bireyler fiziki yaşam alanlarında iletişim kurarken, engelli olduklarını kendilerine hatırlatacak türde destek almaya mecbur olmaktadır. Oysa ki çevrimiçi alanlar ve sosyalleşme amacı taşıyan uygulamalar bu tip yardımlar olmadan iletişim kurmaya müsaade etmesinden ötürü birçok işitme engelli, çevrimiçi alanlarda sosyalleşmenin kendileri için olumsuz hatırlatmalara neden olmadığını ifade etmektedirler (Abeele vd., 2012).

İşitme engellilerin sosyal medya kullanımı ile ilgili yapılan bir çalışmada, sosyal medyayı en çok toplumla bütünleşme sağlayacak faaliyetler olarak adlandırılacak faaliyetler olan güncel haberleri izlemek, diğer insanlarla iletişim kurmak ve paylaşım yapabilmek için kullandıkları belirtilmiştir. İşitme sorunlarından dolayı yakın ve uzak çevrelerinde olanları takip etme güçlüğü çeken işitme engelliler, sosyal medyanın bu zorluğu aşmalarında sağladığı kolaylık nedeniyle tercih edilir olduğunu ifade etmektedirler (Sonakalan, 2020).

2.1.2.3. İşitme Engelli Bireylerin İnternet Kullanımıyla Karşılaştığı Riskler

İşitme engelli bireyler kendi aralarında işaret dili ya da parmak alfabesi kullanarak anlaşabilirken, işiten bireylerle iletişim kurmakta sıkıntı yaşamaktadırlar. İşaret dilinin yaygın kullanılmıyor oluşu, dudak okuma becerisinin gelişmemiş oluşu, okuma yazma becerilerindeki eksikler sağlıklı bir iletişimi zorlaştırmaktadır. Bu iletişim sorunları işitme engelli bireyleri sadece işitme engelli olanlarla ya da işaret dili bilen az sayıdaki insanla iletişim kurmaya mecbur bırakmaktadır. Sosyal yaşam faaliyetlerine katılmak için sınırlı bir çevreye sıkışan işitme engelli bireyler, sosyal yaşama aktif katılmak için çevrimiçi alanları sıklıkla kullanmaktadır (Turgut, Bozan ve Turgut, 2016). Gelişim dönemi itibarıyla akran gruplarıyla iletişim kurmayı önemseyen ergenler, sürekliliği sağlamak adına zamanlarının çoğunu çevrimiçi iletişimde kalarak geçirmektedir. Çevrimiçi olmanın verdiği özgürlük, sınırlı bir grupla sınırlı bir zaman diliminde sosyalleşmenin getirdiği dışlanmışlık duygusunun giderilmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda, dijitalleşme, engelli çocukların arkadaşlarıyla birlikte karar almasını, bulundukları alandan eğitime erişim sağlamasını, ailelerin birbirleriyle iletişim kurarak yardımlaşmasını sağlamıştır. Bu fırsatlar engelli çocukların çevrimiçi alanlarda daha fazla bulunmasına neden olurken onların risklerle karşılaşma ihtimallerini de arttırmıştır.

İşitme engelli öğrencilerin internet kullanım sıklıkları ve motivasyonlarına yönelik yapılan bir çalışmada öğrencilerin büyük bölümünün günde en az bir kere interneti kullandığı (Günde bir kere-%35,8; Günde bir kereden az-%35,8) belirtilmiştir. Araştırmaya katılan işitme engelli öğrencilerin çevrimiçi olma süreleri farklılık göstermektedir. Öğrencilerden 11'i 5-10 dakika, 31'i 11-30 dakika, 19'u 31-60 dakika, 17'si 61-120 dakika ve 17'si 121 dakikadan fazla çevrimiçi olmaktadır. İşitme engelli öğrencilerin sosyal medya kullanımına yönelik motivasyonları ile ilgili 5 faktör bulunmuştur. Bulunan 5 faktör "Arkadaşlık ve Önemsene", "Kendini İfade Etme", "Sosyal Çevre ile Bağ Kurma ve İletişim", "Spor" ve "Bağımlılık" şeklinde adlandırılmıştır (Kılıç, Ateşgöz, 2018).

İşitme engelli bireyler engelliliğin getirdiği iletişim kurmadaki dezavantaj ve toplumdan dışlanma hissinden kurtulmak için sık ve uzun süreler çevrimiçi alanlarda

sosyalleşmeyi tercih etmektedirler. Bu kadar uzun süren internet kullanımı birtakım riskleri de işitme engelliler için daha olası kılmaktadır. Engelsiz bireylere göre iletişim, eğitim, sosyal hayata katılım gibi konularda dezavantajlı olan işitme engelliler daha içekapanık olmakta, engelliliğin getirdiği dezavantajı ortadan kaldırmak ya da problemlerden kaçmak için interneti daha sık kullanmakta, dolayısıyla da bağımlılık konusunda daha fazla risk altında bulunmaktadır (Şentürk, 2018; Keskin, 2018). İşitme yetersizliği bulunan öğrencilerin okuma ve okuduğunu anlama becerileri incelendiğinde bu öğrencilerin işitme kaybı ve beraberinde bulunan dildeki sınırlılıkları nedeniyle okumanın özellikle okuduğunu anlama boyutunda ciddi problemler yaşadıkları belirtilmektedir (King ve Quigley, 1985).

İşitme engelli bireyler için sosyalleşmek, yeni arkadaşlıklar kurmak, sürekli iletişimde kalmak toplumla bütünleşmeyi sağlayan etkinliklerdir. Engelsiz bireylere kıyasla daha sınırlı bir çevrede iletişim kurabilen işitme engelli bireyler için çevrimiçi alanlar çok sayıda fırsat sunmaktadır. Teknolojik gelişmelerin ilerleyişi, teknolojiyle en çok ilgili olan çocuk ve ergen gruplarını ilk önce etkilemektedir. Ergenlik döneminde daha belirgin hale gelen akran gruplarıyla yakınlaşma, aileden uzaklaşma, yeni gruplara katılma, yeni arkadaşlıklar edinme ve kimliğini oturtmaya çalışma çevrimiçi alanlarda devam etmektedir. Ergenin kimlik edinme sürecinde gerçek yaşamda edindiği arkadaşlar kadar çevrimiçi alanlarda edindiği arkadaşlıklar da etkili olmaktadır (Ögel, 2012).

Araştırma bulgularının gösterdiği okuma ve okuduğunu doğru anlamlandırmada yaşanan problem, işitme engellilerin gündelik yaşamın gerektirdiği bilgi birikimini oluşturmalarını önlemektedir. Bu sorun çevrimiçi alanlarda da sürmekte, risklere karşı işitme engellileri savunmasız kılmaktadır. Özellikle okuduğunu anlama düzeyinin düşük olması, çevrimiçi mesajları doğru anlama ve kendilerini çevrimiçi alanlarda risk ve tehditlerden korumalarında olumsuz etki yapmaktadır.

DSÖ'nün, Dünya Sağlık Örgütü, 2017 yılında yayımladığı rapora göre, dünya nüfusunun yaklaşık %15'i engelli bireylerden oluşuyor. Engelliler dünyadaki "*en büyük azınlık*" olarak nitelendirilmektedirler. Türkiye'de Ulusal Engelli Veri Tabanına göre engelli birey sayısı 1.559.222. Bunların %27'si 0-21 yaş aralığında. 0-14 yaş arası

engelli çocuk sayısının dünya genelinde 13 milyonu “ağır engelli” olmak üzere 93 milyon olduğunu belirtmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2017).

DSÖ’nün 2021 yılında yayımladığı Dünya İşitme Raporu verilerine göre, dünya genelinde 430 milyon kişi orta ya da yüksek düzeyde işitme kaybı yaşıyor (Dünya Sağlık Örgütü, 2021).

UNICEF’in 2017 yılında yayımladığı “*Children in a Digital World-Dijital Dünyada Çocuklar*” araştırmasına göre en fazla internete bağlı kalan grup 15-24 yaş aralığındakiler. 18 yaş altındaki çocuklar toplam internet kullanıcılarının üçte birlik kısmını oluşturuyor (UNICEF, 2017). Çalışmada çocukları bekleyen çevrimiçi riskler üç kategori altında incelenmiştir. İçerik riskleri, temas riskleri ve davranış riskleri. İçerik riskleri; çocukların istemsiz olarak maruz kaldıkları saldırgan içerikler, cinsel içerikli görüntüler, ırkçı, ayrımcı ve nefret söylemleri, sağlığa zararlı ürün reklamları, sağlıksız veya tehlikeyi savunan web sitelerinin içeriklerinden oluşuyor. Temas riskleri; çocuğun bir yetişkinle yaptığı cinsel içerikli, radikalleşme eğilimi taşıyan ya da tehlike barındıran her türlü iletişimden kaynaklanan risklerden oluşuyor. Davranış riskleri; diğer çocuklar hakkında cinsel içerikli, tehlikeli ya da nefret söylemi içeren ifadelerin çocukların kendisi tarafından yaratıldığı risklerden oluşmaktadır. Riskler bir kategori altında tanımlansa da, kültürel ve toplumsal kuralların çeşitliliği, çevrimiçi risklerin tanımlanmasında da toplumdan topluma farklılık görülmesine, bir toplumda suç teşkil eden bir fiilin başka bir toplumda farklı etiketlenmesine sebep olabilmektedir. Bu nedenle, aynı çevrimiçi deneyimi yaşayan çocuklar için sonuçlar ve etkiler farklı olabilmektedir (UNICEF, 2017).

Benzer şekilde Türkiye’de işitme engellilerin internet kullanma eğilimleri ile ilgili yapılan çalışmalar, sosyal dışlanmaya maruz kalan işitme engellilerin toplumla bütünleşmelerini sağlamak ve aidiyet duygusu geliştirmek için çevrimiçi alanları sık kullandığını göstermektedir (Köten, Erdoğan, 2014; Kılıç, Ateşgöz, 2018; Şentürk, Keskin, 2018). “Kendini İfade Etme”, “Sosyal Çevre ile Bağ Kurma ve İletişim”, “Spor”, “Arkadaşlık ve Önemsenme” ve “Bağımlılık” bir çalışmada işitme engellilerin internet kullanma motivasyonları olarak sıralanmıştır (Kılıç, Ateşgöz, 2018). İnternet

Bağımlılığı üzerine yapılan başka bir çalışmanın bulgularına göre araştırmaya katılan işitme engellilerin %21,4'ünün patolojik internet bağımlısı olduğu ifade edilmiştir (Şentürk, Keskin, 2018).

2.2. Siber Mağduriyet

Siber zorbalık ve siber mağduriyet kavramlarının, alanyazında farklı tanımlamaları bulunmaktadır. Juvoven ve Gross (2008)'a göre sanal zorbalık *“karşıdaki kişiyi incitme, küçük düşürme, tehdit etme ya da şantaj yapma amacıyla, çevrimiçi alan ya da diğer elektronik iletişim aygıtlarının kullanılmasıdır.”* Erdur ve Baker (2009)'e göre siber zorbalık, *“bilinçli ve sürekli olarak teknoloji kullanarak iletişim kurmak yoluyla, saldırgan eylemlerde bulunmak”* olarak ifade edilmiştir. Arıcak (2008) siber zorbalığı, *“bir kişi ya da topluluğu tehdit etmek, itibarını zedelemek, hakaret etmek amacıyla, mesaj, elektronik posta gönderilerek yapılan eylemler”* olarak ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, *“teknoloji aracılığıyla saldırgan ve tehdit içeren davranışların gösterilmesine”* siber zorbalık denmektedir (Piotrowski, 2012).

Genellikle çocukların yaşadıkları siber zorbalıklar; uygunsuz yazılım içeren bir elektronik posta alma, saldırgan içeriğe maruz kalma, kişiye karşı incitici söylemler içeren mesaj alma, izinsiz kişinin fotoğrafını çekme ve çevrimiçi alanlarda paylaşma, şifrelerinin ele geçirilmesi ve tehdit edilme gibi etkinlikler olarak sıralanabilir (Tamer ve Vatanartıran, 2014; Beran ve Li, 2005; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippet, 2008).

Çocukların, teknolojinin sağladığı fırsatları denetimsiz kullanmaları, zorbalık mağduru olmalarına ya da zorba olmalarına neden olabilmektedir (Burnukara ve Uçanok, 2010).

“Birey veya grubun, tüzel ya da özel bir şahsiyetin bilişim ve iletişim teknolojileri aracılığı ile ilişkisel veya teknik olarak zarar veren tutum ve davranışlara maruz kalması ve bu sebeple oluşan maddi, manevi mağduriyetlerin doğması durumu siber mağduriyettir” (Arıcak ve ark, 2012).

Siber zorbalığı yaşayan çocuklar kendilerini incitilmiş, özgüvenleri zedelenmiş, kandırılmış, utandırılmış, asabi ve depresif hissedebilmektedirler (Ayas ve Horzum, 2012; Erdur, Baker ve Tanrikulu, 2010; Odabaşı, Çoklar ve Kabakçı, 2007; Price ve Dalglish, 2010; Şener, Set ve Dursun, 2012).

Sosyal yaşam faaliyetlerinin şekil değiştirerek çevrimiçi ortama taşınması, gündelik yaşamda karşılaşılan farklı düzeylerdeki zorbalık davranışlarının da şekil değiştirerek çevrimiçi platformlara taşınması sonucunu doğurmuştur. Teknoloji kullanımının yaygınlaşması, fırsatların yaygınlaşması kadar tehlikelerin de yaygınlaşmasına ve siber zorbalık mağdurlarının sayısının artmasına neden olmuştur.

Ergenlerin gerçek fiziksel alanlarda karşılaştıkları zorbalık, çevrimiçi alanlara da taşınabilmekte ve ergenleri bu alanlarda da zor duruma düşürebilmektedir (Dursun ve Akbulut, 2010; Erdur, Baker ve Topçu, 2008; Özel, 2013). Şahin, Sarı, Özer ve Er (2010)'in lise öğrencileri ile yürüttükleri bir çalışmada, öğrencilerin en sık sergiledikleri siber zorbalık davranışlarının özel numaradan arayarak rahatsız etme, oyunlarda küfür/tehdit/cinsellik içeren konuşmalar yapma, sohbet odasında küfür/cinsellik/tehdit içeren konuşmalar yapma, e-mail aracılığı ile birisine hakaret/cinsel içerik/tehdit içeren mesajlar gönderme, messenger ve elektronik posta hesaplarının şifrelerini alarak özel mesajlara ulaşma olarak belirtmişlerdir. Zorbalık mağduru kişilerde en çok intikam alma, üzülmeye ve öfkelenme duygularının yaşandığı belirtilmiştir (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010).

İnternette geçirilen süre ve internet kullanım sıklığının siber zorbalıkla ilişkisi ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunda, internet kullanım süresinin artması ile siber zorbalık yapma eğilimi ilişkisinde doğru orantı olduğu anlaşılmıştır (Burnukara, 2009; Cicioğlu, 2014; Çalışgan, 2013; Çiftçi, 2010; Erdur-Baker ve Kav- sut, 2007; Gamez-Guadix, Orue, Smith ve Calvete, 2013; Jung ve arkadaşları, 2014; Özdemir ve Akar, 2011; Serin, 2012). Bu çalışmalarda internet kullanım süresinin siber zorbalık ve mağduriyet ile yakın ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

2.3. Riskli İnternet Davranışları

Yapılan çalışmalarda; internet ortamında isim, e-posta, fotoğraf vb. kişisel bilgilerin paylaşımı, çevrimiçi araçlar aracılığıyla tanışılan bir kişi ile yüz yüze ortamlarda iletişime geçme, birilerine çevrimiçi ortamda zarar verme, cinsel içerikli sitelere girme, müstehcen mesajlar alma, yetişkinlerin bulunduğu sohbet odalarına girme, filtre programlarını etkisiz hale getirme gibi durumlar riskli İnternet davranışları olarak değerlendirilmektedir (Dowell, Burgess ve Cavanaugh, 2009; Mitchell, Finkelhor ve Wolak, 2003).

İnternet teknolojilerinin sürekli değişimi, karşılaşılan riskleri de çeşitlendirmekte, yapılan sınıflandırmalar da sürekli değişim göstermektedir. Çevrimiçi riskler, bireyleri bilişsel, sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Livingstone ve Haddon (2008) bu riskleri, “içerik riskleri, bağlantılı kişi riskleri, ticari riskler ve gizlilik riskleri” olmak üzere 4 ana başlık altında toplamaktadır.

Şekil 5: Çevrimiçi Risklerin Sınıflandırması

İçerik Riskleri	Bağlantılı Kişi Riskleri	Ticari Riskler	Gizlilik Riskleri
İllegal içerikler	Yabancılarla iletişim kurma	Yasadışı kumar oynama	Gizli bilgilerin başkaları tarafından ele geçirilmesi
Yanlış bilgiler	Siber zorbalık	İstenmeyen reklamlara maruz kalma	Özel bilgilerin farkında olmadan paylaşılması
Müstehcen/şiddet/ırkçı/nefret içerikli materyaller		Korsan yazılım	
Zorlayıcı (intihar, uyuşturucu vb.) İçerik			

Kaynak: Livingstone ve Haddon, 2008; Sırakaya ve Seferoğlu, 2018.

2.3.1. Çevrimiçi İçerik Riskleri

Günümüzde her tür bilgiye kolay ve ücretsiz şekilde internet kullanarak ulaşmak, bilgi edinmeyi ve bilgiyi yaymayı kolaylaştırmıştır. Gündelik yaşamın gerektirdiği en kolay becerilerden web sayfası hazırlamak gibi teknik bilginin üretimini gerektiren becerilere kadar internet, avantaj olmasının yanında zararlı içeriklerin de kolay üretiminin ve dağıtımının önünü açmaktadır.

Hekim ve Başbüyük (2013)'e göre internetin yaygın kullanımı, çevrimiçi alanlarda cinsellik içeren her türlü içeriğin üretilmesini ve yayılmasını daha kolay hale getirmekte, çocukların ve ergenlerin bu içeriklerle karşılaşma ihtimalini arttırmaktadır. İnternet üzerinden şiddet, nefret, küfür, hakaret söylemleri içeren, yasa dışı içeriklere de kolayca ulaşılmaktadır. İnternet'te gezinirken bu tür içeriklerle istemsiz olarak karşılaşan ergenlerin risk ve tehlikeleri ayırt etme gücünün yetersizliği düşünüldüğünde, yetişkin kullanıcılara göre daha büyük risk altında oldukları söylenebilir (Hekim, Başbüyük, 2013).

Ülkemizde yapılan çalışmalar çocukların İnternette “şiddet öğeleri, cinsel içerik, terör propagandası, yasaklı madde kullanımı” gibi saldırgan ve uygunsuz içeriklerle karşılaştığını göstermektedir (Akbiyık ve Kestel, 2016; Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011; Gökçearslan ve Seferoğlu, 2016; Karahisar, 2014; Kaşıkçı vd., 2014).

2.3.2. İletişimden Kaynaklanan Riskler

İnternet kişiler arasındaki fiziksel uzaklığı ortadan kaldırarak iletişimin sınırlarını genişletmiştir. Zaman ve mekândan bağımsız olarak gerçekleşen iletişimin üzerindeki kontrol kaybolduğunda, özellikle ergen ve çocukların denetimsiz olarak gerçekleştirdiği her türlü çevrimiçi faaliyet çeşitli düzeylerde tehlikeleri de içinde barındırmaktadır. İletişim risklerinden en basit gibi görüneni, çocukların adres, telefon, resim, anne babaya ait bilgiler gibi kişisel bilgileri internet üzerinden başkalarının görebileceği şekilde paylaşmalarıdır. Bu konuyla ilgili çalışmaların bulguları çocukların çevrimiçi ortamlarda tanımadıkları kişilerle sohbet ettiklerini (Karahisar, 2014) ve

çevrimiçi arkadaş edindiklerini göstermektedir (Gökçearslan ve Seferoğlu, 2016; Kaşıkçı vd., 2014; Kayri, Tanhan ve Tanrıverdi, 2014).

İletişim riskleri, internet kullanıcılarının tanımadığı kişilerle kurdukları iletişimde sonucu karşı karşıya kaldıkları risklerdir. Özellikle çocukların tanımadığı insanlarla iletişime kurması ve istismarcıların kendilerini olduğundan farklı göstererek çocuklarla iletişime geçmesi sonucu, çevrimiçi iletişim, siber zorbalık, çocukların cinsel istismarı ve gizlilik ihlalleri gibi riskler çevrimiçi alanlarda ortaya çıkmaktadır. Çevrimiçi bu temasın gerçek hayatta yüz yüze buluşma noktasına taşınması ise çevrimdışı iletişim olarak adlandırılmaktadır (Bayzan, 2016).

Denetimsiz şekilde çevrimiçi iletişim kuran çocuklar, iletişim kurdukları ortamlarda, tanımadıkları kişilere verdikleri şahsi ve ailevi bilgiler sonunda siber zorbalık mağduru olabilmektedirler.

2.3.3. Ticari Kaynaklı Riskler

Dünya Ticaret Örgütü-WTO, Elektronik Ticaret'i "*Mal ve hizmetlerin üretim, reklam, satış ve dağıtımlarının telekomünikasyon ağları üzerinden yapılması*" olarak tanımlarken, OECD ise, "*sayısallaştırılmış yazılı metin, ses ve görüntünün işlenmesi ve iletilmesine dayanan, kişileri ve kurumları ilgilendiren tüm ticari işlemler*" biçiminde tanımlamıştır (Canbaz, 2006).

Elektronik ortamda yapılan ticari faaliyetler, teknolojik gelişmelerle birlikte hızlı bir değişim ve yayılım göstermiştir. E-ticaret yeni bir kavram olmasına rağmen, yapılış şekli ve kuralları gereği geleneksel ticarete benzemekte ve onu destekleyen, bütünleyen bir faaliyet özelliği taşımaktadır. İnternet üzerinden çok geniş kitlelere ulaşabilme imkânı vermesi nedeniyle e-ticaret günümüzde geleneksel yöntemle yapılan faaliyetlerle bir bütün olarak kullanılmaktadır. Daha ucuz seçeneklerin kolayca bulunması, ulus ötesi

seçeneklere ulaşımının kolay olması, zaman ve mekân serbestisi vermesi gibi avantajlar hem alıcı hem satıcı için e-ticareti tercih edilir kılmaktadır. Bu avantajlarının yanında denetimin çok kısıtlı olması, bu faaliyetin kötü amaçlı kullanımı sonucu kişilere maddi zararlar vermekte ve onları mağdur edebilmektedir. Kusurlu mal satma, ticari bilgilerin ele geçirilmesi, zararlı yazılım yoluyla kredi kartı bilgilerine ulaşılması, dolandırıcılık gibi siber suçlar, e-ticaret kullanımının yaygınlaşması ile yaygınlaşmıştır. Çocuklar müzik dinleme, film izleme, oyun oynama gibi amaçlarla telif haklarını ihlal edebilmektedirler. Bu ortamlarda kullanılan korsan yazılımlar, indirilen bilgisayardan kişisel bilgilerin, belge ve görüntülerin gizlice alınarak başkalarıyla paylaşılması gibi riskleri de barındırmaktadır (Sırakaya ve Seferoğlu, 2018).

2.3.4. Cinsel Kaynaklı Riskler

Çocuk istismarı, çok eski zamanlardan beri tüm toplumlarda süregelen bir durumdur. İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla çevrimiçi çocuk istismarı sanal ortamda da işlenen bir suç haline almıştır. Özellikle çocuk ve ergen dediğimiz gruplar, gelişim özellikleriyle paralel olarak fark edilme istekleri yüksek buna karşın risk ve tehlikeleri ayırt etme güçleri düşük olan gruplardır. Bu özellikler bu grupların çevrimiçi cinsel suç mağduru olmalarının önünü açmaktadır (Çalışkan, 2019).

Çocukların istem dışı olarak bu cinsel içeriklerle karşılaşması söz konusu olabilmektedir. Çocukların yaklaşık %13'nün internette gezinirken cinsel içeriklerle karşılaştığını belirtmektedir (Kaşıkçı vd., 2014). Ayrıca sosyal ağlar, arkadaş edindirme siteleri, çevrimiçi oyunlar, çevrimiçi mesajlaşma ortamları sahte kimlik bilgileriyle çocukları taciz ve istismar etmek isteyen kişilerin kullanımına açıktır. Yine Kaşıkçı vd.nin (2014) araştırmasında, çocukların %12'sinin cinsel içerikli mesajlar aldığı ve %4'ünün cinsel içerikli mesaj yolladığı belirtilmektedir.

Çocukların cinsel istismar yaşamamaları adına, “Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)”, “Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın (TİB)” çalışmaları neticesinde Türkiye, “Uluslararası İnternet Bilgi İhbar Merkezleri Birliğine (INHOPE) üye olmuştur. Bununla beraber küçük yaştaki çocukların, ergenlerin ve ailelerin güvenli

internet kullanımını sağlamak için TİB tarafından bilgilendirme broşürleri ve kitapçıklar hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'na basılan “Güvenli İnternet Kullanımı İçin Tavsiyeler” kitapçığı öğrenci ve ailelere ulaştırılmaktadır. Ebeveynlere tavsiyeler niteliğinde “İnternetin Güvenli Kullanımı İçin Anne- Babalara Öneriler” adlı kitapçık hazırlanmıştır. “Çocukların Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanma Alışkanlıkları” ile “Ailelerin İnternet Algıları ve Eğilimleri” konularında araştırmalar yürütülmüştür. İlkokul ve liselerde güvenli internet kullanımı ile ilgili eğitim ve rehberlik çalışmaları düzenlenmekte, MEB tarafından broşür ve kılavuzlar öğrenci ve ebeveynlerin erişimine açılmaktadır (Bayzan ve Özbilen, 2011).

Birçok Avrupa ülkesinde, çevrimiçi çocuk istismarını önlemek için riskli web sitelerine erişim denetlenmektedir. Norveç, İsveç, Danimarka'nın yanı sıra Hollanda hükümeti de çocuk pornografisi içerikli web sitelerini filtrelemeye ve erişimini engellemeye 2007 Nisan'da başlamıştır (Stol, Kaspersen, Kesrtens, Leukfeldt, & Lodder, 2009).

Çevrimiçi varlığı sürdürme ve onaylanma ihtiyacı ile ilgili yapılan çalışmaların bulguları, onay ihtiyacının artmasıyla internette geçirilen sürenin paralel olduğunu göstermektedir. Siyez (2015)'in araştırma bulgularında, sosyal onay ihtiyacı yüksek olan kişilerin internette uzun zaman geçirerek sosyal fayda sağlamayı seçtiği belirtilmektedir. Benzer şekilde Şenormancı ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan bir başka çalışmada, internet iletişiminin yüz yüze iletişime göre daha risksiz olması, kişilerdeki onay görme ihtiyacı, reddedilme korkusu, kimliğini gizleyebilme olanağı sunması nedeniyle internetin daha cezbedici olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca Shek ve ark.nın (2012) internette sörf yapmanın, onaylanmanın artması ve gerilimin azalması gibi istendik sonuçlar yaratabileceğini, bu sonuçların da internet kullanımını pozitif yönde pekiştirebileceğini belirtmişlerdir.

Çevrimiçi suçlar yaşamın her alanında internet teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte çeşitlenmekte ve artmaktadır. Özellikle ergenlerin gelişim dönemlerine bağlı olarak görülme, onaylanma, beğenilme, takip edilme istekleri, cinsel kaynaklı suç zorbaları için istismar fırsatı doğurmaktadır.

Gerçek hayatta çocukların biraz risk alması, öğrenme deneyimleri için gereklidir. Toplumdan topluma değişmekle beraber, belli düzeyde riske maruz kalmanın çocuk için faydalı olduğunu düşünen toplumlar çoğunluktadır. Buna karşın bazı risklere yaklaşmak bile tüm toplumlarca tehlikeli kabul edilmektedir. Çocuğun cinsel istismarı ve çocuk seksi bu risklerden biridir. Çevrimiçi alanda çocuk cinsel istismarının çok kolay yapıldığını söyleyen, INTERPOL genel sekreteri Jürgen Stock: *"En kötü olan durum, bir düğmeye dokunarak cinsel içerikli görüntülerin çevrimiçi olarak paylaşılabileceği gerçeği. Bu görüntüler sonsuza kadar var oluyorlar. Bir resim veya video klip her paylaşıldığında veya görüntülendiğinde, çocuk yeniden kurban ediliyor"* demektedir. Çalışmada, engelli 10-17 yaş arasındaki çocukların daha yüksek risk altında olduğu, engelli kız çocuklarının cinsel isteklerini çevrimiçi alanlarda ifade etme oranlarının erkeklere göre üç kat fazla olduğu ifade edilmiştir (UNICEF, 2017).

2.3.5. Sosyal Ağlar ve Riskler

Kullanıcıların kendileri ile ilgili bilgileri paylaşacağı, yeni arkadaşlar edinebileceği ve arkadaşları ile yazılı ve görüntülü görüşebilecekleri, resim, video gönderip alabilecekleri, etkinlik düzenleyebilecekleri web sitelerine *"sosyal ağ ya da sosyal paylaşım sitesi"* adı verilir (Aydoğan ve Akyüz, 2010). Başka bir çalışmada sosyal ağlar; bireylerin kendileriyle ilgili bilgi paylaşabilecekleri sayfalar oluşturmasını, diğer kişilerin hayatları ile ilgili değişim ve gelişmeleri öğrenebilmesini ve takip edebilmesini sağlayan, sohbet edip, paylaşım yapabilecekleri internet siteleri olarak ifade edilmiştir (Boyd ve Ellison, 2007).

Sosyal ağlar sosyalleşme adına sundukları fırsatların yanında, içerdiği risk ve tehditlerden dolayı, denetimli ve bilinçli olarak kullanılmadığı takdirde kimlik hırsızlığı, maddi manevi zarar uğrama, fiziksel, duygusal, cinsel şiddete maruz kalma gibi durumlarla karşılaşma ihtimalini barındıran çevrimiçi alanlardır (Yavanoğlu, Sağıroğlu ve Çolak, 2012; Yılmaz, Karaoğlu Yılmaz, Öztürk ve Karademir, 2017).

Sosyal paylaşım siteleri, yetişkinlerin kullanımı için tasarlanmış sitelerdir, bazı sitelerin kullanım yaş sınırı vardır. Fakat bu yaş sınırının altındaki çocuklar da bu sitelere üye olabilmekte ve üyelik için ad soy ad, telefon numarası, e mail adresi, fotoğraf gibi bilgilerini paylaşabilmektedirler. Özellikle kendilerine ait olmayan fotoğrafları ve kişisel bilgilerini paylaşmaları, sahte hesap bilgisi kullanmaları bu çocukları siber suçlar için hedef haline getirmektedir. Bir çalışmaya göre, çevrimiçi paylaşım sitelerine kişisel bilgilerin kaydedilmesi, internet risklerini arttırıcı bir faktör olarak görülmektedir (Aslan, 2016).

Sosyal paylaşım sitelerinin kullanımının yaygınlaşması, bilim insanlarının bu sitelerin tehlikeleri ile ilgili çalışma yapmasına neden olmaktadır. Journal of the Royal Society Interface'de yayımlanan bir çalışmada, geniş ağlarda diğer insanlardan kopyalama yapmanın, analitik yanıtların hızla yayılması ve iyi bağlantılara sahip kişiler için gelişmiş karar verme yetilerinin gelişmesi anlamına gelebildiği, öte yandan, herhangi bir akıl yürütme sürecine girmeden analitik doğru cevaba ulaşmanın, zamanla insanları aptallaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Rahwan, Krasnoshtan, Shariff, Bonnefon, 2014).

2.4. Güvenli İnternet Kullanımı

Güvenli internet aşırı olmayan kullanım süresinde, internetin barındırdığı risklerden korunarak sunduğu sayısız imkândan yararlanmak olarak tanımlanabilir. Çocukların çevrimiçi ortamlarda istismar edilmesi internetin güvenli biçimde kullanımını gündeme getirmiştir. Bu bağlamda ülkemizde de internetin güvenli biçimde kullanılabilmesini sağlamak amacıyla yasal düzenlemeler ve çeşitli etkinlikler yürütülmektedir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu bünyesinde faaliyet gösteren Güvenli Web (www.guvenliweb.org.tr), Güvenli Çocuk (www.guvenlicocuk.org.tr), Güvenli İnternet (www.guvenlinet.org.tr/tr), İnternet Yardım Merkezi (www.internetyardim.org.tr) ve İnternet Bilgi İhbar Merkezi (www.ihbarweb.org.tr) gibi internet siteleri aracılığıyla internetin güvenli biçimde kullanımı için gerekli desteği sağlamaktadır (Sırakaya ve Seferoğlu, 2018).

Çocuk ve ergenlerin tehlikeli internet içeriklerinden zarar görmelerini engellemek için, 1999 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü'nce “Bilişim Suçları Çalışma Grubu”, bir yıl sonra “Bilişim Suçları Araştırma Merkezi” kurulmuştur. 2007 yılında “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” düzenlenmiştir. Bu kapsamda “Bilgi ve Teknolojileri ve İletişim Kurumu'na” bağlı “Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı” bünyesinde “İnternet Daire Başkanlığı” kurularak çalışmaya başlamıştır (Bayzan, 2009).

Güvenli İnternet kullanımıyla ilgili olarak gerekli yasal düzenlemeler yapılarak, bu konudaki mağduriyetlerin giderilmesi için Türk Ceza Kanunu'nun 243, 244 ve 245. Maddeleri, bilişim vasıtasıyla işlenen suçlara düzenleme getirmiştir. Buna göre çevrimiçi alanlarda yapılması suç sayılan eylemlerden bazıları aşağıdaki şekilde listelenebilir:

- *Bilgisayar sabotajı,
- *Siber dolandırıcılık,
- *Siber sahtecilik,
- *Lisanssız yazılım kullanımı,
- *Kişisel verilerin kötüye kullanılması,
- *Siber kimlik avı,
- *Terör eylemlerini destekleyen faaliyetler,
- *Çocuğun cinsel istismarı,
- *Bilgisayar korsanlığı,
- *Yasal olmayan yayınlar,
- *Hakaret, tehlikeli madde kullanımı, seks işçiliği gibi diğer suçlar.

Dünyada güvenli internet kullanımını sağlamak için farklı uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bunlardan birincisi COP-Child Online Protection girişimidir. COP (Child Online Protection) girişimi, ITU (International Telecommunication Union) Uluslararası Siber Güvenlik Ajandası içinde özelleştirilmiş bir programdır. Program, 2008'in sonlarında hayata geçirilmiş ve çocukların çevrimiçi ortamda korunmasını amaçlamaktadır. ITU “Guidelines for Parents, Guardians and Educators on Child Online

Protection” “Guidelines for Children on Child Online Protection” ve “Guidelines for Industry on Child Online Protection” olmak üzere çocuklara, ailelere, eğitimcilere ve endüstriye yönelik tavsiye dokümanları hazırlamış, ayrıca çeşitli internet aktörlerine konu ile ilgili tavsiyeler sunmakta ve işbirlikleri yapmaktadır. Girişim bünyesinde çalışma grupları oluşturulmuş ve çalışma gruplarının düzenli aralıklarla yaptıkları toplantılarda da isteyen ülkeler sınırları içerisinde çocukların çevrimiçi ortamda korunmasına yönelik faaliyetleri, yapılması gerekenleri özetlemektedirler. Türkiye de çalışma gruplarına düzenli aralıklarla katkı vermektedir (International Telecommunication Union, 2021).

İkinci bir girişim; INSAFE, European Safer Internet Network ağıdır. Bugün INSAFE, Avrupa ve Rusya’da toplam 30 ülkeden fazla Güvenli İnternet Merkezinin koordinasyonunu oluşturan bir ağıdır. Ülkelerdeki Güvenli İnternet Merkezleri’nin birçoğu bilinçlendirme merkezi ve yardım merkezlerinden oluşmaktadır. Bilinçlendirme merkezleri çocuklara, gençlere, ebeveynlere ve öğretmenlere internette nasıl güvenli kalacakları yönünde bilgi ve tavsiyeler vermekle birlikte yardım merkezleri de çocuk ve gençlerin çevrimiçi ortamda karşılaştıkları problemlere ilişkin çözüm yöntemleri sunan bir yapıda çalışmaktadır (Better Internet For Kids, 2020).

Yasal düzenlemeler çevrimiçi risklerin suç kapsamına alınması için gerekli müdahaleyi yapmaktadır. Fakat siber suçlular sürekli değişen ve gelişen teknolojiyle birlikte suç çeşitliliğini ve yöntemlerini de değiştirmektedir. Bu yüzden suçlulardan önce davranarak, olası risk gruplarını bilgilendirmek, gerekli eğitimleri süreklilik içinde vermek ve çevrim içi tüm faaliyetler üzerindeki denetimleri sıkılaştırmak gerekmektedir.

2.5. Dijital Okuryazarlık

Dijital okuryazarlık; yazılı ve görsel kitle iletişim araçları tarafından verilen yayın ve iletilerin algılanması, çözümlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte uygun ileti gönderilmesi kabiliyetinin bireye kazandırılması olarak ifade edilebilir (Potter, 2013). Dijital aletlerin bilinçli kullanımı sadece yüzeysel alanlarda bilinçli olmayı sağlamaz aynı zamanda yüzeysel olanın altında medya araçlarının vermeye çalıştığı

derin anlamları da analiz etmemizi sağlar. Dijital okuryazarlık becerisi problem çözme, araştırma, beceri kazanımı, iş birliğine dayalı öğrenme sosyal etkileşim ve eleştirel beceri yeteneği kazandırır (Gillen, Arnott, Marsh, Bus, Castro, Dardanou ve Holloway, 2018).

Dijital okuryazarlık, akıllı bir cihazı ya da akıllı cihaz yazılımını kullanmaktan fazlasını içermektedir. Dijital okuryazarlık, kullanıcıların dijital cihaz ya da yazılımları doğru bir şekilde kullanabilmesi için ihtiyaç duydukları karmaşık zihinsel, motor, sosyolojik ve duygusal beceriler bütünüdür. İnternette kullanıcı ara yüzlerinde yer alan kuralları doğru okuyabilmek, bulunan materyallerden yararlanarak yeni ve anlamlı şeyler üretebilmek, bilgiyi kalite ve değerine göre sınıflandırabilmek ve internette geçerli kurallar hakkında olması gereken bir anlayışa sahip olmak dijital okuryazarlık faaliyetleri arasında yer almaktadır (Eshet-Alkalai, 2004).

Tablet, telefon, akıllı televizyon, bilgisayar gibi dijital aletlerin kullanımının yaygınlaşması dijital okuryazarlığın önemini arttırmaktadır. Bilgisayar okuryazarlığı masaüstü ve dizüstü bilgisayarların kullanımıyla sınırlı iken dijital okuryazarlık, akıllı cihazların tümünün bilinçli kullanımını, bu cihazlardan gelen verilerin eleştirel olarak değerlendirilmesini içermektedir. Günümüzde akıllı cihazların kullanım alanlarının yaygınlığı düşünülünce dijital okuryazarlığın önemi de anlaşılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımı ile ilgili alanda çalışan öğretmen görüşleri, konuyla ilgili ulusal ve uluslararası literatür tarandıktan sonra araştırmacı tarafından oluşturulan “yarı yapılandırılmış görüşme formu” uygulanarak elde edilmiştir. Çalışma nitel bir çalışma olarak planlanmıştır. Veriler fenomenolojik analiz desenine sadık kalınarak yorumlanmıştır. Katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formu yüz yüze uygulanmıştır. Formun uygulanması sonucunda işitme engelli öğrencilerin internet kullanım sıklığı ve süresi, kullanım amaçları, güvenli internet kullanımı farkındalıkları, karşılaştıkları tehdit ve riskler ile öğrenci ve ebeveynler için güvenli internet kullanımının sağlanması için katılımcı görüş ve önerileri doğrultusunda ham veriler elde edilmiştir. Katılımcılarla görüşme yapıldıkça araştırma şekillenmiş ve sonraki görüşmeler elde edilen önceki veriler ışığında tekrar yapılandırılmıştır.

Nitel veri araştırmalarında kullanılan desenlerden biri olan fenomenolojik desen, çalışılan konunun ne olduğu, ne anlama geldiği, katılımcılar tarafından hangi ortak dille ifade edildiğinin açığa çıkarıldığı bir araştırma tekniğidir. Fenomenolojik desende veriler, katılımcıların deneyim ve gözlemlerinden elde edilmektedir. Katılımcıların yaşam deneyimleri doğrultusunda, çalışılan konuya hangi ortak noktalardan baktığı, araştırmacının analizi esnasında çıkardığı kodlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Deşifre aşamasından sonra oluşturulan kodlar bir sonraki aşamada alt tema ve temaların oluşturulması için çalışma verilerinin ilk çözümlenme aşamasıdır. Kodlama, alt tema ve tema oluşturma süreçlerini son noktada verilerin yorumlanması takip etmektedir. Araştırmacının katılımcılarla yaptığı görüşmeler, deşifre metinleri elde ettiği verileri yorumlarken referans noktalarını oluşturmaktadır. Kendi yargı, görüş ve tutumlarından bağımsız olarak verilerin açıklanması ve yorumlanması ile çalışma bitirilmektedir (Bogdan ve Biklen, 2007; Patton, 2018).

Araştırma işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları, güvenli internet kullanımları, ebeveyn ve öğrenciler için yapılabilecek çalışmaların neler olabileceğine dair öğretmen görüşlerinin alınması için fenomenolojik bir desen tercih edilerek yürütülmüştür. Çalışılan konunun betimlenmesi amaçlanmıştır. Veriler, nicel bir araştırmada sayı, tablo, grafik olarak ifade edildiği çalışmalardan farklı olarak N-vivo kodlama tekniği ile ham halleri korunarak kullanılmıştır. Araştırma boyunca önceden belirlenmiş bir dizi işlem basamakları izlenmemiş, çalışma sosyal sürecin gözlenmesi ile yürütülmüştür.

3.2. Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini işitme engelli öğrencilere eğitim veren öğretmen ve yöneticiler oluşturmaktadır. Öğrencilerin riskli internet davranış ve güvenli internet kullanım farkındalıklarının öğretmen ve yönetici görüşlerine dayalı olarak çalışılması planlanmıştır. Türkiye’de yaklaşık 2 milyon işitme engelli birey yaşamaktadır. İşitme engellilere eğitim veren 19 ortaöğretim kurumu (meslek lisesi) bulunmaktadır. Ortaöğretim kurumlarında 1300 öğrenci eğitim görmekte 448 öğretmen çalışmaktadır (MEB İstatistikleri Örgün Eğitim, 2019-2020). İnternet kullanım düzeyi ortaöğretim öğrencilerinde daha yüksek olduğu için bu öğrencilere dair gözlem ve görüşlere yer verilmesi tercih edilmiştir. Araştırma evreninin tümüyle çalışılması zaman alacağı ve ciddi bir maliyet oluşturacağı için, örneklem olarak İstanbul’da eğitim veren iki ortaöğretim kurumu olan Ataşehir Yeditepe Özel Eğitim Meslek Lisesi ve Büyükçekmece Özel Eğitim Meslek Lisesinde en az iki yıldır çalışan öğretmen ve yöneticiler seçilmiştir. Katılımcılara ulaşılarak görüşme formu uygulanmış ve çalışma verileri elde edilmiştir. Örneklem için seçilen okullarda toplam 251 öğrenci öğrenim görmektedir.

Örneklemi oluşturan kurumlar işitme engelli öğrencilere mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumlarıdır. Ataşehir Yeditepe Özel Eğitim Meslek Lisesi ve Büyükçekmece Özel Eğitim Meslek Lisesinde eğitim karma olarak sürdürülmektedir. Kurumlarda eğitim gören öğrencilerin %20’sini yatılı öğrencilerden, %80’i taşınmalı eğitim alarak ailesiyle kalan öğrencilerden oluşmaktadır. Okullarda yatılı kalarak eğitim

gören öğrenciler olmasından dolayı, Türkiye'nin tüm illerinden öğrenciler bulunmaktadır. İki kurumda İstanbul'un jeopolitik öneminden dolayı işitme engelliler için düzenlenen kültürel ve sportif etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Her yıl Türkiye'nin diğer illerinden işitme engelli öğrencilerin faaliyetlere katılım için geldikleri bu kurumlarda eğitimciler, tüm Türkiye'deki işitme engelli öğrencilerle çalışmalar yapmaktadır. Bu özelliklerin evrenin tümüne ulaşamayan bu çalışma için daha geniş bir kapsam alanı yaratacağı ve verilerin yordayıcılığını arttıracacağı düşünülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışma için araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Ek-1). Form katılımcılara “*Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu*” imzalatıldıktan sonra uygulanmıştır (Ek-2). Görüşme formunun yarı yapılandırılmış nitelikte olması katılımcılara cevaplarırken esneklik tanımış bu esneklik çalışma için avantaj sağlamıştır. Form, üç bölümden oluşmaktadır:

İlk bölümde katılımcıların demografik verileri ile ilgili 11 madde bulunmaktadır. Bu bölümde katılımcıların cinsiyet, yaş, mesleki deneyim, öğrencilerin internet kullanımını gözlemledikleri süre ve yer bilgilerine ulaşılmıştır.

İkinci bölümde öğrencilerin internet kullanımıyla ilgili katılımcı gözlemlerine ait maddeler yer almaktadır. Bu bölümde beş soru bulunmaktadır. Katılımcılar soruları gözlemlerine dayalı olarak cevaplamışlardır. Elde edilen veriler ile öğrencilerin sosyal medya kullanım oranı, okul içinde ve dışında internet kullanım sıklığı, internet kullanım amaçları, internet üzerinden mağduriyet yaşama durumlarına ait katılımcı gözlemleri elde edilmiştir.

Üçüncü bölümde öğrenci ve ebeveynlere uygulanabilecek rehberlik çalışmaları ile ilgili beş soru bulunmaktadır. Bu bölümün verileri ile öğrencilerin internette karşılaşacakları fırsat ve tehditlere karşı bilinç düzeyleri, güvenli internet kullanımına

dair öğrencilere ve ebeveynlere yapılabilecek rehberlik çalışmaları ile ilgili katılımcı gözlem ve önerileri elde edilmiştir.

Katılımcıların gözlem ve önerilerini almak için aşağıdaki sorular da değerlendirilmiştir:

1. Öğrencilere güvenli internet kullanımı ile ilgili hangi rehberlik çalışmaları yapılabilir?
2. Güvenli internet kullanımı ile ilgili eğitim almak işitme engelli öğrencilerin internet kullanımına dair bilinç düzeylerini sizce ne şekilde etkileyecektir?
3. Ebeveynlere güvenli internet kullanımı ile ilgili hangi rehberlik çalışmaları yapılabilir?
4. İşitme engelli öğrencilere yönelik güvenli internet kullanımının nasıl sağlanabileceği ile ilgili önerileriniz nedir?

Görüşme formu oluşturulduktan sonra öncelikle Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurulundan onay alınmıştır (Ek-3). Alınan onay ve gerekli belgelerle birlikte görüşme formunun uygulanması için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme Birimi'ne başvuru yapılmıştır. Yapılan incelemeden sonra, İstanbul Valiliği tarafından araştırma izni verilmiştir (Ek-4).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma için İstanbul Ataşehir Yeditepe Özel Eğitim Meslek Lisesi ve Büyükçekmece Özel Eğitim Meslek Lisesinde çalışan öğretmen ve yöneticilere görüşme formu uygulamadan önce İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İstanbul Valiliği'nden gerekli izin alındıktan sonra, görüşme formlarının uygulanması için kurum müdürlerinden sözlü izin alınmış ve katılımcılara formlar yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Veri analizi sırasında ortaya çıkan kodlar katılımcılarla tekrar görüşmeyi gerektirmiştir. Bazı katılımcılarla ikinci kez görüşme yapılmıştır. Tüm katılımcılar “*Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu*” imzalayarak çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır.

3.4.1. Katılımcı Kabul Kriterleri

Çalışma İstanbul'daki ortaöğretim kurumlarında okuyan işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımlarının öğretmen ve yönetici gözlemlerine dayalı olarak incelenmesini hedeflemektedir. Bu doğrultuda aşağıdaki kriterler katılımcı seçiminde ya da reddinde göz önünde bulundurulmuştur:

- İstanbul'da işitme engellilere eğitim veren iki ortaöğretim kurumundan birinde çalışıyor olmak,
- En az iki yıldır işitme engelliler okulunda çalışmış olmak,
- Görüşmenin yapıldığı zamanda okulda fiilen görev yapıyor olmak.

Pandemi dolayısıyla uzaktan eğitim sürecinin devam etmesi, örneklem için seçilen kurumlardaki katılımcılarla yüz yüze görüşmeyi zorlaştırmıştır. Veri toplama aşamasında izinli olan ya da katılımcı olma kriterlerinden “*En az iki yıldır işitme engelliler okulunda çalışmış olmak*” koşulunu taşımayan öğretmen ve yöneticiler çalışmaya dahil edilmemiştir. Örneklemi oluşturan 41 katılımcıya yüz yüze görüşülerek form uygulanmış ve çalışma verileri elde edilmiştir.

3.5. İşlem ve Verilerin Analizi

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem ne tam yapılandırılmış görüşmeler kadar katı ne de yapılandırılmamış görüşmeler kadar esnektir; iki uç arasında yer almaktadır (Karasar, 1995). Katılımcılara cevaplama esnekliği sağladığı için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Görüşme soruları hazırlanmadan önce, araştırma konusu ile ilgili ulusal ve uluslararası alanyazın taraması yapılmış, sorular araştırmacı tarafından yapılandırılmıştır. Konu tasarlandıktan sonra formda yer alması düşünülen maddeler belirlenmiştir. İşitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımlarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak incelenmesi için toplanan veriler fenomenolojik olarak analiz edilmiştir.

İlk aşamada çalışmanın amacı katılımcılara açıklanmış, “*Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu*” imzalatılmış ve veriler toplanmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler bilgisayara aktarılmıştır. Tüm katılımcılardan toplanan veriler analiz öncesi deşifre edilerek metin haline getirilmiş ve analiz için hazırlanmıştır. Veriler analiz için hazır olduğunda araştırmacı tarafından üç kez okunmuş ve sonra kod belirleme işlemi yapılmıştır.

Araştırma verileri N-vivo kodlama tekniği kullanılarak kodlanmıştır. Bu teknikte katılımcıların ifadeleri hiç değiştirilmeden etiketleme yapılarak alt temalar oluşturulmuştur. Böylece nitel araştırmanın temel felsefesinden uzaklaşmadan, veri içinden gelen, veriye özgü kodların kullanılması sağlanmıştır (Çelik vd., 2020). Kodlama veri toplama sürecini etkileyen ve bu sürece yön veren bir unsurdur. Bir taraftan çözümlemenin kendisi, diğer taraftan, çözümlemeyi başlatan belirli ve somut bir işlemdir. İlk kodlar, veri kümelerinin oluşturulmasının ötesinde çıkarım gerektirmeyen betimleyici kodlar olabilir. Bunlar çözümlemeye başlamak ve araştırmacının verileri “hissetmesini” sağlamak için, özellikle önemlidir. İlk düzey kodlama, asıl olarak, veri kümelerini özetlemede çok yararlı olan ve daha sonra yapılacak daha üst düzey kodlamaya zemin hazırlayan betimleyici ve sınırlı çıkarıma dayalı kodlardır (Punch, 2005).

Nitel araştırmalarda bulgular, katılımcıların deneyim ve gözlemlerine dayalı olarak elde edilir. Amaç çalışma bulgularını sayısal veriye dönüştürmek, grafik, tablo şeklinde göstermek değildir. Betimsel ya da içerik analizi yapmak, katılımcı tutumlarını uygun şekilde yorumlamak nitel araştırmaların ana felsefesini oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmada oluşturulan kod ve temalar katılımcıların ifadeleri içinden olduğu gibi alınmış, temalar bu kodlar ekseninde oluşturulmuştur. Her görüşme sonunda kodlama yapılmış, böylece sonraki görüşmeler için daha geniş bir bağlamda çalışma olanağı yakalanmıştır.

Toplanan verilerden çıkarılan kavramlar için birer kodlama yapılmıştır. Daha sonra kodların bir araya getirilip incelenmesinden kodlar arasındaki ortak yönler bulunarak kategorize edilmiştir. Kategoriler anlamlarına göre sınıflandırılarak alt temalar oluşturulmuştur. Son aşamada ayrıntılı bir biçimde tanımlanan ve sunulan bulguların yorumlanması ve bazı sonuçların çıkarılması ile analiz tamamlanmıştır.

Son aşamada oluşturulan kodlar ve temaların ışığında bulgular araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Bulguların açıklanması kısmında katılımcıların görüşleri doğrudan alıntılanarak aktarılmıştır. Katılımcıların kişisel bilgilerinin gizli kalmasına özen gösterilerek isimleri kullanılmamış, her katılımcıya numara verilerek alıntıların sonunda K1, K2, K3 şeklinde isimlendirme yapılmıştır. Bulguların yorumlanması aşamasında araştırmacı kendi düşünce, yargı ve eğilimlerini çalışmanın dışında tutarak tarafsız kalmış, sadece elde edilen bulgulara göre tarafsız bir raporlama yapmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma soruları bağlamında, öğretmen ve yöneticilerin işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımlarına ilişkin görüşlerine ait bulgular sırasıyla sunulmuştur.

4.1. Katılımcıların Demografik Bulguları

Görüşmenin ilk bölümünde katılımcılara demografik bilgileri ve mesleki deneyimleri ile ilgili sorular sorulmuş, ortaya çıkan bulgular frekans (f) ve dağılımlarına (%) göre Tablo 4’te sunulmuştur.

4.1.1. Demografik Bilgiler

Bu bölümde katılımcıların demografik bilgileri ile ilgili üç soru sorulmuştur. Araştırmaya katılanların demografik özelliklerine dair bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Bilgileri

CİNSİYET	f	%
Kadın	27	65,8
Erkek	14	34,2
Toplam	41	100
YAŞ		
21-30	4	9,7
31-40	15	36,6
41-50	19	46,4
51-65	3	7,3
Toplam	41	100
EĞİTİM		
Lisans	32	78
Yüksek Lisans	9	22
Toplam	41	100

Tablo 4'te araştırmaya katılanların demografik özellikleri sunulmuştur. Buna göre katılımcıların çoğunluğu kadındır ($f=27$, %65,8), erkek katılımcı oranı %34,2'dir ($f=14$). Katılımcıların yarıdan fazlası 30-50 yaş aralığında ($f=34$, %83), %7,3'ü 50-65 yaş ve %9,7'si ($f=4$) 21-30 yaş aralığındadır. Son mezun olunan okul durumuna bakıldığında katılımcıların %78'inin ($f=32$) bir lisans programını, %22'sini ($f=9$) bir yüksek lisans programını tamamladığı görülmektedir.

4.1.2. Mesleki Bilgiler

Mesleki deneyim ile ilgili sorulan sekiz soruya araştırmaya katılanların verdiği cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Mesleki Deneyimleri

GÖREV TANIMI	f	%
Öğretmen	32	78
Yönetici	9	22
Toplam	41	100
MESLEKİ DENEYİM		
1-5 Yıl	2	4,9
6-10 Yıl	13	31,8
11-15 Yıl	11	26,8
16-25 Yıl	9	21,9
25 Yıldan Fazla	6	14,6
Toplam	41	100
ÇALIŞILAN OKUL TÜRÜ		
İlköğretim	6	14,6
Lise	25	60,9
Özel Eğitim Okulu	18	43,9
Toplam	49	
BRANŞ		
Meslek	17	41,4
Kültür Dersleri	19	46,4
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	4	9,8
Sınıf Öğretmeni	1	2,4
Toplam	41	100
DERS VERİLEN KADEMELER		
İlköğretim 1-2-3-4	1	2,4
İlköğretim 5-6-7-8	5	12,2
Lise 1-2-3-4	35	85,4
Toplam	41	100
HAFTALIK DERS SAATİ		
21 Saatten Az	13	31,7
21-30 Saat	24	58,5
31 Saatten Fazla	4	9,8
Toplam	41	100
ÇEVİRİMİÇİ MATERYAL KULLANIMI		
10 Saatten Az	10	24,5
10 Saatten Fazla	25	60,9
Hiç	6	16,6
Toplam	41	100
DERS DIŞI ÖĞRENCİ İNTERNET KULLANIMI GÖZLEM DURUMU		
Evet	30	73,1
Hayır	11	26,9
Toplam	41	100

Tablo 5'e göre araştırmaya katılanların %78'i öğretmen ($f=32$), %22'si ($f=9$) yöneticidir. Katılımcıların büyük çoğunluğu ($f=33$, %80) 10 yıl ile 25 yıl arası çalışma deneyimine sahiptir. Katılımcıların %41,4'ü ($f=17$) meslek dersi öğretmeni, %46,4'ü ($f=19$) kültür dersi öğretmeni, % 9,8'i ($f=4$) Psikolojik Danışmandır. Katılımcıların %60,9'u ($f=25$) lisede, %14,6'sı ($f=6$) ilköğretim kurumlarında, %43,9'u ($f=18$) özel eğitim okullarında çalışmıştır. Katılımcılardan bazıları farklı düzeydeki kurumlarda çalıştığı için frekans sayısı katılımcı sayısından fazla çıkmıştır. Katılımcıların %31,7'si ($f=13$) haftada 21 saatten az ders yüküne sahipken, %58,5'i ($f=24$) haftada 21 saatten fazla, %9,8'i ($f=4$) haftada 31 saatten fazla ders vermektedir. Katılımcıların ders içinde çevrimiçi materyal kullanma oranı %83,5 iken ($f=35$), hiç materyal kullanmayan katılımcı sayısı 6'dır (%14,5). Katılımcıların büyük çoğunluğu öğrencilerin ders dışı zamanlarda internet kullanımına ait ebeveyn görüşleri ve öğrenci görüşmeleri neticesinde gözlemi olduğunu ifade ederken ($f=30$, %73,1), %26,9'u ($f=11$) herhangi bir gözlemi olmadığını belirtmiştir.

4.2. Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımına Ait Bulgular

İkinci bölümde öğrencilerin internet kullanımıyla ilgili katılımcı gözlemlerine ait maddeler yer almaktadır. Bu bölümde toplam beş soru bulunmaktadır. Katılımcılar soruları gözlemlerine dayalı olarak cevaplamışlardır. Elde edilen veriler ile öğrencilerin sosyal medya kullanım oranı, okul içinde ve dışında internet kullanım sıklığı, internet kullanım amaçları, internet üzerinden mağduriyet yaşama durumlarına ait katılımcı gözlemleri elde edilmiştir. Aşağıda bu bölümde sorulan sorular ve katılımcıların cevaplarıyla elde edilen bulgular açıklanmıştır.

4.2.1. Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Durumuna İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sosyal medya kullanımlarıyla ilgili katılımcılara gözlemleri sorulmuştur. Gözlemlerine ilişkin bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Katılımcı Gözlemleri

	f	%
Az Sayıda Öğrencinin Hesabı Var	5	12,2
Büyük Bölümünün/Hepsinin Hesabı Var	30	73,2
Gözlemedim	6	14,6
Toplam	41	100

Katılımcıların %73,2'si ($f=30$) öğrencilerin büyük çoğunluğunun sosyal medya hesabı olduğunu, %12,2'si ($f=5$) az sayıda öğrencinin sosyal medya kullandığını belirtirken, %14,6'sı ($f=6$) öğrencilerin sosyal medya kullanımları ile ilgili gözlemi olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcılar öğrencilerin sosyal medyayı iletişim kurmak için sürekli kullandığını şu şekilde ifade etmişleridir:

“Özellikle işaret dili bilen öğrenciler görüntülü sosyal medya araçlarını iletişim kurmak ve sürekli kılmaq için kullanıyorlar.” (K1)

“Öğrenciler birbirlerinin ne yaptığını takip etmek istiyor, bunu sosyal medya paylaşımları sayesinde yapıyorlar. Anlık mesaj yollayarak, yorum yaparak iletişimlerini kesintisiz sürdürüyorlar.” (K2)

4.2.2. Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin internet kullanım sıklığını belirlemeye yönelik katılımcılara: *“Öğrencilerin internet kullanım sıklığı ile ilgili görüşleriniz nelerdir?”* sorusu yöneltilmiştir. Birinci soru bağlamında elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrencilerin internet kullanım sıklığı ana teması iki alt tema ve altı kod altında gruplandırılmıştır. Katılımcıların öğrencilerin internet kullanım sıklığına ilişkin görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığına İlişkin Katılımcı Görüşleri

TEMA	ALT TEMALAR	KODLAR	f	%
Öğrencilerin internet kullanım sıklığı	Tüm Boş Vakitlerinde	Öğrenciler boş kaldıkları her zaman	15	36,5
		Okulda ders aralarında tüm vakitlerinde	10	24,3
		Evde ders dışı tüm vakitlerinde	15	36,5
	Belli Zaman Dilimlerinde	Ödev araştırma yapmak için belli zaman dilimlerinde	5	12,1
		Online eğitim faaliyetleri için gündüz saatlerinde	10	24,3
		Ebeveynlerinin izin verdiği sürelerde	5	12,1

Öğrencilerin internet kullanım sıklığına ilişkin katılımcı görüşleri ana temasında katılımcılar tüm boş vakitlerinde alt temasına ($f=15, \%36,5$), evde ders dışında tüm vakitlerinde alt temasına ($f=15, \%36,5$), okulda ders aralarında sürekli kullanıyorlar alt temasına ($f=10, \%24,3$), online eğitim faaliyetleri için gündüz saatlerinde alt temasına ($f=10, \%24,3$), ebeveynlerinin izin verdiği sürelerde alt temasına ($f=5, \%12,1$) ve ödev araştırma yapmak için belli zaman dilimlerinde alt temasına ($f=5, \%12,1$) vurguda bulunmuşlardır. Katılımcılar öğrencilerin evdeki internet kullanımlarına dair, ebeveyn görüşmeleri ve öğrencilerle olan görüşmelerinden hareketle fikir sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Kodlardan en fazla, öğrenciler boş kaldıkları her zaman internet kullanmaktalar ($f=15, \%36,5$), okulda ders aralarında sürekli internet kullanıyorlar ($f=10, \%24,3$) kodlarına vurguda bulunmuşlardır. Katılımcılar birden fazla görüş belirttiği için frekans sayısı, 41 olan katılımcı sayısından fazla çıkmıştır.

Katılımcılardan bazıları derslerde öğrencilerin sürekli telefon kullanarak çevrimiçi olmaya çabaladığını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar öğle arasında ve teneffüslerde öğrencilerin dinlenme vakitlerini bile telefonla meşgul olarak geçirdiklerini söylemiştir. Öğrencilerin çevrimiçi olma sıklıklarıyla ilgili katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Öğrenci hayatı eşittir internet demek, maalesef...” (K3)

“Süre anlamında net bir fikrim yok ama fırsat buldukça ve internet paketleri olduğu sürece kullandıklarını düşünüyorum.” (K4)

“Öğrencilerimin gün içerisinde hemen hemen her zaman internete bağlı oldukların gözlemledim.” (K5)

Katılımcılardan bazıları ($f = 10$) uzaktan eğitim faaliyetlerinin yaygınlaşması nedeniyle bazı öğrencilerin interneti bu faaliyetlere katılım için belli zaman dilimlerinde kullandığını belirtmiştir. İnterneti sık kullanmayan öğrencilerin eğitim faaliyetleri nedeniyle kullanım sıklığının arttığını belirten bir katılımcının ifadesi şöyledir:

“Uzaktan eğitim faaliyetlerine katılmak interneti sık kullanamayan öğrencileri de çevrimiçi olmaya mecbur bıraktı.” (K6)

4.2.3. Öğrencilerin İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin internet kullanım motivasyonlarını belirlemeye yönelik katılımcılara, *“Öğrenciler interneti hangi amaçlarla kullanmaktadır?”* sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bağlamında elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrencilerin internet kullanma motivasyonu ana teması dört alt tema ve on bir kod altında gruplandırılmıştır. Katılımcıların öğrencilerin internet kullanım motivasyonuna ilişkin görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Öğrencilerin İnternet Kullanım Motivasyonuna İlişkin Katılımcı Görüşleri

TEMA	ALT TEMALAR	KODLAR	f	%
Öğrencilerin internet kullanım motivasyonu	Sosyalleşmek	Sosyal ağları kullanarak sohbet etmek için	30	73,1
		Anlık mesaj gönderip almak için	30	73,1
		Fotoğraf, video paylaşmak için	30	73,1
		Yeni arkadaşlık kurmak için	25	60,9
		Oyun oynamak için	20	48,7
	İzleyici Olmak	Film izlemek için	10	24,3
		Video müzik klipi izlemek için	25	60,9
		Haberleri izlemek için	10	24,3
	Eğitim Faaliyetlerine Katılmak	Online eğitim faaliyetlerine katılmak için	30	73,1
		Ödev araştırma yapmak için	25	60,9
	İhtiyaçlarını Karşılamak	Alışveriş yapmak için	25	60,9

Öğrencilerin internet kullanım motivasyonuna ilişkin katılımcı görüşleri ana temasında katılımcılar sosyalleşmek alt temasına ($f=135$), izleyici olmak alt temasına ($f=45$), eğitim faaliyetlerine katılmak alt temasına ($f=55$), ihtiyaçlarını karşılamak alt temasına ($f=25$) vurguda bulunmuşlardır. Kodlardan ise sırasıyla sosyal ağları kullanmak, anlık mesaj gönderip almak, fotoğraf paylaşmak ve online eğitim faaliyetlerine katılmak ($f=30$), yeni arkadaşlık kurmak ve video izlemek, ödev yapmak, alışveriş yapmak ($f=25$), oyun oynamak ($f=20$), film ve haberleri izlemek ($f=10$) kodlarına vurgu yapmışlardır. Katılımcılar birden fazla görüş belirttiği için frekans sayısı, 41 olan katılımcı sayısından fazla çıkmıştır.

Katılımcıların tamamına yakını öğrencilerin interneti sosyalleşmek için kullandığını ifade etti. Sosyalleşme alt teması altındaki tüm kodlara yüksek düzeyde ($f=30$) vurgu yapılmıştır. Katılımcılar öğrencilerin fırsat buldukları her an çevrimiçi olduklarını, iletişimi sürdürmek için interneti kesintisiz kullandıklarını belirtmiştir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Sosyal medya, aile ve arkadaşlarla haberleşme, dernek faaliyetlerinin takibi, kelimelerin anlamını öğrenmek, yol tarifi (ulaşım).” (K7)

“Öğrencilerimiz sosyal medyayı sohbet etmek ve kendi emsalleriyle tanışıp yeni dostluklar kurmak için kullanıyorlar. Asla bilgi verici ya da öğreticilik vasıfları için kullanmıyorlar.” (K3)

“Engelli bireylerin bir kısmı küçümseyici öğelerle karşılaşma sorunu ya da korkusu yaşar. Toplumda yaşanan engelli bireylerle iletişim kurmaya yarayan geçici çözümler ya da girişimlerin hiç işe yaramadığı ortadadır. Bu nedenle özellikle işitme engelli bireyler interneti daha çok kendisi gibi olanlarla iletişim kurmak için kullanır. Çünkü hayatın sıradan bir döneminde karşılaşamayacağı kişilerle kolayca burada buluşabilir.” (K8)

4.2.4. Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı Farkındalıklarına İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Öğrencilerin riskli internet kullanımı ile ilgili farkındalıkları nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bağlamında elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrencilerin riskli internet kullanımı ile ilgili farkındalıkları ana teması üç alt tema ve yedi kod altında gruplandırılmıştır. Katılımcıların öğrencilerin internet kullanım amacına ilişkin görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı Farkındalıklarına İlişkin Katılımcı Görüşleri

TEMA	ALT TEMALAR	KODLAR	f	%
Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı Farkındalıkları	Kişisel Bilgi Paylaşım	Adres, telefon numarası paylaşmanın riskinin farkında değiller	25	60,9
		Arkadaşına ait şahsi bilgi paylaşmanın riskinin farkında değiller	10	24,3
		Fotoğraf, video paylaşmanın riskinin farkında değiller	15	36,5
		Kredi kartı bilgisi paylaşmanın riskinin farkında değiller	9	21,9
	Ailevi Bilgi Paylaşımı	Anne, babanın adresini, iş yeri bilgisini paylaşmanın riskinin farkında değiller	10	24,3
	Sağlık Açısından Riskler	Sürekli internet kullanımının sağlık açısından riskinin farkındalar ama önemsemiyorlar	10	24,3
		Riskin farkında değiller	9	21,9
	Gözlemlemedim		5	12,1

Öğrencilerin riskli internet kullanımı farkındalıklarına ilişkin katılımcı görüşleri ana temasında katılımcılar kişisel bilgilerin paylaşılması alt temasına ($f=59$), ailevi bilgilerin paylaşılması alt temasına ($f=10$), sağlık açısından riskler alt temasına ($f=19$) vurguda bulunmuşlardır. Kodlardan ise sırasıyla adres, telefon numarası paylaşmak ($f=25$), fotoğraf video paylaşmak ($f=15$), ailenin adres ve iş yeri bilgisini paylaşmak, arkadaşlarına ait kişisel bilgilerin paylaşılması, sağlık açısından aşırı kullanımın risklerini bilmek ($f=10$), sağlık açısından uzun süre kullanımın risklerini bilmiyor olmak ve kredi kartı bilgilerini paylaşmanın risklerini bilmiyor olmak ($f=9$), kodlarına vurgu yapmışlardır. 5 katılımcı gözlemi olmadığını belirtmiştir. Katılımcılar birden fazla görüş belirttiği için frekans sayısı, 41 olan katılımcı sayısından fazla çıkmıştır.

Katılımcılar ($f=88$) öğrencilerin farklı alanlarda riskli internet kullanımı ile ilgili bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bilgisi olduğunu fakat yinede riskli davranışta bulunduklarını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır ($f=10$). Bilişim alanı öğretmenlerinden bir katılımcının soruyla ilgili cevabı şu şekildedir:

“Temel düzeyde internet kullanımına sahipler. Sanal ortamdaki tehlikelerin farkında olmakla birlikte, sık sosyal medya kullanımının getirdiği beğenilme arzusu ve tek tiplik (rağbet gören biçime özenme) öğrencilerimizde de görülmektedir. Bununla birlikte gelişen riskli durumlar olabilmektedir.” (K9)

Katılımcıların büyük çoğunluğu öğrenci farkındalığının yetersiz olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bazı öğrenciler riskler hakkında bilgi sahibi iken bazıları değildir. Daha önce kendileri veya yakın sosyal çevreleri tarafından olası risklerle karşılaşmaları durumunda farkındalık kazanmaları sağlamış olabilir ancak yeterli seviyede bilgi sahibi olduklarını düşünmüyorum.” (K10)

“Çok azı belki bu bilgiye sahip olabilir ama genel olarak bu riskleri bildiklerini sanmıyorum.” (K1)

“Genel olarak riskleri bildiklerini ama pek umursamadıklarını düşünüyorum.” (K11)

4.2.5.Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı Nedeniyle Yaşadığı Olumsuz Durumlara İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Öğrencilerin son iki yıl içinde riskli internet kullanımı kaynaklı yaşadığı olumsuz durumlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bağlamında elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrencilerin riskli internet kullanımı nedeniyle yaşadıkları olumsuz durumlar ana teması altı alt tema on dört kod altında gruplandırılmıştır. Katılımcıların görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı Sonucu Yaşadıkları Olumsuz Durumlara İlişkin Katılımcı Görüşleri

TEMA	ALT TEMALAR	KODLAR	f	%
Öğrencilerin yaşadığı olumsuz durumlar	Duygusal İstismar	Yeni tanıştığı biri tarafından duygusal şiddete uğradı	9	21,9
		Yeni tanıştığı birinin yalan söylediğini fark edip üzüntü yaşadı	8	19,5
	Cinsel İstismar	Yeni tanıştığı biri tarafından cinsel içerikli mesaj aldı	10	24,3
		Cinsel içerikli görüntüye maruz kaldı	5	12,1
	Fiziksel Şiddet	İnternette tanıştığı biri tarafından şiddete uğradı	6	14,6
		İnternette tanıştığı biri tarafından öldürüldü	1	2,4
	Saldırgan İçerik	İnsan ya da hayvana şiddet içeren görüntülere maruz kaldı	12	25
		Hakaret içerikli mesaj aldı	20	29,2
		Zararlı madde kullanımını özendiren içeriğe maruz kaldı	8	19,5
	Siber Dolandırıcılık	Parolası çalındı	4	9,7
		Yeni tanıştığı biri tarafından maddi zarar uğratıldı	4	9,7
		Alışveriş siteleri üzerinde dolandırıcılığa maruz kaldı	5	12,1
	Kimlik Avı	Kimlik bilgileri çalındı	7	17
		Fotoğrafi izinsiz kullanıldı	5	12,1

“Öğrencilerin yaşadığı olumsuz durumlar” ana temasında katılımcılar duygusal istismar alt temasına ($f=17$), cinsel istismar alt temasına ($f=15$), fiziksel şiddet alt temasına ($f=8$), saldırgan içerik alt temasına ($f=40$), siber dolandırıcılık alt temasına ($f=13$), kimlik avı alt temasına ($f=12$) vurguda bulunmuşlardır. Kodlardan ise yeni tanıştığı birinden hakaret içerikli mesaj aldı ($f=20$), cinsel içerikli mesaj aldı ($f=5$), insan ya da hayvana şiddet içeren görüntüye maruz kaldı ($f=12$), yeni tanıştığı birinden cinsel içerikli mesaj aldı ($f=10$), yeni tanıştığı biri tarafından duygusal istismara uğradı ($f=9$), yeni tanıştığı birinin yalan söylediğini fark ederek üzüldü ($f=8$), zararlı madde kullanımını özendiren içeriğe maruz kaldı ($f=8$) yeni tanıştığı biriyle buluşarak fiziksel

şiddete maruz kaldı ($f=6$), alışveriş siteleri üzerinden dolandırıldı ve izinsiz fotoğrafı kullanıldı ($f=5$), izinsiz parolası çalındı ve maddi zarara uğratıldı ($f=4$), internette tanıştığı biri tarafından öldürüldü ($f=1$) kodlarına vurgu yapmışlardır. Katılımcılar birden fazla görüş belirttiği için frekans sayısı, 41 olan katılımcı sayısından fazla çıkmıştır.

Katılımcılar öğrencilerin paylaştıkları bilgiler ile ilgili karşılaşacakları tehlikenin farkında olmadığını belirten görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Yeni tanıştığı birinden cinsel içerikli resim ve mesaj aldı, o kişiye cinsel içerikli resim ve mesaj gönderdi.” (K12)

“Öğrenciler özellikle duygusal olarak istismar edilmeye çok açıktır. Aldıkları örtülü mesajları doğru anlamıyorlar ve kişisel bilgilerini çekinmeden paylaşarak istismar edilebiliyorlar.” (K13)

“Öğrenciler alışveriş siteleri üzerinden istedikleri her şeye kolayca ulaşabiliyor. Yaşadıkları dil sorunu nedeniyle gerçek alışveriş tecrübesini kolay yaşayamıyorlar, bu öğrencileri güvenli olmayan sitelerden alışveriş yapmaya yönlendirebiliyor.” (K14)

“Bir öğrencimin sahte fotoğraf kullanarak kendisine ulaşan biri tarafından maddi ve duygusal olarak istismar edildiğine şahit oldum. Öğrencimle konuştuğumda, tanıştığı kişinin yalan söylediğini fark etmediğini, bu yüzden kişisel bilgilerini kolayca paylaştığını söylemişti.” (K15)

“Fotoğrafını paylaştığı biri tarafından hakaret mesajları alan öğrencilerimiz var.” (K16)

“Olayı Emniyet Müdürlüğü Siber suçlara ben şikâyet ettim. Bir kız öğrencim uygunsuz içerikli fotoğraflarını paylaştığı kişi bu fotoğrafları öğrencinin ailesine ve bazı öğretmenlerine gönderdi. Çocuk psikolojik olarak çok yıprandı.” (K4)

“Evet yüksek cep telefonu faturası ile karşılaşan öğrencilerim oldu. Bu faturaları ödeme konusunda ailesi ile sorun yaşayan öğrencilerim oldu.” (K17)

“Bilinçli internet kullanımı konusunda yetersiz kalan öğrencilerin özellikle sosyal medyayı fazla kullanmaları sonucunda genel olarak psikolojik yönden gelişimlerine olumsuz etkileri mevcuttur. Yetersiz benlik algısı, benlik saygısında düşüş, beden imajı, olumsuz değerlendirilme korkusu, yaşam doyumlarında düşüş gibi uzun vadede sosyal kaygıya varan durumlarla karşılaşmaktadır ve bu konuda sıkıntı yaşayan öğrenciler rehberlik servisine yönlendirildiği olmuştur. Sosyal medyada paylaşılan bir fotoğraf sonucunda öğrencilerden akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerle karşılaştım. Yabancı insanlarla internet ortamında tanışıp sosyal ortamda ona olumsuz davranışlara teşvik edecek ya da şiddete mağdur kalan öğrencilerle de karşılaştım. Kız veya erkek çocuklarımızın özel fotoğraflarını yayılması, taciz vb. vakalarına da şahit oldum.” (K10)

“İstismar, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalma ve bu şekilde bir dile maruz kalma maddi kayıplar, suça sürüklenme, psikolojik sorunlar, teknoloji bağımlılığı. Tüm çocukların karşılaşabileceği riskler işitme engelli öğrenciler için de mevcuttur. Ancak işitme yetersizliğine ek olarak zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerde bulunmaktadır onlarda olası bu riskler daha da artmaktadır. Sosyal hayatı ve sosyal ilişkileri olumsuz etkilemesi, zamanı etkin planlayamamaya sebep olması, fiziksel sağlıkta olumsuz etkiler.” (K18)

4.3. Güvenli İnternet Kullanımına Dair İşitme Engelli Çocuklar Ve Ebeveynlere Yapılacak Rehberlik Konusunda Katılımcı Önerilerine İlişkin Bulgular

Üçüncü bölümde güvenli internet kullanımı ile ilgili öğrencilere ve ebeveynlere yönelik eğitim ve rehberlik çalışmaları ile ilgili maddeler yer almaktadır. Bu bölümde toplam beş soru bulunmaktadır. Katılımcılar soruları gözlemlerine dayalı olarak cevaplamışlardır. Elde edilen veriler ile öğrencilerin işitme engelli olma durumunun siber mağduriyet yaşama ihtimallerine etkisi, öğrenciler için yapılabilecek rehberlik çalışmaları, ebeveynler için yapılabilecek rehberlik çalışmalarına ait katılımcı gözlem ve önerileri elde edilmiştir. Aşağıda bu bölümde sorulan sorular ve katılımcıların

cevaplarıyla elde edilen bulgular sunulmuştur.

4.3.1. Öğrencilerin İşitme Engelli Oluşunun Güvenli İnternet Kullanımıyla İlişkisine Dair Bulgular

Katılımcılara “Öğrencilerin işitme engelli olmasının güvenli internet kullanımına etkisi var mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bağlamında elde edilen bulgular Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Öğrencilerin Engellilik Durumunun Güvenli İnternet Kullanımına Etkisine İlişkin Katılımcı Görüşleri

	<i>f</i>	%
Olumsuz Etkilemektedir	35	85,3
Herhangi Bir Etkisi Bulunmamaktadır	6	14,6
Toplam	41	100

Katılımcıların %85,3’ü işitme engelinin güvenli internet kullanımını olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir, %14,6’sı bu engelin herhangi bir etkisinin olmadığını düşündüğünü söylemiştir. Katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bu öğrenciler dış dünyanın vereceği zararlardan habersiz kapalı bir dünyada yaşıyorlar.” (K3)

“İşitme engelli oldukları için çeşitli kavramların geç oturduğunu düşünüyorum yani zihinsel ve duygusal olgunlaşma diyebiliriz. Bu anlamda çocukluk ve ergenlik döneminde kontrollü internet kullanımı uygun olacaktır, bence.” (K19)

“Okuma ve anlama düzeylerinin düşük olmasından dolayı karşılaştıkları tehditleri doğru anlayamıyorlar, farkında olmadan riskli davranış sergileyip siber suç mağduru olabiliyorlar.” (K20)

“Görüntülü konuşma yaptıkları esnada uygunsuz fotoğraf paylaşımı en sık duyduğum. Bunun dışında genellikle erkek öğrencilerin yine tanımadığı başka işitme engelli

bireylerle oyun ya da sohbet esnasında tartışma yaşayıp sonrasında okul çıkışında kavga etmeleri.” (K10)

4.3.2. Öğrencilere Güvenli İnternet Kullanımı ile İlgili Yapılabilecek Rehberlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Öğrencilere güvenli internet kullanımı ile ilgili yapılması gereken rehberlik ve eğitim çalışmaları nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bağlamında elde edilen bulgular doğrultusunda, uygulanacak rehberlik ve eğitim çalışmaları ana teması üç alt tema yedi kod altında gruplandırılmıştır. Katılımcıların görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Güvenli İnternet Kullanımı İçin Rehberlik ve Eğitim Programlarına İlişkin Katılımcı Önerileri

TEMA	ALT TEMALAR	KODLAR	f	%
Rehberlik ve Eğitim Çalışmaları için Öneriler	Medya Okuryazarlığı İçin Öneriler	Medya okuryazarlığı eğitimi verilmeli	15	36,5
		Güvenli internet kullanımı eğitimi verilmeli	20	48,7
	Bilgisayar Okuryazarlığı İçin Öneriler	Teknolojinin doğru kullanımı eğitimi verilmeli	10	24,3
		Zararlı içeriklerden korunma eğitimi verilmeli	15	36,5
	Eğitim Programı İçin Öneriler	Genel anlamda düşünme, algılama, anlamlandırma seviyesini yükseltecek eğitimler verilmeli	5	12,1
		Seminer ve forumlar oluşturulmalı	4	9,7
		İnternet bağımlılığını önleme eğitimi / semineri verilmeli	4	9,7

“Öğrencilere güvenli internet kullanımı ile ilgili yapılması gereken rehberlik ve eğitim çalışmaları önerileri” ana temasında katılımcılar medya okuryazarlığı alt temasına ($f=35$), bilgisayar okuryazarlığı alt temasına ($f=25$) ve eğitim programı alt temasına ($f=13$) vurguda bulunmuşlardır. Kodlardan ise güvenli internet kullanımı eğitimi ($f=20$), zararlı içeriklerden korunma ve medya okuryazarlığı eğitimi ($f=15$), teknolojinin doğru kullanımı eğitimi ($f=10$), genel anlamda yüksek düzeyde düşünme ve anlama eğitimi ($f=5$), internet bağımlılığını önleme ve seminer / forum programı ($f=4$) kodlarına vurgu yapmışlardır. Katılımcılar birden fazla görüş belirttiği için frekans sayısı, 41 olan katılımcı sayısından fazla çıkmıştır.

Katılımcılar öğrenciler için işaret dili ile eğitim ve rehberlik yapılması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“İşaret diline hakim biri tarafından bu konuda bilgilendirilmeliler. Konuyla ilgili videolar, kısa filmler izletilebilir.” (K11)

“İnternet karışılacağı sorunlar hakkında somut örnekler göstererek rehberlik yapılabilir. Yüksek fatura ya da internette yapılan alışverişlerde yaşanan olumsuzluklar hakkında somut örnek göstermek gerekmektedir.” (K21)

“Öncelikle var olan internet kullanım durumu tespit edilmesi ihtiyaç analizi çalışmaları öğrenci, veli ve okul personeli boyutlarında yapılabilir. Bilinçli teknoloji kullanımı konusunda var olan tüm eğitimleri ve öğrenci seminerleri düzenlenebilir. Okullarda bu konuda öğrencilerin daha aktif görev de alabilecekleri ikincil kazançların da olabileceği kulüp faaliyetleri olabilir. Pano, yayın, bülten, afiş hazırlanabilir ve bu konuda yarışmalar düzenlenebilir. Sınıf rehber öğretmenleri tarafından etkinlikler. Bunların çoğu yıllık rehberlik planlarında bakanlık düzeyinde veya yerel düzeyde hedeflerde bulunmakta ve okul psikolojik danışmanları tarafından yapılmaktadır. Video, kısa film vs. güvenli internet kullanımı ile ilgili paket eğitim programı hazırlanabilir.” (K12)

4.3.3. Güvenli İnternet Kullanımı Eğitiminin Öğrencilerin Korunmasına Etkisine İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Güvenli internet kullanımı eğitimi öğrencilerin korunmasına hangi düzeyde etki eder?”. sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bağlamında elde edilen bulgular doğrultusundan güvenli internet kullanımı eğitiminin öğrencilerin korunmasına etkisi ana teması iki alt tema sekiz kod altında gruplandırılmıştır. Katılımcıların görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13. *Güvenli İnternet Kullanımı Eğitiminin Öğrencilerin Korunmasına Etkisine İlişkin Katılımcı Görüşleri*

TEMA	ALT TEMALAR	KODLAR	f	%
Güvenli İnternet Kullanımı Eğitiminin Öğrencilerin Korunmasına Etkisi	Riskleri Fark Etmeye Katkısı	Zararlı yazılımları ayırt etme	15	36,5
		Saldırgan içerikten korunma	20	48,7
		Sanal dolandırıcılıktan korunma	17	41,4
		İstismar girişimlerinden korunma	18	43,9
	Fırsatları Doğru Değerlendirmeye Katkısı	Doğru Ve güvenli İnternet kullanımı sağlar	13	31,7
		Eğitim fırsatlarını doğru değerlendirmeyi sağlar	8	19,5
		Güncel ve doğru haber almayı sağlar	5	12,1
		Bilgi ve görüş paylaşmayı sağlar	6	14,6

“Güvenli internet kullanımı eğitiminin öğrencilerin korunmasına etkisi” ana temasında katılımcılar riskleri fark etmeye katkısı alt temasına ($f = 70$), fırsatları değerlendirmeye katkısı alt temasına ($f = 32$) vurguda bulunmuşlardır. Kodlardan ise saldırgan içerikten korunma ($f = 20$), istismar girişimlerinden korunma ($f = 18$), sanal

dolandırıcılıktan korunma ($f=17$), zararlı yazılımları ayırt etme ($f=15$), doğru internet kullanımının sağlanması ($f=13$), karşılaşılan eğitim fırsatlarının doğru değerlendirilmesi ($f=8$), bilgi ve görüş paylaşılması ($f=6$), güncel ve doğru haber almalarını sağlaması ($f=5$) kodlarına vurgu yapmışlardır. Katılımcılar birden fazla görüş belirttiği için frekans sayısı, 41 olan katılımcı sayısından fazla çıkmıştır.

Katılımcıların çoğunluğu güvenli internet kullanımı eğitimi ile öğrencilerin internet risklerini fark ederek kendilerini koruyacaklarını ifade etmiştir. Çevrimiçi tehditleri doğru anlamlandıramadığı için mağdur olan öğrencilerin özellikler istismar ve saldırgan içeriklerden korunmasına eğitimin olumlu katkısının olacağını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“İşitme engelli öğrencilerin internet kullanımında büyük sorunlar yaşadığını söyleyebilirim. Doğru ve yanlış kavramının engeli olmayan yaşlıtlarına göre oturmadığını görüyoruz. Bu nedenle hem kendi özel bilgilerini internette yayma hem de suç oluşturabilecek şekilde çevresindekilerin özel bilgilerini yayma konusunda bilinçli olmadıklarını gözlemliyorum. Güvenli internet kullanımı eğitimi ile bu doğru ve yanlışlar ayırt edilebilir. İnternet üzerinden gelecek olası tehditlere karşı daha bilgili hale gelebilirler.” (K22)

“Öğrenciler yazım hatalarından dolayı arama sonuçlarında yanlış yerlere yönlendirilebiliyorlar. Böylece istemeden olumsuz içeriklerle karşılaşabiliyorlar. Eğitim bu durumun önüne geçilmesini sağlayabilir” (K23)

4.3.4. Ebeveynlere Yönelik Eğitim Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Katılımcılara *“Ebeveynlere güvenli internet kullanımı ile ilgili ne tür rehberlik ve eğitim çalışmaları yapılabilir?”* sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bağlamında elde edilen bulgular doğrultusundan ebeveynler için yapılacak eğitim ve rehberlik çalışmaları ana teması üç alt tema yedi kod altında gruplandırılmıştır. Katılımcıların görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14. *Güvenli İnternet Kullanımı İçin Ebeveynlere Uygulanabilecek Rehberlik ve Eğitim Programlarına İlişkin Katılımcı Önerileri*

TEMA	ALT TEMALAR	KODLAR	f	%
Ebeveynlere Yönelik Eğitim Çalışmalarına İlişkin Katılımcı Önerileri	Güvenli internet Kullanımı İçin Öneriler	Tehlikeli İçerik Filtreleme	12	29,2
		Ebeveyn denetimi uygulamaları	15	36,5
		Güvenlik programı kullanımı	17	12,9
	Teknoloji Okuryazarlığı İçin Öneriler	Dijital medya okuryazarlığı eğitimi	13	31,7
		Yenilikleri takip edebilme	20	48,7
	Ergenle Sağlıklı İletişim Kurma İçin Öneriler	Ergenle sürekli ve sağlıklı iletişim kurma	25	60,9
		Çocuğun güvenli internet kullanımı ile ilgili bilgilendirilmesi	23	56

“Ebeveynlere güvenli internet kullanımı ile ilgili yapılabilecek rehberlik ve eğitim çalışmaları” ana temasında katılımcılar ergenle sağlıklı iletişim kurma önerileri alt temasına ($f=48$), güvenli internet kullanımı önerileri alt temasına ($f=44$), teknoloji okuryazarlığı önerileri alt temasına ($f=33$) vurguda bulunmuşlardır. Kodlardan ise ergenle sürekli iletişim kurma ($f=25$), güvenli internet kullanımı ile ilgili çocuğun bilgilendirilmesi ($f=23$), yenilikleri takip etme ($f=20$), güvenlik programı kullanımı ($f=17$), ebeveyn denetimi uygulamaları ($f=15$), dijital medya okuryazarlığı ($f=13$), tehlikeli içerik filtreleme ($f=12$) kodlarına vurgu yapmışlardır. Katılımcılar birden fazla görüş belirttiği için frekans sayısı, 41 olan katılımcı sayısından fazla çıkmıştır.

Katılımcıların en fazla vurgu yaptığı kodlar çocukla iletişim kurmak ve çocuğu bilgilendirmek olmuştur. Ergenleri internet kullanımı ile ilgili sürekli bilgilendirmek ve kendileriyle açık olarak konuşmasının güvende olmaları için gerektiğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Tüm güvenlik uygulamalarını kullansak da asıl önemli olan çocukla sağlıklı iletişim kurabilmek, çocuğun yanlış bir davranışta bulunduğu anda bile bizimle konuşabilmesini sağlamak.” (K6)

“Teknoloji artık öğrencilerin bizden öğreneceği değil bizim onlardan öğreneceğimiz hızda ilerliyor. Bu hıza bazen ayak uyduramıyoruz ama ergenlerle açık iletişim kurabildiğimiz oranda, onların ilk bize gelmesini sağladığımız oranda, iletişimin gücünü güvenliği sağlamak için kullanabileceğimizi düşünüyorum.” (K24)

Yenilikleri takip etme koduna da yüksek oranda vurgu yapılmıştır ($f = 20$). Katılımcılar ebeveynlerin teknolojinin değişimine ayak uydurmaları gerektiğini, kendi bilgilerini sürekli yenilemeleri gerektiğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Artık teknoloji o kadar hızla ilerliyor ki, telefonların yapabildiklerine bile ayak uyduramıyoruz. Ama ergenler ellerinde telefonla doğdular nerdeyse, onların bir uzvu gibi teknolojik araçlar. Onlarla aynı dili konuşmak için yeni çıkan tüm uygulamaları mümkün olduğunca takip etmek gerekiyor.” (K25)

“Ergenlikten öte, 3 yaşında çocuğumuzun eline tablet veriyoruz yemek yesin diye, telefon veriyoruz çizgi film izlesin diye. Haliyle bizim onların sahip olduğu bilgiye sahip olmamıza imkân yok, birkaç adım geride kalıyoruz daima. Bu açığı kapatmak için sürekli bilgimizi güncellememiz gerekiyor, yoksa çocuklarla kurduğumuz dil de farklılaşıyor, bizimle konuşmuyorlar, üzücü ama bizi beğenmiyorlar.” (K26)

Katılımcılar standart güvenlik önlemlerine de vurgu yapmış, güvenlik programı kullanımı, tehlikeli içerik filtreleme, ebeveyn denetimi uygulamalarının kullanımının önemli olduğunu belirtmişlerdir.

4.3.5. Öğrencilerin Çevrimiçi Olumsuz Durumlarla Başa Çıkması Konusunda Öğretmen Desteğine İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Öğrencilerinize internette kendilerini üzen ya da endişelendiren durumlarla başa çıkması konusunda ne ölçüde yardımcı olabileceğinizi düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bağlamında katılımcıların görüşleri ile ilgili bulgular Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15. Öğrencilerin Çevrimiçi Ortamlarda Yaşadığı Olumsuz Durumlarla Başa Çıkma Konusunda Eğitimci Desteğine İlişkin Katılımcı Görüşleri

HİÇ		BİRAZ		ÇOK		KARARSIZIM	
<i>f</i>	%	<i>F</i>	%	<i>f</i>	%	<i>F</i>	%
5	12,1	15	36,5	15	36,5	6	14,6

Öğrencilerin çevrimiçi olduklarında karşılaştıkları olumsuz durumlarla başa çıkmaları noktasında, öğretmenlerinden ne ölçüde destek istedikleri, katılımcıların kendilerini yardım verme anlamında nerede gördüğünü anlamak için sorulan soruya 15 katılımcı (%36,5) biraz, 15 katılımcı çok (%36,5), 5 katılımcı hiç (%12,1) ve 6 katılımcı da kararsız olduğunu ifade ederek yanıt vermiştir. Katılımcılar öğrencilere destek olmakla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Eğer öğrenciyle aynı dili kullanıyorsanız size açılıyor, sizinle konuşuyor. Ama onu anlamayacağınızı düşünüyorsa sizinle konuşmuyor.” (K5)

“Artık eskiden bizim okuduğumuz dönemlerdeki asık yüzlü öğretmen olmanın zamanı geçti. Siz çocuğa gülmezseniz çocukta size gelmez, kapıdan çıkınca unuttur sizi. Onlarla öğretmen olduğunuzu unutturmadan arkadaş olabilirsiniz, o zaman hayatına alıyor sizi çocuk, benim yardıma ihtiyacım var diyor.” (K25)

“Sabah evden çıkıyor, akşama kadar bizimle birlikte öğrenciler. Her hallerine şahit oluyoruz. Bu kadar zaman geçirince bazen anne baba yerine koyup dertleşmek istiyorlar bizimle. Eğer onların dilinde konuşuyorsak devamı geliyor. Öğrenciler artık çok iyi gözlemci. Kiminle ne konuşsa ne olur, kim kendisine yardım eder bunu çok doğru çözümlüyorlar.” (K11)

“Kendisinin yanında olduğumu ona hissettirir, bu süreci en az zararla atlatması için elimden geleni yaparım. Ailesiyle de sürekli irtibat halinde olurdum, olayın ehemmiyetine göre de gerekli yerlere bilgi verirdim.” (K1)

“Öncelikle müdahale çalışmalarına geçmeden önce önleyici ve güçlendirici çalışmalar sunarak sorunla karşılaşma oranı azaltılabilir. Öğrencilerle düzenli psikolojik

danışmanlık süreci kendini tanımasına ve başa çıkma becerilerine katkı sağlayacaktır. Fakat bu süreçte iletişim sorunlarından kaynaklı süreçte çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Çözüm odaklı yaklaşımla veya bu olumsuz duygularına ve davranışlarına yol açan olumsuz düşünceleri değiştirmeye yardımcı olunabilir. Öğrenciyi etkin bir şekilde dinleyip, duygularını düşüncelerini ifade etmesine ortam hazırlayıp anlayarak güven ortamı oluşturup yardımcı olunabileceğini bilmesini ve başvuruya çekinmemesini sağlayabiliriz.” (K19)

“Öğrencileri üzen ve endişelendiren durumlar karşısında destek olabilirsek internet için özel bir ayrıştırmaya gerek olmayacağını düşünüyorum. Genel olarak öğrencilere duygusal anlamda destek olabileceğimiz misyonu okullara yerleştirilirse o zaman biz öğretmenler belki en yüksek faydada bulunanlardan oluruz.” (K26)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgulardan ulaşılan sonuçlara, ulaşılan sonuçların kendi içinde ve alanyazındaki bulgularla karşılaştırılarak tartışılmasına ve önerilere yer verilmiştir. İşitme engelli öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalar çoğunlukla spor ve sosyalleşme arasındaki ilişki, okuma yazma beceri düzeyi, psikolojik ve duygusal sorunlar ile ilgilidir. İşitme engellilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımı ile çok az çalışma olması sebebi ile bedensel engelli ve engelsiz bireylerle ilgili yapılan çalışmalara da değinilmiştir.

5. 1. Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde, işitme engelli öğrencilerin sosyal medya kullanımları, riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımı hakkında katılımcı görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar gözden geçirilerek, daha önce engellilere yönelik yapılmış çalışmaların ışığında sunulmuştur.

5.1.1. Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Sonuçlar

Araştırmada ilk olarak işitme engelli öğrencilerin sosyal medya kullanım durumlarına bakılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda hemen hepsinin sosyal medya hesabı bulunduğu ve öğrencilerin büyük çoğunluğunun sosyal medyayı sürekli kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ulaşılan bir diğer bulgu öğrencilerin sosyal medyayı iletişim aracı olarak kullandığıdır. Katılımcılar işitme engelli öğrencilerin sosyal medya kullanma amacını fotoğraf-video paylaşmak, sohbet etmek, sürekli iletişimde kalmak olarak belirtmiştir. Öğrencilerin yazma becerilerinin düşük olması, görüntülü sosyal medya araçlarını tercih etmelerinin nedeni olarak açıklanabilir.

Bodemann'ın çalışmasında da benzer olarak, işaret dili kullanan işitme engelli bireylerin Facebook vasıtasıyla birbirleriyle görüntülü ve işaret dili kullanarak iletişimde bulunmayı tercih ettikleri belirtilmiştir (Bodemann, 2012).

İşitme engelli bireylerin iletişimsel amaçlı sosyal medya kullanım alışkanlıklarının incelendiği bir çalışmada, sosyal medya üyeliği bulunma oranı %70 olarak belirlenmiştir (Turgut, Bozan ve Turgut, 2016). “Avrupa Çevrimiçi Çocuklar 2-EU Kids Online II” projesinin bulguları da bu bulguyu destekler özellikte olup, projenin sonucunda ortaya çıkan rapora göre 25 ülkeden rastgele seçilerek araştırmaya dâhil olan 25.142 çocuktan %59'unun sosyal medya hesabı bulunmaktadır. Türkiye'den katılan çocukların %47,6'sının sosyal medya üyesi olduğu raporda belirtilmiştir (Kaşıkçı vd., 2014).

Asuncion ve ark. farklı engelli gruplarında ($f=1189$) yaptıkları çalışmada 614 katılımcının Facebook, 279 kullanıcının Skype ve 162 kullanıcının Twitter sosyal medyayı kullandığını bildirmişlerdir. Bodemann, işitme engelli bireylerin ağırlıklı olarak kullandıkları sosyal medya araçlarını SMS, Facebook ve Twitter olarak tanımlamıştır. Yapılan bir diğer araştırmada işitme engelli bireylerin %77.2'sinin WhatsApp sosyal medya ağını kullandığı, bir diğer sosyal medya ağı olan Facebook'u ise işitme engelli bireylerin %63.2'sinin kullandığı belirtilmiştir (Turgut, Bozan ve Turgut, 2016). Kaya ve ark. Yüksek okul mezunu işitme engelli bireyler ile yaptıkları çalışmalarında, çalışmaya katılan bireylerin yoğun olarak Facebook sosyal medya ağını iletişim amaçlı kullandığını bildirmişlerdir (Kaya, Anay ve Girgin, 2015).

5.1.2. Öğrencilerin İnternet Kullanım Sıklığına İlişkin Sonuçlar

Katılımcılardan öğrencilerin internet kullanım sıklığına dair alınan yanıtlar, öğrencilerin zamanlarının büyük bölümünde çevrimiçi oldukları yönündedir. Okulda ders dışı zamanlarda ve evde tüm boş vakitlerinde çevrimiçi olduklarını belirten katılımcı oranı %80'dir. Ebeveyn görüşmeleri neticesinde katılımcılar öğrencilerin evdeki internet kullanma davranışları hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmiştir. Akıllı telefonların yaygın kullanımı, interneti kesintisiz kullanmaya olanak tanınması, görüntülü ve yazılı iletişim için farklı uygulama seçeneği sunması, işitme engelli

bireyler ile işiten bireyler arasındaki iletişim kurma açığının kapanmasını sağlamıştır. Öğrencilerin tamamına yakını internete mobil telefon ve tablet üzerinden erişmektedir. Akıllı cihazların kullanım ve taşıma kolaylığı sağlaması, çevrimiçi olma süresinin artmasına neden olmaktadır. Alanyazın taraması yapıldığında, işitme engellilerin internet kullanım süreleri ile ilgili yapılan çalışmaların, çalışmada ulaşılan bulgularla uyumlu olduğu görülmektedir.

Chang (2014) yeni iletişim teknolojisi olarak akıllı telefonların çok çeşitli derecede işitme kayıplı olan bireyler tarafından yoğun olarak kullanıldığını belirtmiştir (Chang, 2014). Bodemann, işitme engelli bireylerin sosyal medya kullanma sıklığını "Günde birkaç kez" % 60 oranında bildirmiştir (Bodemann, 2012). Bir başka çalışmada işitme engelli bireylerin %82.5'inin akıllı telefon kullandığı, % 50.9'unun "Günde birkaç kez" sosyal medya kullandıklarını, %33.3'ü 1 saat sosyal medya sitelerinde vakit geçirmekte iken, %35.1'i 15'dakika ve daha az vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir (Turgut, Bozan ve Turgut, 2016).

5.1.3. Öğrencilerin İnternet Kullanım Motivasyonuna İlişkin Sonuçlar

Katılımcılardan alınan yanıtlar değerlendirildiğinde, öğrencilerin interneti iletişimsel bir araç olarak en sık sosyalleşmek için kullandığı anlaşılmaktadır. Öğrenciler yoğun olarak sosyal ağları kullanarak, anlık mesaj alıp vererek, fotoğraf ve video paylaşarak iletişim kurmaktadır. Çevrimiçi kalma süresi ile birlikte düşünüldüğünde öğrencilerin sürekli iletişimde bulunmayı istediği görülmektedir. Durumları ile ilgili paylaşım yapmak, diğerlerinin durumlarını takip etmek, yorum yapmak, kendi görüşlerine ilişkin yorum almak için çevrimiçi paylaşım yapan öğrencilerin, bu sayede diğerlerinin gözünden kendilerini görme ve görünür olma ihtiyaçlarını karşılamak isteğiyle hareket ettiği anlaşılmaktadır. Çevrimiçi araçlar yolu ile iletişim kurduklarında engellerini daha kolay gizlediklerinin ve daha az sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının önemli bir motivasyon kaynağı olduğu söylenebilir.

Uzaktan eğitim faaliyetlerinin yaygınlık kazanmasıyla öğrencilerin interneti eğitim amaçlı kullanma oranları artmıştır. İnternet kullanım süresinin artmasına neden olan eğitim faaliyetlerinin çevrimiçi yapılması, interneti kısa süreli kullanan öğrencilerin çevrimiçi kalma süresini de arttırmıştır. Bulgular değerlendirildiğinde öğrencilerin yoğun kullanım amaçlarından bir diğerinin izleyici olarak çevrimiçi içeriklere ulaşmak olduğu görülmüştür. Video, film izlemek, haberleri takip etmek ve oyun oynamak amaçlarıyla çevrimiçi olan öğrenciler, ortak etkinlikler yoluyla sosyalleşmeyi sürdürmektedir. İzleyici olarak katılımın diğer etkisi kültürel anlamda toplumun diğer bireyleriyle aynı deneyimleri yaşamının, engelli olmanın getirdiği dışlanmışlık duygusunun azalmasına neden olması, toplumla bütünleşerek öğrencilerin aidiyet duygularını pekiştirmesidir.

Alışveriş yapmak, yemek siparişi vermek gibi kişisel ihtiyaçları çevrimiçi olarak karşılamak, öğrencilerin kullanım amaçlarından bir diğeridir. Bu sayede, fiziki mesafenin engelleyici etkisi ortadan kalkmaktadır. Özellikle işitme engelli bireylerin iletişim kurmakta yaşadıkları zorluk düşünüldüğünde, çevrimiçi alışveriş yapabilme imkânının öğrenciler için kolaylık sağladığı anlaşılmaktadır. Çevrimiçi alışveriş işitme engelliler için zorluk yaşadığı iletişim noktasında avantaj sağlamakla beraber, siber dolandırıcılık için risk oluşturarak öğrencilerin mağdur olma ihtimalini anlamlı düzeyde arttırmaktadır.

Alanyazın tarandığında çalışma sonuçları ile uyumlu sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Benzer bir araştırmada işitme engelli grubun %54.4'ünün sosyal medyayı fotoğraf-video paylaşmak için kullandığı bildirilmiştir (Turgut, Bozan ve Turgut, 2016). İşitme engelli gençlerin sosyal medya kullanım motivasyonları ile ilgili yapılan bir başka çalışmada motivasyon kaynakları, “Kendini İfade Etme”, “Sosyal Çevre ile İletişim Kurma”, “Arkadaşlık ve Önemsenme”, “Spor”, ve “Bağımlılık” şeklinde adlandırılmıştır (Kılıç, Ateşgöz, 2018).

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, tarafından 2020 yılında yapılan “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” raporu incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. 2020 yılında internet kullanıcılarının %95'i uygulama üzerinden mesajlaşma, %88'i sesli ve görüntülü arama yapma, %80'i sosyal ağları kullanarak içerik paylaşma, %68'i çevrimiçi haber okuma, %65'i sağlık bilgilerini

kontrol etme, %64'ü müzik dinleme, %50'si internet bankacılığı işlemlerini yapma amaçlı internet kullanmışlardır (TÜİK, 2020).

5.1.4. Öğrencilerin Riskli İnternet Kullanımı ve Yaşadıkları Mağduriyete İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin riskli internet kullanımları ve siber mağduriyet yaşama durumlarıyla ilgili bulgular değerlendirildiğinde, işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları sergilediği anlaşılmıştır. Kişisel ve ailevi bilgilerin paylaşılması, özel fotoğraf ve videoların çevrimiçi gizliliği, elektronik ticaret ve bankacılık işlemlerinin güvenli şekilde yapılması noktalarında güvenli kullanım davranışı edinmemiş öğrencilerin sık olarak siber mağduriyet yaşadığı ve zaman zamanda siber zorba olduğu anlaşılmaktadır. Sık sergiledikleri diğer riskli davranışlar, iyi tanımadıkları kişilerle görüntülü görüşme yapma, yeni tanıştıkları biriyle yüz yüze görüşmeye gitme, hakaret ve nefret ifadeleri kullanarak saldırgan tavır sergileme olarak ifade edilmiştir.

Lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada öğrencilerin İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (İBDÖ) puan ortalamaları ile internete girdiklerinde araştırma arama siteleri, sağlık siteleri, ödev araştırma sitelerine girme durumları arasında ilişki bulunmadığı; haberleşme, arkadaş bulma siteleri, cinsel içerikli siteler, eğlence siteleri, alış-veriş siteleri, haber alma siteleri, forum siteleri, sohbet, online oyun, müzik dinleme/indirme siteleri arasında aynı yönde güçlü ilişki bulunduğu ifade edilmiştir (Makas, 2008).

Siber zorbalık ile geleneksel zorbalığa maruz kalma arasında güçlü bağlantı olduğunu belirten çok sayıda araştırma mevcuttur (Den Hamer, Konijn ve Keijer, 2014; Lianos ve McGrath, 2017; Slonje, Smith ve Frisén, 2013). Bu çalışmalarda okulda zorbalık mağduru olan ya da zorba olan öğrencilerin çevrimiçi alanlarda da mağdur ya da zorba olma durumları arasında yüksek düzeyde ilişki ifade edilmiştir. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, okulda başlayan zorbalığın çevrimiçi alanlarda devam ettiği düşünülmektedir. Juvonen ve Gross'un (2008) Amerika'da 12-17 yaşlar arasındaki gençlerle yaptıkları çalışmada katılımcıların %72'si bir önceki yıl içinde en az bir defa internette taciz edildiklerini bildirmişlerdir. Bunların %85'i aynı zamanda

okulda da taciz deneyimini yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Okulda ve internette yaşanan zorbalık arasında %85 örtüşme bulunmuştur (Juvonen, Gross, 2008). Smith vd. (2008) İngiltere’de 11-16 yaşlar arasındaki gençlerle yaptıkları çalışmada geleneksel anlamda taciz edilen gençlerin bir kısmının aynı zamanda sanal ortamda da taciz edilmekte olduğunu ya da, geleneksel ortamda başkalarına eziyet edenlerin aynı zamanda sanal ortamda da eziyet ettiklerini bulmuşlardır (Smith vd, 2008). Slonje ve Smith (2008) İsveç’te 12-20 yaşlar arası 360 gençle yaptığı çalışmada okulda geleneksel zorbalık görenlerin oranını %10, siber zorbalık görenlerin oranını %5,3 olarak bulmuşlardır. Kurbanların %33’ü kendisine eziyet edeni bilmemektedir. Bilenlerin %57’si ise okuldan kişiler olduğunu ifade etmişlerdir (Slonje, Smith, 2008).

Öğrencilerin okuduğunu anlama ve bir bütün olarak doğru bağlamda anlamlandırma becerileri, alıcı ve ifade edici dilin gelişmemesinden dolayı düşük düzeydedir. Tanımadıkları kişilerle yazılı iletişim kurduklarında tehlikeli istekleri doğru analiz edemedikleri ve kendilerini koruma davranışı gösteremedikleri anlaşılmıştır. Öğrencilerin işaret dili kullanması sürekli görüntülü konuşma yapmalarını gerektirmektedir. Bu durumun özel fotoğraf ve videoların, ev adreslerinin güvenli olmayan şekillerde paylaşılması ile sonuçlandığı anlaşılmıştır. İnternette yeni tanıştıkları kişilerle sınırlı ve güvenli paylaşım yapma noktalarında dijital okuryazarlık becerisi geliştiremedikleri düşünüldüğünde, siber suç mağduru olma ihtimallerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

İşiten çocuklar okula belli bir dil dağarcığıyla başlarlar. Oysa işitme engelli çocuklar sözcük dizimi, anlam, kullanım, biçim, sesbilgisi gibi dilin tüm bölümleriyle uğraşmaktadırlar. Bu nedenle, işitme engelli bireylerin sözdizimi, anlam, kullanım, sesbilgisi, metin yapısı kurallarını analiz ve sentez etmeleri zordur (Kretschmer ve Kretschmer, 1978). İşitme engelli bireyler sözcüklerden ipucu alarak cümleyi anlamlandırır. Cümlenin basit sözcüklerle kurulmaması, sözcük tekrarının olmaması, mecaz anlamın kuvvetli olması doğru bağlamda anlamayı güçleştirmektedir. Bu tür karmaşık metinler işitme engelli bireyler için anlaşılması zor metinlerdir (Paul, 2001).

Öğrencilerin zaman ve kullanım kolaylığı sağladığı, farklı dil konuşmanın getirdiği dezavantajı ortadan kaldırdığı için elektronik ticaret sitelerini sıklıkla kullandıkları belirlenmiştir. Siber dolandırıcılığa maruz kalma durumuyla sık

karşılaşılan güvensiz elektronik ticaret sitelerinin, öğrenciler için fırsat olmaktan öte ciddi bir riskli alan oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin bilgisayar okuryazarlığı becerilerinin yeterince gelişmemiş olduğu bulgular arasında yer almıştır. Virüs önleyici program ya da güvenlik duvarı kullanmadan bilgisayar ya da akıllı cihaz kullanımı neticesinde, bilgisayara virüs, zararlı yazılım girmesi, istem dışı pornografik sitelere yönlendirilme, siber dolandırıcılık amaçlı reklam içerikleriyle karşılaşma öğrencilerin karşılaştığı tehlikeler olarak sıralanabilir. Çalışma bulguları analiz edildiğinde öğrencilerin bu tehlikeli durumları yaşamış oldukları ve son iki yıl içinde en az bir defa maddi manevi zarara uğramış oldukları anlaşılmıştır.

Öğrencilerin çevrimiçi olma sürelerinin uzun olması sağlık açısından tehdit oluşturmaktadır. Gelişim dönemine bağlı olarak sosyal yaşama dahil olma isteklerinin yüksek düzeyde olması, sürekli çevrimiçi kalmalarına neden olmaktadır. Bu durumun olası sonucu öğrencilerde internet bağımlılığın gelişmesi olarak ifade edilebilir. Birçok öğrencinin riskin farkında olduğu halde uzun saatler çevrimiçi kalmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Uzun süre çevrimiçi etkinlikler yoluyla sosyalleşmenin bir diğer olası sonucu, öğrencilerin fiziki ortamlardan uzak kalıp uzun vadede sosyal olarak dışlanmalarıdır. İnternet bağımlılığı davranışı sergileyen öğrenciler için bu riskin mevcut olduğu anlaşılmıştır.

Sosyal dışlanma ve internet üzerine yapılan bir çalışmada yüz yüze etkileşimlerin genellikle e-posta, sohbet veya anlık mesajlaşma gibi çevrimiçi iletişimlerden daha zengin olduğu ifade edilmiştir. Sosyalleşme düzeyinin arttırılması amacıyla engelli gençlerin daha fazla internet kullanımına yönlendirilmesi, bu gençlerin toplumsallaşmadan uzak tutulmasıyla daha fazla sosyal dışlanma yaratılması riskini beraberinde getirmektedir (Köten, Erdoğan, 2014).

DSM-V' in III. Bölümünde;

İnternetle meşgul olma, internet kullanımını denetlemede başarısız girişimlerin olması, olumsuz psiko-sosyal problemler hakkında bilgisi olmasına rağmen aşırı internet kullanımına devam etme, internet kullanımının dışında, bunun bir sonucu olarak

önceki aktivitelere karşı ilgi kaybı, rahatlatmak için internet kullanımı, internet kullanım süresi hakkında aile üyeleri ya da diğerlerini aldatma davranışları internet bağımlılığının yordayıcı davranışları olarak belirtilmiştir (Amerikan Psikiyatri Birliği Tanı Ölçütleri El Kitabı, 2014).

Alanyazındaki diğer çalışmalar incelendiğinde çocukların çevrimiçi ortamda diğer insanlara zorbalık yaptığı ya da bu konuda mağduriyet yaşadığı görülmektedir. Serin'in çalışmasında, çocukların %12'si siber zorbalıkla karşılaşırken, %9'u siber zorbalık yapmıştır (Serin, 2012). Diğer bir çalışmada çocukların %29.6'sının siber zorbalığa bulaştığı ya da mağduriyet yaşadığı, öğrencilerin %11.6'sının çevrimiçi ortamda zorbalık yaptığı tespit edilmiştir (Ayas ve Horzum 2012). Burnukara ve Uçanok (2010)'un çalışmasında her beş çocuktan birinin siber zorbalıkla bulunduğu görülmüştür (Burnukara, Uçanok, 2010). Kaşıkçı ve ark.'nın (2014) çalışmasında her beş öğrenciden birinin siber zorbalığa maruz kaldığı görülmüştür (Kaşıkçı ve ark., 2014).

“Avrupa Çevrimiçi Çocuklar II” projesi çocukların güvenli internet kullanımlarını, internet risklerini, güvenlik tedbirlerini ele alan en kapsamlı çalışmalardan biridir. İlki 2006 yılında gerçekleştirilen “Avrupa Çevrimiçi Çocuklar II” projesinin en son üçüncüsü tamamlanmıştır. Aslan (2016), çalışmasında “Avrupa Çevrimiçi Çocuklar II” projesi kapsamında 2010 yılında Türkiye’den katılan 1018 çocuktan elde edilen bulgularla, 2015 yılında Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre 12 bölgeden seçilen 9-16 yaş aralığındaki 784 çocuktan aynı anket aracılığıyla elde ettiği bulguları karşılaştırmıştır. Çalışmada, çocukların internet kullanımlarının, internette riskli durumlara maruz kalmalarının, tehdit ve risklerle karşılaştıklarında kendilerini koruma yollarının ve ebeveynlerinin güvenli internet kullanım durumlarının 2010-2015 yılları arasındaki değişimlerin ortaya konması amaçlanmıştır. 2010 ve 2015 yılları arasındaki zamanda meydana gelen değişimlerin başlıcaları şunlardır:

-2015 yılında çocukların sosyal ağ kullanımı %81.3'e (2010: %51.7), mobil aygıtlarla internete erişim %54'e (2010: %14) yükselmiştir.

-2010 yılında kendi odasında internet erişimi olan çocukların oranı %31.9 iken, 2015

yılında bu oran %84.6'ya yükselmiştir.

-2010 yılında çocukların %52.5'inin haftada bir ya da iki kez çevrimiçi olduğu görülürken, 2015 yılında %57.5'inin her gün çevrimiçi olduğu görülmüştür.

-Bir sosyal medya hesabı bulunanların oranı %57.8'e, birden fazla sosyal medya hesabı olanların oranı %31.3'e yükselmiştir.

-2010 ve 2015 yılları kıyaslandığında, çocukların 2015 yılında daha fazla kişisel bilgi paylaştıkları ve bundan dolayı daha fazla riske maruz kaldıkları anlaşılmıştır (Arslan, 2016).

Alanyazında işitme engellilerin internet kullanma eğilimleri ile ilgili az sayıda çalışma mevcuttur. Engelli ve engelsiz çocukların güvenli internet kullanımları, internet riskleri ve güvenlik tedbirlerini inceleyen çalışmaların bulgularıyla karşılaştırıldığında, çalışma bulgularımızın bu çalışmaların bulgularıyla uyumlu olduğu gözlemlenmiştir.

5.1.5. Öğrencilere Yönelik Güvenli İnternet Kullanımıyla İlgili Eğitim ve Rehberlik Çalışmalarına İlişkin Sonuçlar

Güvenli internet kullanımıyla ilgili çalışma bulguları iki alt temada değerlendirilmiştir. Bunlar fırsatları doğru değerlendirme ile tehdit ve riskleri algılamadır. Çevrimiçi platformların sunduğu eğitim, iş, kültürlenme fırsatları, doğru değerlendirildiğinde kişisel gelişime katkı sunmaktadır. İşitme engelli öğrencilerin interneti bu amaçla çok az kullandığı ve fırsatları doğru algılayamadığı ve değerlendiremediği anlaşılmıştır. Öğrencilerin büyük kısmının güvenli internet ve bilgisayar kullanımında doğru davranışları sergilemediği ve birçok çevrimiçi riske maruz kaldıkları katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu durum, güvenli internet kullanım becerilerinin düşük düzeyde olduğunu düşündürmektedir.

Öğrencilerin bilgisayar okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, dijital okuryazarlık becerilerinin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların tamamının öğrenciler için medya okuryazarlığı, dijital okuryazarlık ve güvenli internet kullanımı ile ilgili

rehberlik çalışması ve eğitim programı uygulanmasının faydalı olacağını düşündükleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin çevrimiçi fırsat ve tehditleri doğru değerlendirme becerilerinin zayıf olmasının, kendilerini korumalarına engel olduğu ifade edilmiştir. Bağımlılık davranışları gösteren ve diğer öğrencilere nazaran daha ciddi risk altında olan gruplara verilecek rehberlik çalışmalarının, örnek teşkil ederek dolaylı yolla tüm öğrencileri olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

Kişisel mahremiyetin korunması ve güvenli bilgi paylaşımı konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan çocuklar, kişisel bilgilerini paylaşmakta ve gizlilik ayarlarına dikkat etmemektedir. Çağıltay vd. (2011) yaptığı araştırmada, araştırmaya katılan çocukların %46'sının kişisel bilgilerini korumaya yönelik kuralları bilmediği ve doğum tarihi gibi kişisel bilgilerini herkesle paylaştığını belirtmişlerdir (Çağıltay vd., 2011).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu bünyesinde faaliyet gösteren Güvenli Web (<https://www.guvenliweb.org.tr/>), Güvenli Çocuk (www.guvenlicocuk.org.tr), Güvenli İnternet (<https://www.guvenlinet.org.tr>), İnternet Yardım Merkezi (<https://www.internetyardim.org.tr/>) ve İnternet Bilgi İhbar Merkezi (www.ihbarweb.org.tr) gibi internet siteleri internetin güvenli biçimde kullanımı için gerekli desteği sağlamaktadır (Sırakaya, Seferoğlu, 2018).

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne 'Aile Eğitim Serisi' kapsamında yayımlanan 'Güvenli İnternet Kullanımı' ve 'Siber Zorbalık' kılavuzları dijital dünyada öğrencilerin güvenliğinin sağlanması için ailelere rehberlik etmektedir (Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021).

5.1.6. Ebeveynlere Yönelik Rehberlik Çalışmalarına İlişkin Sonuçlar

Çalışma bulguları analiz edildiğinde ebeveynlere yönelik rehberlik çalışmalarıyla ilgili güvenli internet kullanımı, teknoloji okuryazarlığı ve ergenle sağlıklı iletişim kurmanın gerekli olduğuna vurgu yapıldığı görülmüştür. Öğrenciler bilgi kaynağı olarak ailelerini tercih etmektedir, bu durum ailelerin öncelikli olarak rehberlik ve eğitim çalışmaları için hedef kitle olmasını gerektirmektedir. Ebeveynlerin bilinçlenmesinin öğrencilerin güvenli internet kullanımı açısından faydalı olacağı anlaşılmaktadır. Ogur vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerin

interneti güvenli kullanma konusunda en fazla anne (%15.4), baba (%15.9) ve kardeş/abla/ağabey'den (%13.4) bilgi aldığı görülmüştür (Ogur vd., 2017).

Ebeveynlerin internet bağımlılığı konusunda öğrencilerin ne durumda olduğu bilgisini okulun ilgili birimleriyle paylaşması ve aile ile iş birliği içinde rehberlik ve eğitim programı hazırlanmasının etkili olacağı anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımlarını tamamı ile yasaklama eğiliminde olmamakla beraber, riskli davranışlarından rahatsız olduğu, çevrimiçi fotoğraf, video paylaşımı, cinsel içerikli sitelerin kullanımı, güvensiz elektronik ticaret sitelerinin aşırı kullanımı gibi riskli davranışları önlemek istedikleri fakat doğru güvenlik adımlarını atmak konusunda yetersiz kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu bulgulardan yola çıkarak, ebeveynlerin güvenli internet kullanımı ile ilgili rehberlik ve eğitim aldıklarında öğrencilerin korunmasında etkili olacakları söylenebilir.

Yapılan çalışmalar neticesinde, Türkiye'de ebeveynlerin üçte ikisinden daha fazlasının çocuklarının internet kullanımlarını denetlemediği, %33.6'sının bilgisayarda filtreleme ve %46'sının koruma programı kullandığı tespit edilmiştir. Türkiye'deki anne babaların, %59.9'u güvenli internet kullanımına dair çocuklarına çözüm yolu önerdiği (Avrupa: %64.3), %57.9'unun internet riskleriyle ilgili çocuklarına bilgi verdiği (Avrupa: %71.7), %50.9'unun çevrimiçi alanlarda sohbet ederken uymaları gereken kuralları çocuklarına anlattığı (Avrupa: %62.2) görülmüştür (Kaşıkçı ve diğerleri, 2014).

Ebeveynlerin güvenli internet kullanımının sağlanması konusunda çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmasının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Siber zorbalığa maruz kaldıklarında çocukların aileden yardım istemesi, yaşadıklarını gizlememesi ve zorbalığın süregelen hale gelmesinin önlenmesi, sağlıklı aile içi iletişimin sağlanmasından geçmektedir. İletişimin sağlıklı olması çocuğun denetlenmesini kolaylaştırmakta, çocukta aileye karşı güven duygusunu sağlamlaştırmaktadır. Rehberlik servislerinin aile ile sağlıklı iletişim kurma yolları üzerine çalışma yapması gerektiği çalışma bulguları incelendiğinde ortaya çıkan önemli önerilerden biridir.

Kırık (2014), yaptığı araştırmada, ebeveynlerin yarısının çocukları internet ortamındayken kendi işleriyle ilgilendiklerini ve çocukları ile ilgilenmediklerini

belirtmiştir. Ayrıca, çocuklarını internetin zararlı etkilerinden koruma konusunda herhangi bir girişimlerinin de bulunmadığını ifade etmiştir. Bununla beraber az miktarda da olsa filtre ve özel yazılımlar kullandığını belirten katılımcıların olduğu belirlenmiştir. Karakuş vd. (2014) yaptığı çalışmada ebeveynlerin çoğunun (%60), çocuklarına interneti güvenli kullanma yolları hakkında tavsiyede bulunduklarını, ancak sadece %36'sının, çocuklarıyla onları rahatsız edecek durumlarla karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiği hakkında konuştuğunu belirtmiştir. Cengiz (2011), yaptığı çalışmadaki bulgulara göre ebeveynlerin bilgisayarlarını korumak için kullanılan antivirüs programlarını, çocuklarını korumak için kullanılan filtre programı ile karıştırdıkları görülmüştür. Kaya ve Tuna (2010) yaptıkları araştırmada, çocuklarıyla yeterince vakit geçirmeyen, çocuklarını doğru şekilde yönlendirmeyen ebeveynlerin çocuklarının, riskli internet kullanım davranışları sergileyebileceğini belirtmektedir.

Bir başka çalışmada ebeveynlerin güvenli internet kullanımı hakkında tavsiyede bulunmaları 2010'da %59.1 iken 2015 yılında %64'e ve internetten araştırıp bulma konusunda yardımcı olmaları 2010'da %47.8 iken 2015 yılında %62'ye yükselmiştir (Aslan, 2016).

Yapılan bir çalışmada özel çocuğa sahip ailelerin %44,6 sınıfın akıllı telefonu diğer iletişim araçlarından daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Çocuğu işitme engelli olan ailelerin bedensel ya da zihinsel engelli çocukların ailelerinden daha fazla interneti kullandıkları belirtilmiştir. İşitme engelli çocuğa sahip ailelerin interneti eğitim ve bilgi almak için kullandıkları, fiziksel engelli çocuğa sahip aileler daha sık tedavi için interneti kullandıkları ifade edilmiştir (Efilti ve Çoklar, 2016).

Sonuç olarak;

Bireyler, engelli olmanın getirdiği dezavantaj ve toplumsal yaşamla tam olarak bütünleşememenin olumsuz etkilerini hafifletmek için çözüm yolları aramaktadır. İnternet teknolojisinin ve akıllı cihazların yaygın kullanımı bu anlamda giderek önemli hale gelmektedir. İnternete erişimin kolay ve ucuz olması, engelli birey ve grupların bu hizmeti satın almasını kolaylaştırmakta, diğer taraftan sosyal ağlar, uzaktan eğitim, çevrimiçi kültür aktiviteleri gibi etkinlikler vasıtasıyla toplumla bütünleşme

girişimlerine hareketlilik kazandırmaktadır. Sosyal ağlar, akıllı cihazlarla ulaşılabilen sohbet uygulamaları dil farklılığından dolayı iletişim kurmakta zorluk yaşayan işitme engelli bireyler için toplumsal ve kültürel yaşama engelsiz bireylerle eşit düzeyde dahil olma noktasında büyük ölçüde aracılık etmektedir.

Sosyalleşme ve toplumsallaşma olanaklarını arttırmasına rağmen çevrimiçi olma süresi arttıkça çevrimiçi riskleri doğru analiz edemeyen bireylerin siber zorbalık, saldırgan içeriğe maruz kalma, siber dolandırıcılık mağduru olma ihtimalleri artmaktadır.

İşitme engellilerin yaşadığı sosyal dışlanmanın etkilerini bir ölçüde hafifleten internet teknolojileri bireylerin çevrimiçi kalma sürelerini uzatarak, gerçek yaşama dahil olma ve gerçek yaşam alanlarında bulunma sürelerini kısaltmakta ve bir başka anlamda sosyal dışlanma yaşamalarına zemin hazırlamaktadır. Toplumsal bütünleşmeyi çevrimiçi etkinlikler yoluyla sağlamaya çalışan öğrenciler, bir süre sonra gerçek yaşam tecrübelerinden uzaklaşmakta ve akademik yaşamları sona erdikten sonra gerçek yaşamın içine dahil olmaları gerektiğinde daha ciddi sorunlar yaşamaktadırlar.

İnternet, işitme engelli bireyler için, bir öğrenme ve iletişim aracı olarak değerlendirilebilir. Riskli internet kullanımı eğilimi, engelsiz bireylerde olduğu gibi işitme engelli bireylerde de yüksektir. Bu riskleri doğru anlamalarını sağlayarak güvenli internet kullanımı davranışını geliştirmek, işitme engellilerin yaşadığı siber mağduriyet ve yaşattığı siber zorbalık davranışlarını anlamlı düzeyde azaltacaktır.

5.2. Öneriler

*Bu çalışma İstanbul ilinin iki ilçesinde eğitim veren iki özel eğitim meslek lisesi öğretmen ve yöneticilerinin görüşleriyle sınırlıdır. Benzer çalışmalar Türkiye’de işitme engellilere eğitim veren tüm okullara uygulanarak bulguların farklılaşıp farklılaşmadığı incelenebilir.

*Ülkemizde engellilere yönelik yapılan istatistiklere göre yaklaşık 2 milyon işitme engelli birey yaşamaktadır. Bilimsel kuruluşlar, eğitim kurumları, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları tarafından işitme engellilerin internet kullanma

eğilimleri, riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanım bilgi düzeylerine yönelik çalışmalar yapılabilir.

*Eğitim öğretimin ilk basamaklarından başlanarak her yaştan işitme engelli bireye internet eğitimi verilebilir, internetin amaçlı, işlevsel, verimli kullanımı ve zararlı boyutlarından korunma konularında bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.

*İnternet sitelerinde işaret dili ile yönlendirme kullanılabilir. Özellikle maddi ve manevi istismara uğramaya açık alanların olduğu sitelerde yönlendirme etkili olacak, riskli davranışları azaltarak mağduriyet yaşanmasını önleyecektir.

*Öğrencilerin mağduriyet yaşadığı gibi zaman zaman siber zorba olduğundan yola çıkarak, öğrenciler “Bilişim Suçları ve Yasal Yaptırımlar” konusunda bilinçlendirilebilir. Bununla ilgili eğitim ve rehberlik faaliyetleri siber suçların önlenmesine katkı sağlayacaktır.

*Bilişim Teknolojileri dersinde “Bilgisayar Güvenliği”, “Zararlı Yazılımlar ve Alınacak Önlemler” konularına öncelik verilip, okul psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri tarafından “İnternet Bağımlılığı”, “Sosyal Medya Kullanımı” alanlarında öğrenciler için düzenli olarak eğitim programı uygulanabilir. İhtiyaçların değişmesi eğitim ve rehberlik çalışmalarının da yeterlilik düzeyini değiştirmekte, sürekliliğin sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu süreklilik aynı zamanda çalışmaların verimliliğini ve güncel olmasını sağlayarak siber mağduriyetlerin azaltılmasına yarayacaktır.

*Çocukların tehdit içeren çevrimiçi alanları kullanmalarını engellemek için, koruma ve filtreleme programlarının nasıl kullanacağı anne babalara gösterilerek, bunları kullanmaları ve çocuklarına nasıl kullanacakları göstermeleri sağlanabilir.

*Okul personeli ve Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri okullarda konunun hassasiyetinin altını çizmek ve güncel tutmak için Güvenli İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Kullanımından Korunmanın Yolları konularında panolar oluşturabilir.

*Öğrencilere eğitsel siteler tanıtılarak, çevrimiçi eğitsel kaynaklardan yararlanmaları sağlanabilir. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan, EBA (Eğitim Bilişim Ağı) portalının kullanımı öğretmenler tarafından öğrencilere tanıtılarak,

öğrencilerin seviyelerine uygun eğitsel içeriklerden yararlanmaları sağlanabilir.

*Çocuklar arasında yaygın olarak kullanılan mobil aygıtların eğitsel uygulamaları çocuklara tanıtılabilir ve bu sayede mobil cihazların eğitim amaçlı kullanılması sağlanabilir.

*Çocukların anne babalarından daha fazla internet kullanım bilgisine sahip olması, ebeveynlerin çocuklarını çevrimiçi risklere karşı bilgilendirememelerine ve koruyamamalarına neden olmaktadır. Bunu önlemek amacıyla, ailelerin internet kullanma bilgisinin artırılması için eğitim çalışmaları planlanabilir.

*Ebeveynlerin çocukların güvenli internet kullanımı ile ilgili denetim süreçlerine çocuklarını da dahil etmeleri, etkili sonuç alınmasını sağlayacaktır. Bunun sağlanması için ebeveynlere ergenle sağlıklı iletişim kurma yollarıyla ilgili rehberlik çalışmaları düzenlenebilir.

*Öğrenciler ve ebeveynler, yasal olmayan yazılım kullanımından dolayı yaşayabilecekleri zararı önlemek için lisanslı, güncel antivirüs yazılımları kullanmaları, işletim sistemini ve diğer uygulamaları sürekli güncelleştirerek sistem güvenliğini sağlamaları konusunda bilgilendirilebilir.

*İşitme engelliler için interneti kolay ve doğru kullanım programları geliştirilebilir. Yazılanı ya da konuşulanı işaret diline çeviren yazılımlar, çevrimiçi alanda iletişimde yanlış anlamadan kaynaklanan her türlü suç ve mağduriyetin önlenmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abeele, M. V., de Cock, R. ve Roe, K. (2012). **Blind Faith İn The Web? Internet Use And Empowerment Among Visually And Hearing İmpaired Adults: A Qualitative Study Of Benefits And Barriers.** Communications. 37(2). s.129-151.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni.** (2020, Mart). Erişim Tarihi: Şubat 17, 2021. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf>.
- Akbıyık, C., & Kestel, M. (2016). **Siber Zorbalığın Öğrencilerin Akademik, Sosyal ve Duygusal Durumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi.** Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(3), s. 844-859.
- Akdeniz, Y., & Altıparmak, K. (2008). **Internet: Restricted Acces. A Critical Assessment Of Internet Content Regulation And Censorship In Turkey.** İmaj Kitabevi ve İmaj Yayınevi.
- Altun, A. (2003). **Yurdum İnternet'i 10 Yaşında.** Erişim Tarihi: Kasım 19, 2020. <http://www.internetarsivi.metu.edu.tr/10yil.php>.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, (2014). **Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (DSM-5), Tanı Ölçütleri El Kitabı.** (Çev:Köroğlu,E.) Ankara:HekimlerYayın Birliği. (Özgün çalışma, 2013)
- Aral, N., Gürsoy, F. (2007). **Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş.** İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Arıcak, Osman Tolga; TANRIKULU, Taşkın.; KINAY, Hüseyin. (2012). **Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları,** Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 11, s.1-6.
- Arısoy, Ö. (2009). **İnternet Bağımlılığı ve Tedavisi.** Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 1, s. 55–67.
- Aslan, A. (2016). **Türkiye'de Çocukların Daha Güvenli İnternet Kullanımında Değişen Yaşlar 2010-2015 Yılı ve İlgili Uygulamaların Etkileri.** (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Asuncion JV, Budd J, Fichten CS, Nguyen MN, Barile M, Amsel R. **Social Media Use By Students With Disabilities.** Academic Exchange Quarterly. 2012; 16(1), s. 30-35.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2012). **İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu.** İlköğretim Online, 11(2), s. 369-380.
- Aydoğan F., ve Akyüz A. (2010). **İkinci Medya Çağında İnternet.** İstanbul: Alfa Yayınları.

Barak, A. ve Sadosky, Y. (2008). **Internet use and personal empowerment of hearing-impaired adolescents**. Computers in Human Behavior, 24(5). s. 1802–1815.

Başkonak, M. (2019). **Türkiye'de İşitme Engellilerin Din Eğitimi**. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Bayzan, Ş. (2009). **Türkiye ve Dünyada İnternet Yasakları ve Sansür Kavramı ile Zararlı İçeriğe Karşı Yaptırım ve Uygulamalara Genel Bir Bakış**. Akademik Bilişim'09—XI Konferans Bildirileri, s. 11-13.

Bayzan, Ş. (2016). **İnternette Çocuklara Yönelik Riskler ve Ailelerin Bilinçlendirme Faaliyetlerindeki Rolü**. 10. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Sempozyumu, Rize.

Beran, T., Li, Q. (2005). **Cyber-Harassment: A Study Of A New Method For AnOld Behavior**. Journal Of Educational Computing Research, 32(3), s. 265-277.

Better Internet For Kids, Insafe and Inhope, 2021. Erişim Tarihi: Mart 02, 2021. <https://www.betterinternetforkids.eu/policy/insafe-inhope>

Bodemann MA. **Building Interaction With An İsolated Population Through Social Media: The Deaf Community**. Rehabilitation, Human Resources And Communication Disorders Undergraduate Honors Theses. 2012; (5), s. 13.

Bogdan, R., & Biklen, S. K. (2007). **Qualitative Research For Education: An Introduction To Theories And Method**. Boston, USA: Allyn & Bacon.

Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). **Social Network Sites: Definition, History, And Scholarship**. Journal Of Computer-Mediated Communication, 13(1), s. 210-230.

Bölükbaş, K. (2005). **İnternet Kafeler**. Ahmet Tarcan (Edt). **İnternet ve Toplum** Ankara: Anı Yayıncılık.

Burnukara, P. (2009). **İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel Ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Burnukara, P., ve Uçanok, Z. (2010). **Ergenlerin Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kullanım Olanakları ile Sanal Ortamda Meydana Gelen Zorbalığa İlişkin Betimsel Bir İnceleme**. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 21(2), s. 47-62.

Canbaz, S. (2006). **Türkiye'de Elektronik Ticaret Uygulamasında Karşılaşılan Muhasebe Sorunları**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

ChangCM.**New Media, New Technologies And New Communication Opportunities For Deaf/Hard Of Hearing People**. International Conference on Communication, Media, Technology and Design 24-26 April 2014, Istanbul –Turkey.

Cicioğlu, M. (2014). **Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşleri**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., Kaşıkçı, D. N., Cankar, I. ve Bayzan, S. (2011). **The Use Of Social Networks Among Children in Turkey**, paper presented in EUKids Online II Final Conference, London, UK, 22-23 September, 2011.

Çalışkan, H. (2013). **İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı Ve Siber Zorbalık**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çalışkan, M. (2019). **Toplum ve Suç Araştırmalarında Sınırları Aşan Bir Suç: “Çevrimiçi Çocuk İstismarı” Ve Bu Suça Karşı Alınabilecek Önlemler**. Dumlupınar Üniversitesi İ Sosyal Bilimler Dergisi. 61, s. 122-131.

Çelen, F.K., Çelik, A., & Seferoğlu, S. S. (2011). **Çocukların İnternet Kullanımları Ve Onları Bekleyen Çevrim-İçi Riskler**. XIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB11) Bildirileri, s. 645-652.

Çelik, H., Başer Baykal, N. ve Kılıç Memur, H. N. (2020). **Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri**. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitati ve Research in Education, 8(1), 379-406. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m

Çifçi, S. (2010). **Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Den Hamer, A., Konijn, E. A., & Keijer, M. G. (2014). **Cyberbullying Behavior And Adolescents' Use Of Media With Antisocial Content: A Cyclic Process Model**. Cyberpsychology, Behavior and Social Networking, 17(2), s. 74-81.

Dede, M.B., (2002). **Türkiyede İnternet Ne Zaman Doğdu?**, Eğitimbilim Dergisi, 50, s. 36-37.

Deryakulu, D., **Bilişim Teknolojileri Öğretiminde Sosyo-Psikolojik Değişkenler**. Ankara: Maya Akademi.

Dowell, E. B., Burgess A. W. ve Cavanaugh, D. J. (2009). **Clustering Of İnternet Risk Behaviors İn A Middle School Student Population**. Journal of School Health, 79(1), s. 547-553.

Dursun, Ö. & Akbulut, Y. (2010). **Investigation Of Cyberbullying Victimization And Communication Styles İn A Hybrid Learning Environment**. In IODL & ICEM International Joint Conference and Media Days, Eskisehir, Turkey.

Dünya Dijital Raporu, (2020). Erişim Tarihi: Mart 27, 2021. <https://wearesocial.com/blog/2020/01/digital-2020-3-8-billion-people-use-social-media>.

Dünya Sağlık Örgütü İşitme Raporu, (2021). Erişim Tarihi: Mart 27, 2021. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/documents/health-topics/deafness-and-hearing-loss/world-report-on-hearing/wrh-executive-summary.en.pdf?sfvrsn=feb8d533_30&download=true

Education Journal], 200 24(1), s. 383-404. Erişim Tarihi: Aralık 29, 2020. http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/GokcearslanSeferoglu_Internet-Riskler_KSEF-2016-24.1.pdf.

Efiliti, E. ve Çoklar, A.N. (2016). **Engelli Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuğu İle İlgili İnternette Yararlanma Durumları**. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(1), s. 59-73.

Ekici, S. ve Uçak, N. Ö. (2012). **İlköğretim Öğrencilerinin İnternet'te Bilgi Arama Davranışları**. Türk Kütüphaneciliği, 26(1), s. 78-96.

Ekiz, D. (2013). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Erdur-Baker, Ö. ve Tanrikulu, İ. (2010). **Psychological Consequences Of Cyber Bullying Experiences Among Turkish Secondary School Children**. Procedia Social And Behavioral Sciences, 2(2), s. 2771-2776.

Erdur-Baker, Ö. (2009). **Cyberbullying And Its Correlation To Traditional Bullying, Gender And Frequent And Risky Usage Of Internet-Mediated Communication Tools**. New Media & Society, 11(8), s. 1-19.

Erdur-Baker, Ö. & Kavşut, F. (2007). **Cyber Bullying: A New Face Of Peer Bullying**. Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research, 27, s. 31-42.

Eshet-Alkalai, Y. (2004). **Digital Literacy: A Conceptual Framework For Survival In The Digital Era**. Journal of Multimedia and Hypermedia, 13(1), s. 93-106.

Gamez-Guadix, M., Orue, I., Smith, P. K., & Calvete, E. (2013). **Longitudinal And Reciprocal Relations Of Cyberbullying With Depression, Substance Use And Problematic İnternet Use Among Adolescents**. Journal of Adolescent Health, 53(4), s. 446-452.

Gençer, S. L. (2011). **Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Durumlarının İnternet Kullanım Profilleri ve Demografik Özelliklere Göre Farklılıklarının İncelenmesi**. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

Gillen, J., Arnott, L., Marsh, J., Bus, A., Castro, T., Dardanou, M. & Holloway, D. (2018). **Digital Literacy And Young Children: Towards Better Understandings Of The Benefits And Challenges Of Digital Technologies In Homes And Early Years**

Settings. Policy briefing of DigiLitEY COST Action IS1410 and the Digital Childhoods SIG of the European Early Childhood Research Association.

Goodman A. (1965). **Reference Zero Levelsfor Puretone Audiometers** ASHA 1965;7: 262-3.

Gökçearslan, Ş., & Seferoğlu, S. S. (2016). **Ortaokul Öğrencilerinin İnternet Kullanım Biçimleri: Riskli Davranışlar Ve Fırsatlar.** Kastamonu Eğitim Dergisi.

GüvenliWEB (2018). **İnternette Hak Hukuk ve Sorumluluklar.** Erişim Tarihi: Aralık 29, 2020. <http://www.guvenliweb.org.tr/dokuman-detay/internette-hak-hukuk-ve-sorumluluklar>,

Hekim, H., ve Başbüyük, O. (2013). **Siber Suçlar ve Türkiye'nin Siber Güvenlik Politikaları.** Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 4(2), s. 135-158.

Hall JW., Mueller HG. (1997). **Audiology Desk Reference.** San Diego: Singular Pub. Groups.

Jols, T. ve Thoman, E. (2008). **21. Yüzyıl Okuryazarlığı, Medya okuryazarlığına Genel Bir Bakış ve Sınıf İçi Etkinlikler.** (Çeviren: Cevat Elma ve Alper Kesten), Ankara: Ekinoks Yayınları.

Jung, Y. E., Leventhal, B., Kim, Y. S., Park, T. W., Lee, S. H., Lee, M., et. al. (2014). **Cyberbullying, Problematic İnternet Use And Psychopathologic Symptoms Among Korean Youth.** Yonsei Medical Journal. 55(3), s. 826-830.

Juvonen, J., Gross, E. F. (2008). **Extending The School Grounds—Bullying Experiences İn Cyberspace.** Journal Of School Health, 78(9), s. 496-505.

İnternet Users in the World. (2020). Erişim Tarihi: Şubat 17, 2021. <http://www.internetworldstats.com/stats.html>.

Karabulut, B. (2015). **Bilgi Toplumu Çağında Dijital Yerliler, Göçmenler ve Melezler.** Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 21, s. 11-23.

Karasar, S. (2004). **Eğitimde Yeni İletişim Teknolojileri-İnternet ve Sanal Yüksek Eğitim.** TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3(4).

Karasar, N. (1995). **Bilimsel Araştırma Yöntemi,** Ankara: Alkım Yayınları.

Karahisar, T. (2014). **İnternet'te Çocukları Bekleyen Riskler ve Medya Okuryazarlığı.** The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 4(4), s. 82-95.

Kargın, T. (2004). Baş Makale: **Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 2004, 5 (2), s. 1-13.

Kaşıkcı, D. N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). **Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı.** Eğitim ve Bilim, 39(171), s. 230-243.

Kaya Z, Öztekin Anay M, Girgin MC. **Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksekokulu Mezunlarının Sosyal Paylaşım Ağları Yoluyla İzlenmesi Süreci.** Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2015, 15, s. 139-159.

Kaya, K. ve Tuna, M. (2010). **Popüler Kültürün İlköğretim Çağındaki Çocukların Aile İçi İlişkileri Üzerindeki Etkisi.** Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, s. 237-256.

Kayri, M., Tanhan, F., & Tanrıverdi, S. (2014). **Ortaöğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.** Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying, 1(1), s. 1-27.

Kılıç, D., Ateşgöz, K. (2018). **İşitme Engelli Öğrencilerin Sosyal Medya Ağ Sitelerini Kullanım Motivasyonları.** İNİF E-
DERGİ. Erişim Tarihi: Aralık 27, 2020.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/inifedergi/issue/41264/451638>,

Kırık, A. M. (2014). **Aile ve Çocuk İlişkisinde İnternetin Yeri: Nitel Bir Araştırma.** Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3, s. 337-347.

King, C. M., & Quigley, S.P. (1985). **Reading and Deafness.** San Diego, Calif.: College Hill Press.

Köten E, Erdoğan B. (2014) **Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet.** İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, s. 6-50.

Kretschmer, R. R., & Kretschmer, L. W. (1978). **Language Development And Intervention With The Hearing Impaired.** Baltimore: University Park Press.

Lianos, H., & McGrath, A. (2017). **Can The General Theory Of Crime And General Strain Theory Explain Cyberbullying Perpetration?** Crime & Delinquency, s. 1-27.

Livingstone, S., & Haddon, L. (2008). **Risky Experiences For Children Online: Charting European Research On Children And The Internet.** Children & Society, 22(4), s. 314-323.

Makas Y., (2008). **Lise Öğrenimi Gören Gençlerin İnternet Kullanımının Psikososyal Durum ile İlişkisi.** (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.

MEB. (2006). **Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.** T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 63, s. 1-37.

MEB, (2014). **Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2019/2020.** National

Education Statistics Formal Education 2019/2020. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Resmi İstatistik Programı Yayını.

Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2016). **Nitel Veri Analizi.** (Çev. S. Akbaba Altun ve Ali Ersoy) Ankara: Pegem Akademi.

Mitchell, K. J., Finkelhor, D. ve Wolak, J. (2003). **Victimization Of Youth On The İnternet,** Journal of Aggression. Maltreatment ve Trauma, 8, s. 1-39.

Odabaşı, F., Çoklar, A.N., ve Kabakçı, I. (2007). **Yeni Dünya: İnternet-Ailelerin Yeni Dünyadaki Sorumlulukları Nelerdir?** 8. Aybastı-Kabataş Kurultayı, 1.

Ogur, B., Yılmaz, R. M., & Gökteş, Y. (2017). **An Examination Of Secondary School Students' Habits Of Using İnternet.** Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi= PegemJournal of Education and Instruction, 7(3), s. 421.

Omuz Omuza. **İşitme Engelli Bireylerle İletişim.** (2015). Erişim Tarihi: Ocak 19, 2021. <http://www.omuzomuza.com.tr/isitme-engelli-bireylerler-iletisim-ipuclari>.

Ögel, K. (2012). **İnternet Bağımlılığı, İnternetin Psikolojisini Anlamak ve Bağımlılıkla Başa Çıkmak.** İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ören, N., Gençdoğan. B. (2007). **Lise Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi.** Kastamonu Eğitim Dergisi, 15(1), s. 85-92.

Özdemir, M. & Akar, F. (2011). **Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi.** Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 17(4), s. 605-626.

Özel, A. (2018). **Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlığı Algılarının İncelenmesi.** Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Özel, S. (2013). **Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi.** Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Paker, K. O. (2009). **Çocuk Temsilleri ve Medya Okuryazarlığı Eğitimi. Medya ve Çocuk: Önce Çocuklar Düşlesin Diye.** Ankara: Nobel Yayınları Piotrowski.

Patton, M. Q. (2018). **Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri.** (Çev. M.Bütün ve S. B. Demir) Ankara: Pegem Akademi.

Paul, P. V. (2001). **Language And Deafnes.** San Diego, CA: Singular.

Potter, W. J. (2013). **Review Of Literature On Media Literacy.** Sociology Compass, 7(6), s. 417-435.

Price, M., and Dalgleish, J. (2010). **Cyberbullying: Experiences, Impacts And Coping Strategies As Described By Australian Young People**. Youth Studies Australia, 29(2), s. 51-59.

Punch, K.F., (2005). **Sosyal Araştırmaya Giriş-Nitel ve Nitel Yaklaşımlar**. Londra.

Rahwan, I., Krasnoshtan, D., Shariff, A., Bonnefon, J. F. **Analytical Reasoning Task Reveals Limits Of Social Learning In Networks**. JR Soc. Interface 6 April 2014 11 93 20131211; DOI: 10.1098 / rsif.2013.1211 1742-5662

From Workplace Bullying To Cyberbullying: The Enigma Of E-Harassment In Modern Organizations. Organization Development Journal, 30(4), s. 44.

Sabancı, B., (2005). **İlköğretimde Çalışan Branş Öğretmenlerinin İnternet Kullanma Durumları**. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Saxena, R. C., Lehmann, A. E., Hight, A. E., Darrow, K., Remenschneider, A., Kozin, E. D. ve Lee, D. J. (2015). **Social Media Utilization in the Cochlear Implant Community**. Journal of the American Academy of Audiology. 26(2). s. 197–204.

Shek, D. T., Sun, R. C., & Yu, L. (2013). **Internet Addiction**. In Neuroscience in the 21st century. Springer, New York.

Serin, H. (2012). **Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sırakaya, M. ve Seferoğlu, S. S. (2018). **Çocukların Çevrim-İçi Ortamlarda Karşılaştıkları Riskler ve Güvenli İnternet Kullanımı**. Eğitim Teknolojileri Okumaları 2018, 12. Bölüm, s. 185-202.

Siyez, D.M. (2015). **Üniversite Öğrencilerinde Onay Bağımlılığı ve Empatinin Sosyal Fayda Aracılığıyla Aşırı İnternet Kullanımına Etkisi**. Anatolian Journal of Psychiatry, 16(1), s. 30-36.

Slonje, R. ve Smith, P.K. (2008) **Cyberbullying: Another Main Type of Bullying**. Scandinavian Journal of Psychology 49. s. 147-154.

Slonje, R., Smith, P. K., & Frisén, A. (2013). **The Nature Of Cyberbullying, And Strategies For Prevention**. Computers in Human Behavior, 29(1), s. 26-32.

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. and Tippett, N. (2008). **Cyberbullying: Its Nature And Impact In Secondary School Pupils**. The Journal Of Child Psychology And Psychiatry, 49(4), s. 376-385.

Stol, W. P., Kaspersen, H. W., Kesrtens, J., Leukfeldt, E. R., & Lodder, A. R. (2009). **Governmental Filtering Of Websites: The Dutch case**. Computer Law & Security

Review (25), s. 251-262.

Sonakalan, A., (2020). **İşitme Engelli Bireylerde Bir Sosyalleşme Kanalı Olarak Sosyal Medya**. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö. ve Er, S. H. (2010). **Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri**. SDÜF Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, s. 257-270.

Şener, M. T., Set, T., ve Dursun, O. B. (2012). **Güvensiz İnternet Kullanımı ile İlgili Bir Olgu Sunumu: Sanal Taciz**. Türk Aile Hekimliği Dergisi, 16(3), s. 127-129.

Şenormancı, Ö., Konkan, R., Güçlü, O., & Şenormancı, G. (2012). **The Level of Depression, Self-Esteem and Social Phobia in Patients with Internet Addiction**. Bulletin of Clinical Psychopharmacology, 22(1), s. 22.

Şentürk, Ş., Keskin, A., (2018) **İşitme Engelli Öğrencilerde İnternet Bağımlılığı: Samsun İli Örneği**. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 4 Sayı:2, s. 51-60.

Tamer, N., ve Vatanartıran, S. (2014). **Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Algıları**. Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying, 1(2), s. 1-20.

Taşkıran, N. Ö. (2007). **Medya Okuryazarlığına Giriş**. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Turgut, N., Bozan, A., Turgut, M. (2016). Erişim Tarihi: Şubat 15, 2021. **İşitme Engelli Bireylerin İletişimsel Amaçlı Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarının İncelenmesi**. <http://www.kbb-forum.net/journal/text.php?&lang=tr&id=363>,

Tüfekçioğlu, U. (1998). **İşitme Engelliler**. Süleyman Eripek (Ed.). Özel Eğitim içinde (107-129). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2019). **Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması**. Erişim Tarihi: Şubat 16, 2021. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2019-30574),

Türkiye İstatistik Kurumu, (2020). **Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması**. Erişim Tarihi: Şubat 17, 2021. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679)

Türkiye İstatistik Kurumu, (2010). Erişim Tarihi: Mart 26, 2021. **Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması**. https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017

Ulusoy, A. ve Bostancı, M. (2014). **Çocuklarda Sosyal Medya Kullanımı ve Ebeveyn Rolü**, The Journal of Academic Social Science Studies, 28, s. 559-572.

Unicef. (2017). Erişim Tarihi: Mart 27, 2021.

<https://www.unicef.org/uzbekistan/media/711/file/SOWC:%20Children%20in%20a%20Digital%20World.pdf>

Unicef. (2018, 6 Şubat). Erişim Tarihi: Aralık 11, 2020. b%C3%BCltenleri/herg%C3%BCn-175-binden-fazla-%C3%A7ocuk-ilk-kez-internetletan%C4%B1%C5%9F%C4%B1yor-%C3%B6nlerinde-b%C3%BCy%C3%BCk

Volcic, Z. (2003). **Who Wants to be a Media Literate? Locating Media Research Methods and Applying them to do “Media Literacy”** Concept, Croatian Journal for Journalism and the Media. 9 (2), s. 35-66.

Yavanoğlu, U., Sağıroğlu, Ş. ve Çolak, İ. (2012). **Sosyal Ağlarda Bilgi Güvenliği Tehditleri ve Alınması Gereken Önlemler**. Politeknik Dergisi, 15(1), s. 15-27.

Yılmaz, R., Karaoğlu Yılmaz, F. G., Öztürk, H. T., & Karademir, T. (2017). **Lise Öğrencilerinin Güvenli Bilgisayar ve İnternet Kullanım Farkındalıklarının İncelenmesi: Bartın İli Örneği**. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 7(1), s. 83-114.

Wallerstein, I. (2000). **Bildiğimiz Dünyanın Sonu**, (Çev: T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.

İŞİTME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN RİSKLİ İNTERNET DAVRANIŞLARI VE GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİ

Değerli Öğretmenim,

Bu form, işitme engelli öğrencilerin riskli internet davranışları ve güvenli internet kullanımına dair eğilimleri hakkında öğretmen ve yönetici görüşlerini almak için hazırlanmıştır. Üç bölümden oluşan formun ilk bölümü katılımcının demografik bilgilerini, ikinci bölüm öğrencilerin internet kullanımına ait bilgilerini, son bölüm ise işitme engelli öğrencilerin güvenli internet kullanımının sağlanmasına dair, katılımcıların görüş ve önerilerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Son derece değerli olan görüşleriniz gizli tutulacak ve araştırma amacı dışında kullanılmayacaktır. Soruları yanıtlamaya ve aksi belirtilmediyse tek seçenek işaretlemeye özen göstermeniz araştırma açısından önem taşımaktadır. Değerli katılımınız için teşekkür ederiz.

Ahu DİLBER
Coğrafya Öğretmeni
Ü.Ü.BABE Yüksek Lisans Öğrencisi

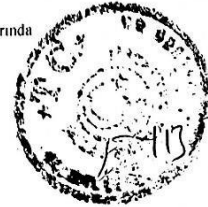
Dr.Öğr.Üyesi Zekai GENÇ
Ü.Ü.MDBF Öğretim Üyesi

1. KATILIMCIYA AİT DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Dolduran Kişi Kadın ☐ Erkek ☐
2. Göreviniz? ☐ Öğretmen ☐ Müdür Yardımcısı ☐ Müdür
3. Yaşınız ? ☐ 20-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 51-65
4. Eğitim durumunuz (en son mezun olduğunuz okul) ? ☐ Üniversite ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora
5. Mesleki deneyiminiz? ☐ 1-5 yıl ☐ 6-10 yıl ☐ 11-15 yıl ☐ 16-25 yıl ☐ 25 yıldan uzun
6. Bugüne kadar çalıştığınız okul türleri ? ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Özel Eğitim Okulu
7. Branşınız ? ☐ Özel Eğitim Öğretmeni ☐ Sınıf Öğretmeni ☐ Meslek Dersi Öğretmeni
☐ Branş Dersi Öğretmeni ☐ Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen
8. Hangi sınıf kademelerinde ders verdiniz? ☐ İlköğretim 1-2-3-4 ☐ İlköğretim 6-7-8 ☐ Lise 1-2-3-4
9. Haftada kaç saat ders veriyorsunuz? ☐ 21 Saatten az ☐ 21- 30 Saat ☐ 30 Saatten fazla
10. Derslerinizde çevrimiçi materyalleri ne sıklıkla kullanıyorsunuz?
☐ Haftada 10 saatten az ☐ Haftada 10 saatten fazla ☐ Hiç kullanmıyorum
11. Ders dışı zamanlarda öğrencilerinizi gözlemlediğiniz ortamlar var mı? ☐ Var ☐ Yok
12. Var ise nerede gözlemliyorsunuz?

13. Öğrencilerinizin çevrimiçi kullarımlarından başka hangi yollarla haberdar oluyorsunuz?

- ☐ 1. Aileleri ile görüşmelerim sırasında
- ☐ 2. Kendileri ile konuşmalarım sırasında
- ☐ 3. Çevrimiçi kullarımda yasal sorunlar ya da disiplin sorunları yaşadıklarında
- ☐ 4. Diğer öğretmen arkadaşlarım aracılığı ile
- ☐ 5. Diğer (Açıkça yazınız)

22/11

2. İŞİTME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN RİSKLİ İNTERNET KULLANIMINA AİT ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİ GÖZLEMLERİ

Bu bölümdeki bilgileri yanıtlarken, gözlemlerinize dayalı öğrencilerinizde yaygın olarak gördüğünüz davranışları göz önüne alınız.

Öğrencilerinizin sosyal medya hesapları var mı?

- ☐ 1. Az sayıda öğrencinin sosyal medya hesabı var
☐ 2. Öğrencilerin yarıya yakınının sosyal medya hesabı var
☐ 3. Öğrencilerin büyük bölümünün/hepsinin sosyal medya hesabı var
☐ 4. Öğrencilerin sosyal medya hesaplarının varlığı ile ilgili bilgim yok.

Öğrencilerinizin çoğunluğunun internet kullanım sıklığını ifade eden aşağıdaki cümlelerden en doğru olduğunu düşündüğünüzü işaretleyiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

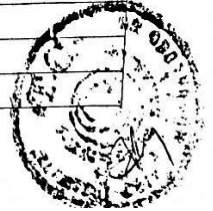
1.Ders aralarında	2.Öğle tatili boyunca	3.Boş kaldıkları her zaman diliminde	4.Ödev, araştırma yapmak için belli zaman dilimlerinde	5.Akşam /Gece ders dışı zamanlarda	6.Ebeveynin izin verdiği sürelerde	9.GÖZLEMLEDİM /DUYMADIM

Aşağıda öğrencilerinizin genel olarak internet kullanım amaçlarını belirten ifadeler bulunmaktadır. Bu amaçlara uygun olarak öğrencilerinizin internet kullanımlarına uygun olan ifadeyi işaretleyiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

	1.Hiçbir zaman	2.Ara sıra	3.Genellikle	4.Her zaman	9.GÖZLEMLEDİM /DUYMADIM
Ödev yapmak					
Gazete, kitap okumak					
Online eğitim faaliyetlerine katılmak					
Haberleri takip etmek					
Alışveriş sitelerini kullanmak					
Anlık mesaj göndermek / sohbet etmek					
Sosyal ağları kullanmak					
Yeni arkadaşlıklar kurmak					
Diğer kişilerle fotoğraf paylaşmak					
Oyun oynamak					
Video izlemek					
Müzik klibi ya da film izlemek					
Diğer (Yazınız)					

Aşağıda yazılı olan internet kullanımına dair risklerden hangileri ile ilgili öğrencilerinizin bilgisinin zayıf olduğunu düşünüyorsunuz? Düşüncenize en yakın olanı işaretleyiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

	1.Bilgi sahibi	2.Bilgi sahibi değil	9.GÖZLEMLEDİM /DUYMADIM
İnternette uzun zaman geçirmenin sağlık açısından zararları			
Kişisel bilgi paylaşımının tehlikeleri			
Adres, telefon numarası paylaşımının tehlikeleri			
Alışveriş yapmanın tehlikeleri			
Fotoğraf paylaşımının riskleri			
Banka uygulaması kullanmanın riskleri			
Arkadaşlarına dair bilgi paylaşımının riskleri			
Bilgisayar kamerası kullanmanın riskleri			

İşitme Engelli Öğrencilerin Riskli İnternet Davranışları ve Güvenli İnternet Kullanımına Dair Öğretmen ve Yönetici Görüşleri

Son 2 yıl içinde öğrencilerinizin aşağıdaki durumlardan birini yaşıyıp yaşamadığına dair şahit olduğunuz ya da okulunuzda duyduğunuz bir durum var mı? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).

	1 Evet	2 Hayır	9 GÖZLEMLEDİM /DUYMADIM
Zararlı maddelerin kullanımına dair öğrendiği yazı ve resimler gördü			
İnternette şiddet içeren görüntüler gördü			
İnternette insan ya da hayvanların fiziksel şiddete uğradığı görüntüler gördü			
Belirli kişi ya da gruplara yönelik nefret söylemi içeren yazı, resim ya da video gördü			
Sans oyunlarıyla ilgili öğrendiği nüfuzlu yazı, resim ya da video gördü			
Diğer (Yazınız)			

Son 2 yıl içinde öğrencilerinizin internet kullanımı kaynaklı yaşadığı fiziksel, psikolojik, ekonomik zararların sıklığını ifade eden şahit olduğunuz ya da okulunuzda duyduğunuz bir durum var mı? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).

	1 Bir kez	2 Birden çok defa	3 Hiçbir zaman	9 GÖZLEMLEDİM /DUYMADIM
İnternette tanıştığı biriyle yüz yüze görüşmeye gitti				
İnternette birinin fotoğrafını izinsiz olarak kullandı				
İnternette birisi öğrencimin fotoğrafını izinsiz olarak kullandı				
Birisi öğrencimin kişisel bilgilerini zarar verecek şekilde kullandı				
Bilgisayar/tablet/telefon zararlı virüs nedeniyle kilitlendi				
Birisi öğrencimin parolasını çaldı				
Alışveriş siteleri üzerinden dolandırıcılığa maruz kaldı				
Birisi öğrencimin fotoğraflarını izinsiz kullandı				
İnternette tanıştığı birinin yalan söylediğini öğrenip üzüntü yaşadı				
Kendisine ait banka bilgileri başkası tarafından çalındı /kullanıldı				
Yeni tanıştığı biri tarafından maddi zarara uğratıldı, uğratılmak istendi				
Tanıdığı bir kişi tarafından hakaret içerikli mesaj ya da yorum aldı				
Tanımadığı bir kişi tarafından hakaret içerikli mesaj ya da yorum aldı				
Biri tarafından tehdit edildi				
İnternette tanışıp görüştüğü birisi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakıldı				
Diğer (olayı açıkça yandaki kutuya yazınız)				

3. ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİLERİN İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLARA GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMINA DAİR REHBERLİK KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCE VE ÖNERİLERİ

İşitme engelli çocukların internet kullanımı ile ilgili hangi risklerle karşılaşabileceğini öngörüyorsunuz?(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz).

- ☐ 1. Siber Zorbalık ☐ 2. Kimlik Avı ☐ 3. Dolandırıcılık ☐ 4. Kötü Amaçlı Yazılım İndirme
☐ 5. Ailevi Bilgilerin Paylaşılması Nedeniyle Zorbalığa Maruz Kalma ☐ 6. Yasa Dışı İçeriğe Maruz Kalma
☐ 7. Sağlık Sorunları ☐ 8. Şiddet/Nefret/İrkçilik İçeren Söylentilere Maruz Kalma
☐ 9. Diğer (Yazınız)

Öğrencilerinizin işitme engelli olmaları güvenli internet kullanımı ile ilgili farkındalıklarını sizce ne şekilde etkilemektedir?

- ☐ Olumsuz etkilemektedir ☐ Herhangi bir etkisi bulunmamaktadır
☐ Diğer (Yazınız)

Öğrencilere güvenli internet kullanımı ile ilgili hangi rehberlik çalışmaları yapılabilir?

- ☐ Medya okuryazarlığı eğitimi verilmelidir
☐ Bilgisayar okuryazarlığı eğitimi verilmelidir
☐ Diğer (Yazınız)

Güvenli internet kullanımı ile ilgili eğitim almak işitme engelli öğrencilerin internet kullanımına dair bilinç düzeylerini sizce ne şekilde etkileyecektir?

- ☐ 1. Riskleri fark etmelerini sağlayacaktır
☐ 2. Fırsatları doğru değerlendirmelerini sağlayacaktır
☐ 3. Olumsuz içeriklerden kendilerini koruma becerileri gelişecektir
☐ 4. Diğer (Yazınız)

Ebeveynlere güvenli internet kullanımı ile ilgili hangi rehberlik çalışmaları yapılabilir?

- ☐ 1. Güvenli internet kullanımı eğitimi verilmelidir
☐ 2. Bilgisayar okuryazarlığı eğitimi verilmelidir
☐ 3. Ergenle sağlıklı iletişim kurma yöntemleri eğitimi verilmelidir
☐ 4. Diğer (Yazınız)

Öğrencilerinize internette kendilerini üzen ya da endişelendiren durumlarla başa çıkması konusunda ne ölçüde yardımcı olabileceğinizi düşünüyorsunuz?

- ☐ 1. Hiç ☐ 2. Biraz ☐ 3. Çok ☐ 4. Kararsızım

İşitme Engelli Öğrencilerin Riskli İnternet Davranışları ve Güvenli İnternet Kullanımına Dair Öğretmen ve Yönetici Görüşleri

Lütfen işitme engelli çocuklara yönelik güvenli internet kullanımının nasıl sağlanabileceği ile ilgili aşağıda yazılı önerileri öncelik sırasına göre numaralandırınız.

- ☐ Öğrencinin internet erişimi sağladığı araçlar düzenli olarak ebeveyn tarafından denetlenmelidir.
- ☐ Öğrencinin internet erişim süresine kısıtlama getirilmelidir.
- ☐ Ebeveynlere güvenli internet kullanımı ile ilgili eğitim çalışması düzenlenmelidir.
- ☐ Medya okur yazarlığı ve güvenli internet kullanımı ile ilgili öğrencilere eğitim programı uygulanmalıdır.
- ☐ Bilişim Teknolojileri (BT) dersi ile çevrimiçi risk faktörleri ve istenmeyen durumlara karşı alınacak önlemlerle ilgili bilgilendirmeler yapılmalıdır.
- ☐ Diğer (Yazınız)

Katılımınız için teşekkür ederim.

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU (BGOF)

ÇALIŞMANIN ADI: İşitme Engelli Öğrencilerin Riskli İnternet Davranışları ve Güvenli İnternet Kullanımı ile İlgili Öğretmen ve Yönetici Görüşleri

Aşağıda bilgileri yer almakta olan bir araştırma çalışmasına katılmanız istenmektedir. Çalışmaya katılıp katılmama kararı tamamen size aittir. Katılmak isteyip istemediğinize karar vermeden önce araştırmanın neden yapıldığını, bilgilerinizin nasıl kullanılacağını, çalışmanın neleri içerdiğini, olası yararları ve risklerini ya da rahatsızlık verebilecek yönlerini anlamanız önemlidir. Lütfen aşağıdaki bilgileri dikkatlice okumak için zaman ayırınız. Eğer çalışmaya katılma kararı vererseniz, Çalışmaya Katılma Onayı Formu'nu imzalayınız. Çalışmadan herhangi bir zamanda ayrılmakta özgürsünüz. Çalışmaya katıldığınız için size herhangi bir ödeme yapılmayacak ya da sizden herhangi bir maddi katkı istenmeyecektir.

ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI: Bu çalışma ile işitme engelli öğrencilerde güvenli internet kullanımı ile ilgili alanda çalışan öğretmen ve yönetici görüşlerinin alınması ve gözlemlerinin değerlendirilmesi planlanmıştır. Araştırma ekibinin hazırladığı görüşme formu katılımcılara uygulanacaktır. Form verilerinin analizinin, işitme engelli öğrencilerin güvenli internet kullanımı konusunda geliştirilecek önleyici rehberlik çalışmalarına katkı sunması beklenmektedir.

ÇALIŞMA İŞLEMLERİ:

Bu çalışma için katılımcılara bir görüşme formu verilecektir. Bu form çalışmacılar tarafından hazırlanmıştır. Üç bölümden oluşan formun ilk bölümünde demografik verilerle ilgili sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde öğrencilerin internet kullanımına ait katılımcı gözlemlerine ait sorular bulunmaktadır. Son bölümde güvenli internet kullanımına dair öğrencilere yapılabilecek rehberlik çalışmaları ile ilgili katılımcı görüş ve önerilerinin alınması planlanmıştır.

ÇALIŞMAYA KATILMAMIN OLASI YARARLARI NELERDİR?

Çalışmaya katılmış bireyler literatüre bu konu hakkında destek sağlayarak veri eklememize yardımcı olacaktır. İşitme engelli öğrencilerin güvenli internet kullanımının sağlanması için geliştirilecek rehberlik faaliyetlerine katkı sunulması sağlanacaktır.

KİŞİSEL BİLGİLERİM NASIL KULLANILACAK?

Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Kişisel bilgiler bir başka kurum ya da kişiyle paylaşılmayacaktır. Formun birinci bölümünde yaş ve cinsiyet dışında isim, soy isim veya şahısları deşifre edebilecek hiçbir bilgi kullanılmayacak ve açıklanmayacaktır.

SORU VE PROBLEMLER İÇİN BAŞVURULACAK KİŞİLER:

1. Ahu DİLBER

Çalışmaya Katılma Onayı

Yukarıdaki bilgileri ilgili araştırmacı ile ayrıntılı olarak tartışım ve kendisi bütün sorularımı cevapladı. Bu bilgilendirilmiş olur belgesini okudum ve anladım. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorum ve bu onay belgesini kendi hür irademle imzalıyorum. Bu onay, ilgili hiçbir kanun ve yönetmeliği geçersiz kılmaz. Araştırmacı, saklamam için bu belgenin bir kopyasını çalışma sırasında dikkat edeceğim noktaları da içerecek şekilde bana teslim etmiştir.

Gönüllü Adı Soyadı:		Tarih ve İmza:
Telefon:		

Vasi (var ise) Adı Soyadı:		Tarih ve İmza:
Telefon:		

Araştırmacı ² Adı Soyadı:	Ahu DİLBER	Tarih ve İmza:
Adres ve Telefon:		

1: Gönüllünün bilgilendirilme işlemine başından sonuna dek tanıklık eden kişi 2: Gönüllüyü araştırma hakkında bilgilendiren kişi

Altunizade Mahallesi Hıdırlık Türksoy Sokak No:14 34662 Üsküdar/İSTANBUL
T: 0216 400 22 22 F: 0216 474 12 56 bilgi@uskudar.edu.tr

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: 61351342/ 2020-495

29/10/2020

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Zekai GENÇ
(Ahı DİLBER)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 28/10/2020 Tarihinde Yapılan 13 No.lu Toplantısında "İşitme Engelli Öğrencilerin Riskli İnternet Davranışları ve Güvenli İnternet Kullanımı İle İlgili Öğretmen Ve Yönetici Görüşleri" adlı araştırma projenizin kurum izni getirmek koşulu ile şerhli olarak etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cümler TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E.59090411-20-17960675
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi

11/12/2020

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Üsküdar Üniversitesinin 29.10.2020 tarihli ve 495 sayılı dilekçesi.
b) Bakanlığımızın 21.01.2020 tarih ve 1563890/ 2020/2 No'lu genelgesi
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 08.12.2020 tarihli tutanağı.
d) Bakanlığımız Ortaöğretim Genel Müdürlüğünün 19.11.2020 tarihli ve 16964289 sayılı yazısı.

Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Ahu DİLBER 'in "İşitme Engelli Öğrencilerin Riskli İnternet Davranışları ve Güvenli İnternet Kullanımına Ait Öğretmen ve Yönetici Görüşleri" konulu tezine dair araştırma çalışmasını ilimize bağlı Ataşehir ilçesinde yer alan Ataşehir Yeditepe Özel Eğitim Meslek Lisesi ile Büyükçekmece Özel Eğitim Meslek Lisesinde görevli öğretmenlere katılımcıya ait demografik bilgiler, işitme engelli öğrencilerin riskli internet kullanımına ait öğretmen ve yönetici gözlemleri, öğretmen ve yöneticilerin işitme engelli çocuklara güvenli internet kullanımına dair rehberlik konusundaki düşünce ve önerileri uygulama isteği hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Bakanlığımızın ilgi (d) yazısında **04.01.2021** tarihine kadar uzaktan eğitime devam edileceği belirtilmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi **yüz yüze eğitime geçilmesine müteakiben**, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde araştırma sonuç raporu hakkında Müdürlüğümüz istememanket@meb.gov.tr adresine mail yoluyla bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
11/12/2020
Dr. Hasan Hüseyin CAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1- Genelge.
2- Komisyon Tutanağı.

es: İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü - Strateji Geliştirme Şb.Md.
birdirek Mh.İmran Öktem Cd.No:1 Sultanahmet-Fatih/İstanbul
tronik Ağ: istanbul.meb.gov.tr
sta: ist.sgb34@gmail.com

Bilgi için: Aykut ÇELİK

Tel: 0 (212) 384 36 32
Faks: 0 ()

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 7cd3-8c27-3fcb-a7a7-db0c kodu ile teyit edilebilir.